

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Merit Ratnik

**AJAKIRJANIKU VÕI AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE TRAHVIMINE KRMS § 214
LÕIKE 3 JÄRGI EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU KRITEERIUMITE ALUSEL**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Laura Aiaots

Tallinn
2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. Ajakirjandusvabadus kohtueelses kriminaalmenetluses	9
2. KrMS § 214 vastavus EIK õigusselguse ja legitiimse eesmärgi tingimusele	15
2.1 KrMS § 214 õigusselgus	16
2.2 KrMS § 214 legitiimne eesmärk	18
2.2.1 Kriminaalmenetluse huvi(d)	20
2.2.2 Süütuse presumptsioon	23
2.2.3 Andmesubjekti ja kolmandate isikute õigused	26
3. EIK ajakirjandusvabadusse sekkumise vajalikkuse kriteeriumite sisu KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimisotsuse tegemisel	28
3.1 Kriminaalmenetluse andmete saamise viis	29
3.2 Hea usk, täpne faktiline alus, ajakirjanduseetika nõuete järgimine ning avaldatu stiil	33
3.3 Panus avaliku huvi puudutavasse arutellu	41
3.4 Mõju kriminaalmenetlusele ja süütuse presumptsioonile	50
3.5 Eraelu puutumatus ja kaitse	60
3.6 Rahatrahvi proportsionaalsus	69
KOKKUVÕTE	72
SUMMARY	77
Kasutatud kirjandus	82
Kasutatud kohtupraktika	86
Kasutatud õigusaktid	88
Muud allikad	89

SISSEJUHATUS

Kriminaalmenetluse seadustiku¹ § 214 lg 1 sätestab keelu avaldada kohtueelse kriminaalmenetluse materjale, kui selleks ei ole prokuratuuri luba. KrMS § 214 lg 3 sätestab, et kui kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu rikutakse, võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida menetlusosalist, kriminaalmenetluses osalevat muud isikut või menetlusvälist isikut kohtumääruse alusel. Selle sättega kaitstakse kriminaalmenetluse andmeid, mis hõlmavad kriminaalmenetluses kogutud tõendusteavet ning muud kriminaalmenetlust puudutavat teavet (nt menetlusosalised, menetluses osalevad muud isikud, kriminaalmenetluse toimumise fakt, alus ja ajend).² Tegemist on andmetega, mis on KrMS § 214 alusel kaitstud hetkeni, mil süüdistusakt on saadetud kohtusse. Alates sellest hetkest ei saa kohtueelse menetluse andmete avaldamine enam sõltuda prokuratuuri loast ning sellisel juhul on trahvi määramise õigus üksnes kohtul KrMS § 12 alusel ja seda juhul, kui avaldatakse kinnise kohtuistungiga andmeid.³

Kohtueelse menetluse andmete kaitsmine ja nende ebaseadusliku avaldamise eest sanktsioneerimine ei ole ainult Eesti eripära, vaid sarnaseid sätteid leidub ka mujal riikides. Näiteks Austrias sätestati kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeld juba aastal 1862 ning tol ajal oli keelu rikkumise ja andmete avaldamise eest meedias karistuseks üks kuni kolm kuud vangistust.⁴ EIK on välja toonud, et kohtueelse kriminaalmenetluse andmete avaldamine on karistatav lisaks Eestile ka Austrias, Aserbaidžaanis, Belgias, Bulgaarias, Soomes, Prantsusmaal, Kreekas, Ungaris, Iirimaa, Itaalias, Leedus, Luksemburgis, Moldovas, Monacos, Poolas, Portugalis, Rumeenias, Venemaal, Slovakkias, Sloveenias, Hispaanias, Rootsis, endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis, Türgis, Ukrainas ja Suurbritannias.⁵

Kohtueelse menetluse andmete salajasus kehtib ka ajakirjanike ja ajakirjandusväljaannete suhtes. Nimelt ei ole seaduses erandit, mis välistaks võimaluse nimetatud isikuid trahvida kohtueelse

¹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 06.01.2016, 19.

² RKKKm 1-22-1949/24 p 37.

³ RKKKm 3-1-1-80-16 p 12.

⁴ Resta, G. Trying cases in the media: a comparative overview. - Law and Contemporary Problems 2008/71, No 4, lk-d 42-43.

⁵ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 22.

menetluse andmete ebaseadusliku avaldamise eest.⁶ Seega on tegemist normiga, millega saab sekkuda ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande sõnavabadusse. Eestis ei ole varasemalt KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjaniku või ajakirjandusväljaannet trahvitud, küll aga on seda ühel korral proovitud, kuid Tallinna Ringkonnakohus ja Riigikohus trahvimisega ei nõustunud ning leidsid, et see ei olnud demokraatlikus ühiskonnas vajalik.⁷ Algne Harju Maakohtu otsus ajakirjanikke ja ajakirjandusväljaannet trahvida tekitas ühiskonnas vaidluse, kas määrus oli õiglane ning kas sellise otsusega rikuti ajakirjandusvabadust. Eesti Meediaettevõtete Liit ja Eesti Rahvusringhääling leidsid, et tegemist on ohtlikku pretsedenti loova kohtuotsusega ning ajakirjanik ei pea töö tegemiseks prokuratuuri teavitama, neilt luba küsima või laskma riigil avaliku huvi üle otsustada.⁸ Advokatuuri esimees Imbi Jürgen leidis, et kui mõni õigusemõistmise osapool püüab ajakirjandust summutada, kahjustab see rängalt kogu õigusemõistmise usaldusväärust.⁹ Oma arvamust avaldasid ka erinevad rahvusvahelised ajakirjandusvabaduse organisatsioonid ja leidsid, et tegemist oli lubamatu sekkumisega sõnavabadusse.¹⁰

Samas Riigikohus oma määruses nr 1-22-1949 leidis, et teatud juhtudel on ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande trahvimine lubatud. Kohus tõi välja, et KrMS § 214 lg 3 alusel otsustuse tegemiseks tuleb kontrollida nii KrMS § 214 tingimusi kui ka inimõiguste kohtu sätestatud sõnavabadusse sekkumise kriteeriume, mh nimetas kuus Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) poolt välja töötatud kriteeriumi. Riigikohus leidis, et nimetatud kriteeriumid kattuvad kohati KrMS §-ga 214, kuid mitte täielikult.¹¹ Ringkonnakohus möönis enda määruses, et KrMS § 214 rakendamise osas on kohtupraktika kesine ning puudub ühtne arusaam, millal ja millistel tingimustel toob prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamine endaga kaasa KrMS § 214 lg 3 sätestatud menetlustrahvi.¹² Kuigi Riigikohtu määruses on EIK sõnavabadusse

⁶ RKKKm 1-22-1949/24 p 28.

⁷ *Ibidem*, p-d 1, 12.

⁸ Eesti Meediaettevõtete Liit ja Eesti Rahvusringhääling. Meedialiidu ja ERR-i avalik pöördumine. - ERR 05.05.2022. <https://www.err.ee/1608587458/meedialiidu-ja-err-i-avalik-poordumine> (16.04.2023).

⁹ Jürgen, I. Imbi Jürgen: vaba ajakirjanikuta pole vaba sõna. - ERR 05.05.2022.

<https://www.err.ee/1608588553/imbi-jurgen-vaba-ajakirjanikuta-pole-vaba-sona> (16.04.2023).

¹⁰ Rahvusvahelised ajakirjandusvabaduse organisatsioonid: ajakirjanike trahvimine on lubamatu sekkumine sõnavabadusse. - Delfi 06.05.2022. <https://www.delfi.ee/artikkel/120004157/rahvusvahelised-ajakirjandusvabaduse-organisatsioonid-ajakirjanike-trahvimine-on-lubamatu-sekkumine-sonavabadusse?fbclid=IwAR0NrJP8Sd3yq-8IZw8NC2NQLpr-8NlcLkyy8BV3GNiCZdHFstcgmULqLnk> (16.04.2023).

¹¹ RKKKm 1-22-1949 p 47.

¹² TlnRnKo 1-22-1949 (koopia autori valduses).

sekkumise kriteeriumid välja toodud ja kontrollitud neid asjassepuutuva kaasuse valguses, siis määrus ei andnud täpseid juhiseid, kuidas EIK kriteeriumeid sisustada ning kuidas neid kohaldada KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjaniku või meediaväljaande trahvimisel. Sellest tulenevalt on ebaselgus, kuidas tuvastada KrMS § 214 lg 3 järgi trahvimise lubatavust.

Eelnevast tuleneb ka antud magistr töö uurimisprobleem. Uurimisprobleem seisneb selles, et puudub arusaam, milles täpsemalt Riigikohtu poolt välja toodud EIK sõnavabadusse sekkumise kriteeriumid seisnevad ning kas ja millal on nende alusel lubatav trahvida ajakirjanikku või ajakirjandusväljaannet kohtueelse menetluse andmete avaldamise eest KrMS § 214 lg 3 alusel. Siinkohal sätestab autor magistr töö eesmärgi - tuleb määratleda, milline on EIK sõnavabadusse sekkumise kriteeriumite sisu ning leida, kas ja millal on nende kriteeriumite järgi ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande trahvimine kohtueelse menetluse andmete ebaseadusliku avaldamise eest EIK praktika järgi lubatav. See tähendab, et mh tuleb sisustada EIK sõnavabadusse sekkumise kriteeriumid ning leida, kas need annavad selged lahendused, mis osas annavad selge lahenduse ning millises osas valitseb ebaselgus.

Magistr töö autor püstib probleemi lahendamiseks kolm uurimisküsimust. Esimeseks uurimisküsimuseks on see, et milline on ajakirjanduse roll kohtueelses kriminaalmenetluses ning miks on oluline selgeks teha, millal on KrMS § 214 lg 3 alusel õigus ajakirjanduse sõnavabadusse sekkuda. Teiseks uurimisküsimuseks on, kas KrMS § 214 lg 3 vastab ajakirjanduse trahvimiseks EIK poolt sätestatud õigusselguse ja legitiimse eesmärgi kriteeriumile. Kolmandaks uurimisküsimuseks on, kas EIK praktika annab selge vastuse, kuidas sisustada Riigikohtu poolt üle võetud EIK sõnavabadusse sekkumise kriteeriumid nii, et oleks selge, millal on nende alusel lubatav KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande sõnavabadusse sekkumine?

Esimene peatükk on seotud esimese uurimisküsimusega. Nimelt on esimese peatüki eesmärk sissejuhatavalt selgitada ajakirjandusvabaduse olemust ja ajakirjanduse rolli kohtueelse kriminaalmenetlusega. Esimene peatükk toob välja, miks on ajakirjandusvabadus demokraatlikus ühiskonnas oluline ning miks on tähtis selgeks teha, millal on ajakirjaniku sõnavabadusse sekkumine KrMS § 214 lg 3 alusel õigustatud. Antud peatükk näitab, miks peab ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumine olema põhjalikult kaalutletud, kellel lasub see vastutus ning miks ei

piisa ajakirjanduse trahvimiseks ainult sellest, et ajakirjanik või ajakirjandusväljaanne on kohtueelse menetluse andmeid lubamatult avaldanud. Antud peatükk on teoreetiline ning aitab paremini mõista, miks EIK vaba ajakirjandust rangelt kaitseb ning on sätestanud ajakirjandusvabadusse sekkumiseks kindlad kriteeriumid, mida autor magistritöös sisustab.

Teises peatükis analüüsib autor, kas KrMS § 214 (lg 3) vastab EIK kohtupraktikas sätestatud normi kvaliteedi kriteeriumitele. See on oluline, sest sõnavabadusse sekkumisel peab olema kindel, et norm vastab EIK kehtestatud kontrollskeemile ning normi õigusselgus ja legitiimne eesmärk on selle kaks olulist eeldust. Magistritöö autor keskendub legitiimse eesmärgi puhul kriminaalmenetluse huvidele, süütuse presumptsioonile ning eraelu ja maine kaitsmisele ning jätab käesolevas töös välja muud võimalikud KrMS §-st 214 tulenevad huvid. Töö autor teeb seda seetõttu, et kriminaalmenetluse huvide, süütuse presumptsiooni ja isiku legitiimsete huvide kaitsmise puhul on tegemist kolme eesmärgiga, mida EIK on käsitletud ja omavahel sidunud konkreetsete kaasuste lahendamisel, mis puudutavad ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumist kriminaalmenetluse andmete avaldamise tõttu. Antud peatükk lihtsustab kolmandas peatükis sisustada nende eesmärkide kahjustamist. Töö autor märgib, et nimetatud huvid on KrMS §-s 214 sätestatud lg 2 p-s 1, 2 ja 4.

Kolmas peatükk keskendub Riigikohtu poolt välja toodud Euroopa Inimõiguste Kohtu ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumise vajalikkuse kriteeriumitele ja nende sisustamisele. Autor toob välja, kas EIK praktika võimaldab neid kriteeriume sisustada nii, et oleks selge, millal on KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjanduse trahvimine lubatud. Kui EIK praktika ei anna kriteeriumi sisustamiseks selget vastust, siis pöörduv autor nii Eesti kui ka välismaa õiguskirjanduse ja kohati ka Eesti kohtupraktika poole. Sisustamise tulemusel saab selgemaks, millal on KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimine demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja õigustatud.

Autor kasutab magistritöös põhilise allikana Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtulahendeid ja Euroopa Inimõiguste konventsiooni (EIÕK). Seda seetõttu, et Eesti Vabariigis on Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid EIÕK tõlgendamisel Eesti õigussüsteemi lahutamatud osad ning

teatud juhtudel saab konventsiooni kasutada Eesti põhiseaduse mõtte avamisel.¹³ Näiteks kasutatakse Riigikohtu lahendites seda tõlgendusabina või illustreerimise eesmärgil näidete toomiseks.¹⁴ Õiguskirjandusest tulenevalt on inimõiguste kohtu praktikast suurim abi mõõdukuse üle otsustamisel ja sisuliste mõõdupuude puudumise tõttu pakub EIK kohtupraktika väärtuslikke pretsepte.¹⁵ Selleks, et sisustada EIK poolt sätestatud kriteeriumid ja leida vastused uurimisküsimustele, tulebki pöörduda nende enda kohtupraktika poole. Teisteks allikateks on nii riigisisene kui välismaine õiguskirjandus, mis aitavad vastata magistr töö uurimisküsimustele. Samuti kasutab autor põhiseadust ning selle kommentaare, KrMS-i ning selle kommentaare ja Eesti kohtupraktikat, mis aitavad leida vastuseid uurimisküsimustele. Samuti kasutatakse analüüsimisel muid riigisiseseid ja rahvusvahelisi õigusakte.

Tegemist on teoreetilise magistr tööga. Esimeses peatükis kasutab autor andmekogumismeetodit. Teises ja kolmandas peatükis kasutab autor nii andmekogumismeetodit kui ka analüütilist meetodit, mis tähendab, et autor toob välja EIK kohtupraktika ja õiguskirjanduse ning analüüsib neid, et leida vastused püstitatud uurimisküsimustele.

Kuivõrd ajakirjanike trahvimine tekitas Eestis laialdase avaliku arutelu, siis on KrMS §-st 214 tulenev problemaatika aktuaalne. Magistr töö on uudne ja originaalne, sest KrMS § 214 lg-st 3 ja selle alusel ajakirjanike või ajakirjandusväljaande trahvimisest EIK kriteeriumite järgi ei ole eelnevalt magistr tööd kirjutatud. Elis Allas on käsitlenud enda magistr töös põhjalikumalt süütuse presumptsiooni ja meediat, kus keskendus süütuse presumptsiooni ja väljendusvabaduse probleemidele, sh käsitles süütuse presumptsiooni riivet riigivõimu esindaja avaldusega, vaenuliku meediakampaaniaga.¹⁶ Ege Sarri kirjutas enda magistr töös tasakaalust ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismajanduse ja süütuse presumptsiooni vahel. E. Sarri käsitles töös veidi avaliku huvi

¹³ Laffranque, J. Euroopa Inimõiguste Kohus kui Euroopa inimõiguste konventsiooni kohaldaja ja tõlgendaja. - Inimõigused. Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei 2022, lk 122-123. - https://www.inimoigusteraamat.ee/sites/default/files/202203/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantslel%202022.pdf (16.04.2023).

¹⁴ Laffranque, J. Põhiseadus läbi inimõigustealase Euroopa kohtupraktika prisma. - Juridica 2021/1, lk 5.

¹⁵ Rohtmets, E. Ajakirjandusvabaduse ja eraelu puutumatus tasakaal Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2014, lk 3. -

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analysid/2014/ajakirjandusvabadus_analuus_m2rts2014.pdf (16.04.2023).

¹⁶ Allas, E. Süütuse presumptsioon ja meedia. Magistr töö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013.

mõistet, sisulisemalt keskendus süütuse presumptsioonile ja ajakirjandusvabaduse põhiseaduslikele piiridele.¹⁷ Tanel Pajumaa analüüsis lõputöös väärteomenetluse andmete avaldamist ning otsis, kuidas võiks olla valdkond reguleeritud asutusesiseselt.¹⁸ Birgit Bergson kirjutas saladuse hoidmise kohustusest kohtumenetluses, kus põgusalt peatus ka KrMS §-1 214.¹⁹ Magistritöö on vajalik seetõttu, et selle teema kohta ei ole eesti keeles õiguskirjandust. Õiguskirjanduses on arutletud küll sõnavabadusest, ajakirjandusvabadusest ja selle piiramisest, samuti süütuse presumptsioonist ja EIÕK art 8 ning art 10 vahekorra, kuid kriminaalmenetluse andmete avaldamise aspektist on materjalide arv piiratud.

Magistritöö märksõnad on kohtueelne uurimine, kriminaalmenetlus, ajakirjandusvabadus, avalik huvi ja huvide kaitse.

¹⁷ Sarri, E. Tasakaal ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmishajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2015.

¹⁸ Pajumaa, T. Andmete avaldamine väärteomenetluses. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012. - [Sisekaitseakadeemia](#) (16.04.2023).

¹⁹ Bergson, B. Saladuse hoidmise kohustuslikkus Eesti kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2022.

1. Ajakirjandusvabadus kohtueelses kriminaalmenetluses

Eesti Vabariigi Põhiseadus²⁰ sätestab teises peatükis väljendusvabaduse, mis annab igatüüpele õiguse vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Tegemist on sättega, mis tagab sõna- ehk väljendusvabaduse.²¹ EIK on öelnud, et sõnavabadus on demokraatliku ühiskonna üks olulisemaid aluseid ning selle arengu ja iga inimese eneseteostuse üks põhitingimusi.²² Väljendusvabaduse puhul on tegemist vabadusega, mida kaitsevad rahvusvaheliselt inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni²³ artikkel 10 (EIÕK), Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti²⁴ artikkel 19, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni inimõiguste deklaratsiooni²⁵ artikkel 19 ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta²⁶ artikkel 11. Kuivõrd antud magistritöös keskendutakse peamiselt Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditele, siis tuleb märkida, et EIÕK puhul on tegemist rahvusvahelise lepinguga ning Eesti õiguskorras asub ta põhiseaduse ja seaduste vahepeal ning on seadustega vastuolu korral nende ees prioriteetne.²⁷

Väljendusvabaduse oluline osa on ajakirjandusvabadus.²⁸ Tegemist on üldiselt kokkulepitud sõnavabaduse hulka kuuluva õigusega.²⁹ Ajakirjandusvabadus tuleneb PS § 44 ja § 45 koosmõjust, kuid erineb tavalisest sõnavabadusest selles osas, et kaitstud on kogu ajakirjandustegevus alates teabe hankimisest kuni tulemuse tehnilise levitamiseni.³⁰ Ajakirjanikud on vabad kirjutama sellest,

²⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT I 15.05.2015, 2.

²¹ Maruste, R. PSK § 45/3. - Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020.

²² EIKo 59631/09, *Verlagsgruppe news GMBH ja Bobi vs. Austria*, p 63.

²³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54.

²⁴ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. - RT II 1994, 10, 11.

²⁵ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. 10.12.1948. - <https://www.humanrightsestonia.ee/hartadpaktid-deklaratsioonid-kohtud-jne/inimoiguste-ulddeklaratsioon/> (16.04.2023).

²⁶ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. - 2012/C 326/02. - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=ET> (16.04.2023).

²⁷ Maruste, R. Sõnavabadus ja selle piirid. Euroopa inimõiguste konventsioon, selle järelevalveorganite praktika ning Eesti õigus. - *Juridica* 2001/1, lk 14.

²⁸ Mäger, K. Sõna- ja kogunemisvabadus. - Inimõigused. Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei 2022, lk 372. - https://www.inimoigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantselei%202022.pdf (16.04.2023).

²⁹ Herman, J. R. Freedom of the Press: Under Threat? - *University of New South Wales Law Journal* 2005/28, No 3, lk 909.

³⁰ Ernits, M. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - *Juridica* 2007/3, lk 171.

millest nad soovivad ning hankima teavet, kasutades kõiki olemasolevaid seaduslikke vahendeid.³¹ Väljendusvabadus ja teabevabadus on üksteisega seotud õigused, sest ühiskonnal on õigus saada teavet ja ajakirjanduse ülesanne on seda teavet ühiskonnale anda.³²

Õiguskirjanduses on leitud, et terminit “ajakirjandusvabadus” kasutades ei ole alati selge, kas terminis on sõnal “ajakirjandus” kitsam või laiem tähendus. Nimelt eesti keeles võiks mõista terminit “ajakirjandus” kitsamas tähenduses kui massimeediat, mis kogub, töötleb ja edastab informatsiooni ning laiemas tähenduses ajakirjandust kui institutsiooni, kuhu kuuluvad informatsiooni hankijad, töötlejad, teadeteks vormistajad, informatsiooni allikad, mõjugarupid, auditorium jm. Laiemas tähenduses on tegemist ebamäärase mõistega ning ajalooline taust tugevdab pigem selle mõiste kitsamat tõlgendust.³³ Ka käesoleva töö autor kasutab nimetatud terminit kitsamas tähenduses. Samuti tuleb märkida, et “ajakirjandusvabadus” ei ole mõiste, mis on EIÕK art 10 all eraldi tagatud õigus. See on lühendatud termin, mille all EIK peab silmas ajakirjandust, kes kasutab enda sõnavabadust.³⁴

EIK on tõstnud ajakirjandusvabadust ja selle kaitsmist tähtsale kohale juba aastast 1979, kui rõhutas esmakordselt ajakirjanduse erilise kaitsmise vajadust, kuivõrd meedia ülesanne on levitada teavet ja ideid avalikku huvi pakkuvates küsimustes ja ühiskonnal on õigus seda teavet saada. See seisukoht oli ajakirjanduse väljendusvabadusega seotud oleva kohtupraktika aluseks.³⁵ Peale seda on EIK korduvalt oma lahendites rõhutanud ajakirjanduse tähtsat rolli demokraatlikus ühiskonnas ja nimetanud ajakirjandust “avalikuks valvekoeraks”, kes ei saaks enda olulisi ülesandeid täita, kui meil ei oleks väljendus- ja/või teabevabadust.³⁶ Mõiste “avalik valvekoer” tähendab seda, et ajakirjandusel on mh ka ülioluline avalikku võimu kontrolliv funktsioon.³⁷ Ajakirjanduse oluline roll ühiskonnas eeldab, et ajakirjanikul on võimekus ja võimalus hankida teavet kõige kohta, mis

³¹ Baumbach, T. Are Journalists to be Punished for Doing their Job? - Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice 2016/4, No 1, lk 102.

³² Ots, K. Ajakirjandusvabadus ja allikakaitse. - Juridica 2005/8, lk 571.

³³ Harro, H. Ajakirjandusvabadusest kommunikatsioonivabaduse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 1996, lk 20.

³⁴ EIKo 39378/15, *Standard Verlagsgesellschaft mbh vs. Austria*, kohtunik Eicke eriarvamus p 15(a).

³⁵ Rytter, J.E. Which Freedom of the Press - The Press Conceived as an Open Forum or a Privileged Watchdog. - Scandinavian Studies in Law 2010/55, lk 192-193.

³⁶ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 46; EIKo 39954/08, *Axel Springer AG vs. Saksamaa*, p 55; EIKo 59631/09, *Verlagsgruppe news GMBH ja Bobi vs. Austria*, p 64.

³⁷ Rytter, J.E, lk 193.

avalikkust võib huvitada. Seetõttu on EIK taganud ajakirjandusele nende teabeallikate konfidentsiaalsuse, mis tähendab, et ajakirjanikud ei pea üldjuhul avaldama, kust nad avaldatud info said.³⁸ EIK on andnud ajakirjandusvabadusele erilise kaitse ning nende erilise rolli tõttu peetakse neile antud privileege õigustatuks, kui nad täidavad oma rolli avaliku valvekoerana. Sellest tulenevalt on teatud juhtudel ajakirjanduse väljendusvabadusele antud kaitse laiem kui tavainimesele antud kaitse.³⁹

Avalikkusele huvipakkuvaks teemaks on tunnistatud mh ka kriminaalmenetlusega seotud teemad.⁴⁰ Seejuures on kuriteod ja nendest kirjutamine alati moodustanud silmapaistva osa kogu massimeediast.⁴¹ Euroopas on krimiuudiseid kajastatud ajakirjanduses juba 17. sajandist ning nendest kirjutamise ajendiks oli ja on ka praegu ühiskonna suur uudishimu selle teema vastu.⁴² Mida olulisem ja päevakohasem on probleem ühiskonnas, seda suurem on avalikkuse põhjendatud huvi andmete avaldamiseks. Kuritegude vastu on avalik huvi põhjendatud, kuivõrd tegemist on raskeima ühiskonna reeglite rikkumisega.⁴³ Tuleb arvestada sedagi, et meedia on olulise osa elanikkonna jaoks ainus teabeallikas kuritegevuse ja turvalisuse kohta.⁴⁴

Postimehe aasta 2022 loetumateks krimilugudeks osutusid lood, mis puudutasid vägivalda, õnnetusi, surmasid ja avaliku elu tegelasi.⁴⁵ Avalikkus huvitub krimiuudistest ning paratamatult on sellistel artiklidel ka meelelahutuslik väärtus. Seega on meediaväljaannetel tugev äriiline põhjus selliseid teemasid kajastada.⁴⁶ Samas ajakirjanduse roll kriminaalmenetluses ei tohi olla ega ole pelgalt meelelahutuslik. Lisaks meelelahutuslikule rollile on ajakirjandusel ka oluline ülesanne

³⁸ Tiilikka, P. Access to information as human right in the case law of the European Court of Human Rights. - Journal of Media Law 2013/5, No 1, lk 81.

³⁹ Rytter, J.E, lk-d 198-199.

⁴⁰ EIKo 57574/14, *Milosavljević vs. Serbia*, p 57.

⁴¹ Greer, C. Sex crime and the media, sex offending and the press in a divided society. New York: Routledge 2011, lk 44.

⁴² Harro, H, lk 87.

⁴³ Aas, N. KrMSK § 214/7.3. – Kriminaalmenetluse seadustik, Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁴⁴ Carli, V. The Media, Crime Prevention and Urban Safety: A Brief Discussion on Media Influence and Areas for Further Exploration. Montreal: International Centre for the prevention of crime 2008, lk 2. - <https://cipc-icpc.org/en/reports/the-media-crime-prevention-and-urban-safety/> (16.04.2023).

⁴⁵ Postimehe loetumad krimilood aastal 2022. - Postimees 22.12.2022. - <https://www.postimees.ee/7676531/top2022-postimehe-loetumad-krimilood-aastal-2022> (16.04.2023).

⁴⁶ Resta, G, lk 33.

anda avalikkusele informatsiooni riigis valitseva korra kohta, sh kuidas toimib õigusasutuste töö.⁴⁷ EIK on rõhutanud kriminaalmenetluste kajastamise olulisust meedias, kuivõrd tagatakse avalikkuse kontroll õigussüsteemi toimimise üle.⁴⁸ Kriminaalmenetluse meediakontrolli saab pidada demokraatia jaoks hädavajalikuks, sest see suurendab ühiskonna usaldust õiguskorra vastu ning lisaks on sellel õigusrikkumisi ennetav roll.⁴⁹ Kokkuvõttes on meedial kriminaalmenetluste kajastamisel mitu rolli - meelelahutuslik, teavitav, kontrolliv ja ennetav.

Vahel võib olla kriminaalmenetluse andmete avaldamine vajalik ka menetluse eduka läbiviimise huvides. Sellistel juhtudel avaldatakse andmeid eesmärgiga selgitada välja kuritegude tõendamiseseme asjaolusid, võimalikke kannatanuid ja tunnistajaid.⁵⁰ Riigikohus on leidnud lahendis nr 3-1-174-11, et kuriteo tehioolude selgitamiseks võib menetleja pöörduda ka avalikkuse poole.⁵¹ Ajakirjandusest nähtub, et politsei on kasutanud võimalust otsida meediavahendusel kuritegudes kahtlustatavaid. Selleks on avaldatud artikleid, kus on mh ka kahtlustatavast pilt ning selgitus, mis laadi kuriteo isik toime pani.⁵² Õiguskirjanduses on leitud, et kirjutades näiteks seksuaalkuritegudest, on võimalik julgustada kannatanuid abi saamiseks politseisse pöörduma.⁵³ Seega võib ajakirjandusel kohtueelses kriminaalmenetluses olla kohati ka abistav roll, sest neil on olemas platvormid, mille kaudu on võimalik jõuda väga suure hulga inimesteni ning selle abiga võib leida kriminaalmenetluse jaoks olulisi isikuid või tõendamiseseme asjaolusid.

Kõike eelnevat arvestades tuleb välja tuua, et väljendusvabadus (EIÕK art 10, PS § 45) on siiski kvalifitseeritud piiriklausliga säte ning ajakirjandusel ei ole oma tegevuses täiesti vabad käed. Nad ei tohi ületada teatud piire, mis on enamasti seotud teiste inimeste eraelu ja maine kaitsmisega.⁵⁴

⁴⁷ Harro, H, lk 87.

⁴⁸ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 42.

⁴⁹ Resta, G, lk 33.

⁵⁰ Aas, KrMSK § 214/7.4.

⁵¹ RKKKo 3-1-1-74-11 p 9.

⁵² Pappel, P. Politsei otsib narkokuriteos kahtlustatavat. - Õhtuleht 23.11.2015. -

<https://www.ohtuleht.ee/705096/politsei-otsib-narkokuriteos-kahtlustatavat> (16.04.2023); Suurmägi, M. Politsei otsib pussitamises kahtlustatavat Helarit. - Sakala Postimees 15.12.2022. -

<https://sakala.postimees.ee/7671207/politsei-otsib-pussitamises-kahtlustatavat-helarit> (16.04.2023); Politsei otsib seksuaalkuriteos kahtlustatava mehe võimalikke kannatanuid. - Postimees 24.05.2022. -

<https://www.delfi.ee/artikkel/120010124/foto-politsei-otsib-seksuaalkuriteos-kahtlustatava-mehe-voimalikke-kannatanuid> (16.04.2023).

⁵³ Greer, C, lk 46.

⁵⁴ EIKo 39954/08, *Axel Springer AG vs. Saksamaa*, p 55.

Olenemata ajakirjanduse tähtsast rollist ja suurest avalikust huvist krimiuudiste vastu, on Eestis (ja ka mujal Euroopas⁵⁵) sätestatud piirangud kriminaalmenetluse andmete avaldamiseks. Eesti kriminaalmenetluse seadustiku § 214 sätestab, et kriminaalmenetluse andmeid võib avaldada prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses. KrMS § 214 lg-st 2 tulenevalt on andmete avaldamine lubatud kriminaalmenetluse, avaliku huvi või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära ei soodusta kuritegevust ega raskenda kuriteo avastamist, ei kahjusta Eesti Vabariigi või kriminaalmenetluse huve, ei sea ohtu ärisaladust ega kahjusta juriidilise isiku tegevust, ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti eriliiki isikuandmete avaldamise puhul. KrMS § 214 lg 3 sätestab, et vajadusel on kohtul võimalus prokuratuuri taotlusel reeglite rikkujat trahvida.

Õiguskirjanduses on leitud, et riikide mure sõnavabaduse ja selle kaitsmise osas kipub kaduma, kui tegemist on uurimissaladuse kaitsmise vajadusega. Paljudes Euroopa riikides on määratud uurimissaladuse rikkumise eest sanktsioonid, mh ka Saksamaal.⁵⁶ Autor toob siinkohal välja, et vaatamata ajakirjanduse tähtsale rollile, ei ole ajakirjandusel lõpmatut vabadust kõigest kirjutada, vaid nad peavad järgima seaduses sätestatud piiranguid, nt käesoleva magistritöö valguses KrMS §-st 214 tulenevat ilma prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu. Tuleb rõhutada, et KrMS § 214 lg 3 alusel ei ole võimalik trahvimisotsust teha ilma EIÕK artiklit 10 arvestamata ning tuleb teha kontroll, kus kaalutakse mh ka EIK praktikast tulenevaid põhimõtteid ja välja töötatud kriteeriume.⁵⁷ Seetõttu ei ole võimalik trahvida üksnes selle alusel, et ajakirjanik on lubamatult menetlusandmeid avalikustanud. Ei saa öelda, et mure sõnavabaduse suhtes selliste piirangute puhul kaob, vaid kohtutel lasub vastutus teha põhjalik kontroll, kas sõnavabadusse sekkumine uurimissaladuse hoidmise kohustuse rikkumise tõttu on põhjendatud ja kooskõlas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Õiguskirjanduses on rõhutatud, et oluline on, et siseriiklikud kohtud järgivad EIK sõnavabadusega seotud kohtupraktika põhimõtteid alates sõnavabadusega seotud kohtuasja esimesest istungist.⁵⁸ Sellest tulenevalt näitab autor järgmises kahes peatükis, kas ja millal on KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjaniku sõnavabadusse sekkumine

⁵⁵ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 22.

⁵⁶ Resta, G, lk-d 45-46.

⁵⁷ RKKKm 1-22-1949/24 p-d 47, 53.

⁵⁸ Bychawska-Siniarska, D. Protecting the right to freedom of expression under the European Convention on Human Rights. - A handbook for legal practitioners. Council of Europe 2017, lk 45. - <https://rm.coe.int/handbook-freedom-of-expression-eng/1680732814> (16.04.2023).

EIK põhimõtete järgi lubatav, sh kas EIK kriteeriumid on nende praktika alusel selgelt sisustatavad.

2. KrMS § 214 vastavus EIK õigusselguse ja legitiimse eesmärgi tingimusele

Nagu eelnevast peatükist järeldus, siis ajakirjanduse olulise rolli tõttu demokraatlikus ühiskonnas peab nende sõnavabadusse sekkumisel olema väga hoolikas ning järgima Euroopa Inimõiguste Kohtu sätestatud põhimõtteid ja kriteeriume. Kontrollides siseriikliku otsust, mis sekkub sõnavabadusse, kasutab EIK kontrollskeemi, milles on neli eeldust. Nendeks eeldusteks on: 1. Kas toimus sekkumine sõnavabadusse?; 2. Kas sekkumine tulenes seadusest?; 3. Kas sekkumisel oli legitiimne eesmärk?; 4. Kas sekkumine oli vajalik demokraatlikus ühiskonnas?.⁵⁹ Riigisisestel kohtutel tuleb samuti neid eeldusi analüüsida sõnavabadust puudutavates kohtuasjades.⁶⁰ Isiku põhiõigustesse sekkumise korral tuleb seega esiteks kindlaks teha, kas sekkumine on seaduses ette nähtud ning kas sekkumine järgis legitiimset eesmärki. Kui need kaks küsimust on analüüsitud, siis alles seejärel saab edasi minna sekkumise vajalikkuse hindamise juurde. Kuna Riigikohus oma määruses nr 1-22-1949 sellel teemal pikemalt ei peatunud, peab autor vajalikuks näidata, miks KrMS § 214 vastab EIK sõnavabaduse kontrollskeemi esimesele poolele. Õigusselgusel peatub autor seetõttu, et on oluline näidata asjaolu, et KrMS § 214 lg 3 on praktikas kasutamiseks piisavalt selge, kriminaalmenetluse andmete kaitsmise jaoks ei ole vaja seadust muuta ning selline säte ei peaks olema ühiskonna jaoks üllatav. Teiseks tuleb vaadelda selle normi legitiimseid eesmärke ning need lahti kirjutada, et oleks arusaadav, mida täpsemalt see norm kaitseb.

Ajakirjandusvabadusse sekkumine võib hõlmata mitmesuguseid meetmeid, kuid tavaliselt on selleks mõni seadusest tulenev formaalsus, tingimus, piirang või karistus. Selleks võib olla näiteks kriminaalkaristus, kohustus hüvitada kellelegi kahju, keeld midagi avaldada või korraldus allikate avaldamiseks.⁶¹ Samuti võib sekkumiseks olla näiteks kriminaalmenetluse algatamine ajakirjaniku suhtes⁶², vanglas filmimise loa andmisest keeldumine⁶³, trahvi määramine ja ajakirjaniku

⁵⁹ EIKo 22287/08, *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina*, p-d 47-62; EIKo 26448/12, *Jon Gaunt vs. Suurbritannia*, p 42; EIKo 57574/14, *Milosavljević vs. Serbia*, p 47.

⁶⁰ Rohtmets, E, lk 6.

⁶¹ European Court of Human Rights. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of expression. - Council of Europe 2022, p-d 54, 59. - https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf (16.04.2023).

⁶² EIKo 51511/08, *Fatih Taş vs. Türgi*, p 15.

⁶³ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, p 2a.

kohustamine maksma kahjutasu⁶⁴. Käesoleva magistritöö kontekstis on sekkumiseks KrMS § 214 lg 3 alusel kohtumäärus ajakirjanduse trahvimiseks kohtueelse menetluse andmete ebaseadusliku avaldamise eest. Nüüd, kui on tuvastatud, et KrMS § 214 lg 3 puhul on tegemist sõnavabadusse sekkumisega, saab kontrollida, kas KrMS § 214 lg 3 vastab inimõiguste kohtu poolt nõutud normi tingimustele.

2.1 KrMS § 214 õigusselgus

Ajakirjandusvabadusse sekkumiseks ei piisa ainult kehtivast seadusest, vaid see peab vastama teatud juurdepääsetavuse ja selguse standarditele.⁶⁵ EIK on korduvalt rõhutanud, et seadus peab olema avalik, ligipääsetav, prognoositav ja etteaimatav.⁶⁶ Kui seaduses sätestatu on põhjendamatult ebamäärane või annavad liigse kaalutusruumi, siis ei ole seadus sõnavabaduse piiramiseks piisavalt kvaliteetne. Liigne ebamäärasus võib mh anda normile liiga palju erinevaid tõlgendusi ning kaasa tuua n-ö “külmutava efekti”, kus isikud hoiduvad sellest eemale, sest nad ei tea, mis on lubatud ja mis mitte.⁶⁷

Riigi ülesanne on tõlgendada enda seadusi ning kui nende seisukohad on ebamõistlikud või meelevaldsed, siis on inimõiguste kohtu ülesanne kindlaks teha, kas sellise tõlgenduse tagajärjed on EIÕK-ga kooskõlas. Sellegipoolest peab siseriiklik norm olema sõnastatud piisavalt täpselt, et kodanik suudaks selle järgi oma käitumist reguleerida.⁶⁸ Siseriiklik ametiasutus ei tohi kohaldada norme nii, et sellist tõlgendust või normikasutust ei ole võimalik mõistlikult ette näha.⁶⁹ Samas ei pea normi tagajärjed olema kindlalt ettenähtavad, sest selline olukord võib kaasa tuua normi liigse

⁶⁴ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 30.

⁶⁵ Centre for Law and Democracy International Media Support. Briefing note series, Freedom of Expression. Kopenhaagen: CLD, Halifax ja IMS 2014, lk 5. - <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2015/02/foe-briefingnotes-ims-cld.pdf> (16.04.2023).

⁶⁶ Bychawska-Siniarska, D, lk 40.

⁶⁷ Centre for Law and Democracy International Media Support. Briefing note series, Freedom of Expression. Kopenhaagen: CLD, Halifax ja IMS 2014, lk-d 5-6. - <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2015/02/foe-briefingnotes-ims-cld.pdf> (16.04.2023).

⁶⁸ European Court of Human Rights. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of expression. - Council of Europe 2022, p-d 62-63. - https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf (16.04.2023).

⁶⁹ EIKo 83/1996/702/894, *Worm vs. Austria*, p 38.

jäikuse ja ajale jalgu jäämise.⁷⁰ See tähendab, et normid võivad olla mõnel määral ebamäärased ja nende tõlgendamine ja kohaldamine on praktika küsimus, kuid see ei õigusta seaduse meelevaldselt tõlgendamist.

Kohtuasjas *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina* kirjutas ajakirjanik artikli sellest, kus süüdistas kohut korruptsioonis. Peale selle artikli ilmumist taotlesid artiklis nimetatud kohtunikud kahju hüvitamist laimamise eest ning artikli eemaldamist veebiväljaandest. Ringkonnakohus rahuldab nõude artikli eemaldamiseks veebilehelt kuni laimamise kohtuasja läbivaatamiseni ning hiljem osaliselt kahju hüvitamise nõude laimamise eest. Ajakirjanik pöördus Euroopa Inimõiguste Kohtu poole, sest artikli veebilehelt eemaldamine ei olnud tema arvates demokraatlikus ühiskonnas vajalik ega siseriikliku õigusega ettenähtud.⁷¹

EIK leidis, et sekkumine oli siseriiklikus õiguses ettenähtud ning pelgalt fakt, et seda polnud enne kasutatud ei tähenda, et normil puudub ettenähtavus. Lisaks ei ole välistatud, et riigi poolt loodud seadus jääbki osaliselt kohtute tõlgendamise hooleks. Siseriiklik kohus on riigi materiaal- ja menetlusõiguse normide tõlgendamiseks ja kohaldamiseks kõige paremas olukorras. Samuti asjaolu, et õigusnormil võib olla rohkem kui üks tõlgendus, ei tähenda, et see ei vasta ettenähtavuse nõudele.⁷² Kohtuasjas *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits* (kus keelduti ajakirjanikule vanglas filmiseks loa andmisest) leidis kaebaja, et kohtuasja õiguslikuks aluseks olev seadus ei reguleeri kinnipeetavate ja meediavahelisi kontakte. EIK kordas, et seadus ei pea ette nägema kõiki juhtumeid, mis võivad aset leida ning riiki ei saa süüdistada selles, et vastu ei ole võetud seadust, mis reguleeriks olukorda konkreetselt meedia ja kinnipeetavate vahel.⁷³ Järelikult võib olla õigusselguse põhimõttele vastav norm ka selline, mis on teatud osas jäetud kohtute tõlgendamise hooleks ning mis ei reguleeri kõiki konkreetseid olukordi.

Seega tuleb analüüsida KrMS §-i 214 vastavust õigusselguse põhimõttele. Kõigepealt tuleb kontrollida seaduse avalikustamise ja ligipääsetavuse nõudeid, mis on üldjuhul täidetud.⁷⁴ Ka

⁷⁰ EIKo 22287/08, *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina*, p 48.

⁷¹ *Ibidem*, p-d 5-38.

⁷² *Ibidem*, p-d 48-53.

⁷³ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, p-d 43-47.

⁷⁴ *Bychawska-Siniarska, D*, lk 42.

KrMS § 214 puhul on need nõuded täidetud, kuivõrd kriminaalmenetluse seadustik on avaldatud ja kehtiv ning leitav Riigi Teataja kodulehelt. Peale seda tuleks hinnata õigusnormi ja/või kohtupraktika õigusselgust. Säte peab olema sõnastatud piisavalt täpselt, et oleks võimalik aru saada, milline on keelatud käitumise tagajärg.⁷⁵ Eelnevatest kohtuasjadest nähtub, et norm ei pea reguleerima kõiki olukordi ning see, et normi pole varem kasutatud, ei tähenda, et sellel puudub ettenähtavus. Kuigi KrMS § 214 lg 3 kasutamise osas tekkis ühiskonnas ja ka kolmes kohtuastmetes vaidlus, siis riigikohus avas selle sätte kasutamise tagamaid oma määruses nr 1-22-1949/24 ning selgitas, keda võib trahvida (käesoleva töö tähenduses ka ajakirjanikke ning ajakirjandusväljaandeid) ning mida tuleb pidada kohtueelse menetluse andmeteks.⁷⁶ Töö autor leiab, et KrMS § 214 puhul on tegemist normiga, mis vastab EIK kohtupraktika alusel seaduse vajalikule kvaliteedile. Seadus on avalik ning ettenähtavusega probleeme ei ole, kuivõrd säte ütleb selgelt, et andmete avaldamine on lubatud ainult prokuratuuri loaga ja selle mitte järgimisele võib järgneda menetlustrahv. Riigikohus andis lisaks täpsustavaid juhiseid, keda võib trahvida ja milliste andmete avaldamise eest. Asjaolu, et seda sätet ei ole praktikas Eestis peaaegu üldse kasutatud, ei mõjuta kuidagi tema kvaliteeti. Seega ei saa tulla ajakirjanduse trahvimise võimalikkus üllatusena, kuivõrd normi vähene kasutamine ei mõjuta tema vastavust õigusselguse põhimõttele. Järelikult on KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimiseks täidetud eeldus, et sekkumine tuleneb seadusest ja vastab õigusselguse põhimõttele.

2.2 KrMS § 214 legitiimne eesmärk

Legitiimseks eesmärgiks on EIÕK artikkel 10 lg 2 alusel sekkumised, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste maine või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks või õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks. Eesti Põhiseaduses sätestatud sõnavabaduse säte võimaldab sõnavabadust piirata piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Samuti ka riigi ja kohalike omavalitsuste

⁷⁵ Bychawska-Siniarska, D, lk 42.

⁷⁶ RKKKm 1-22-1949/24 p-d 28-34.

teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigi- või ärisaladuse või konfidentsiaalsena saadud informatsiooni ning teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks, samuti õigusemõistmise huvides. Sekkumisel võib olla mitu EIÕK artikkel 10 lõikest 2 tulenevat eesmärki.⁷⁷

Õiguskirjanduses on toodud välja, et uurimissaladuse hoidmine on mingis mõttes aegunud ja kaotamas ühiskondlikku nõusolekut, kuivõrd avalikkus on rohkem huvitatud kohtueelse menetluse perioodist kui kohtumenetlusest endast.⁷⁸ Sellest peatükist nähtub, et uurimissaladuse hoidmine on siiski vajalik, see kaitseb teatud õigusi ja huve ning nende huvide kaitsmisest ei saa kuidagi mööda vaadata. EIK on öelnud, et on oluline selgeks teha need kriteeriumid ja huvid, mida kaalutakse “vajalikkuse” testi all.⁷⁹ Nad on leidnud, et uurimissaladusele kehtestatud avaldamise piirangud lähtuvad eelkõige kriminaalmenetluse ja kahtlustatava huvide kaitsest, täpsemini süütuse presumptsiooni tagamisest, kuid samas ka teiste menetlusosaliste legitiimsete huvide kaitsest.⁸⁰ Kusjuures isiku huvide kaitsmise all mõeldakse ka tema maine kaitsmist, kuigi EIÕK-s puudub säte, mis tagab sõnaselgelt õiguse maine kaitsmisele.⁸¹ EIK on oma praktikas jaatanud, et isiku õigus oma maine kaitsele on EIÕK artikkel 8 üks osa.⁸²

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandele on KrMS § 214 eesmärk luua tingimused kuritegude tõhusaks menetlemiseks ja tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine.⁸³ Ka õiguskirjanduses on leitud, et kohtueelse menetluse salajasuse põhjuseks on kaks peamist asjaolu. Ühelt poolt kaitseb see uurimise läbiviimist, kuivõrd ulatuslik andmete avaldamine võib tõendite kogumist takistada ning teiselt poolt on piirangud suunatud kahtlustatava huvide kaitsmisele. Nimelt kardetakse, et kohtueelse kriminaalmenetluse ajal materjalide avaldamine seab ohtu isiku õiguse süütuse presumptsioonile ja tema maine ning eraelu kaitsmisele.⁸⁴ Ka Riigikohus oma määruses nr 1-22-1949/24 sedastas, et KrMS § 214 lg 3 eesmärk on kaitsta nii

⁷⁷ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, p 48.

⁷⁸ Resta, G, lk 49.

⁷⁹ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 55.

⁸⁰ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p 53.

⁸¹ Flauss, J-F. The European Court of Human Rights and the Freedom of Expression. - *Indiana Law Journal*, 2009/84, No 3, lk 845.

⁸² EIKo 12556/03, *Pfeifer vs. Austria*, p 35.

⁸³ Aas, KrMSK § 214/1.

⁸⁴ Resta, G, lk 47.

kriminaalmenetluse tõhusust kui ka andmesubjekti (sh kahtlustatava) huve.⁸⁵ Tulenevalt eelnevast on uurimissaladuse hoidmise eesmärgina tihti mainitud kriminaalmenetluse ja kahtlustatava ning muude menetlusega seotud isikute õiguste kaitsmist. Seega näitab autor järgmistes alapeatükkides mida täpsemalt need kolm eesmärki sisaldavad, st mida täpsemalt nendega kaitstakse.

2.2.1 Kriminaalmenetluse huvi(d)

Eelnevast tulenevalt on KrMS § 214 eesmärk luua tingimused kuritegude tõhusaks menetlemiseks ja tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine. Samas on KrMS § 214 lg 2 p-s 2 sätestatud selline tingimus nagu kriminaalmenetluse huvid. Autor leiab, et kriminaalmenetluse huvid on seotud kriminaalmenetluse eesmärkidega, st kriminaalmenetluse huvides on täita enda eesmärgid ja seetõttu on legitiimse eesmärgi analüüsimisel vaja lühidalt arutleda, mis need eesmärgid siis on. Kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes nenditakse, et kehtivas KrMS-is puudub kriminaalmenetluse määratlus, samuti puudub säte kriminaalmenetluse eesmärkidest ja/või ülesannetest. Samas on seadustikus sätestatud kohtueelse menetluse eesmärk.⁸⁶ Seetõttu keskendub autor esmalt põgusalt kriminaalmenetluse kui terviku eesmärkidele, seejärel kohtueelse kriminaalmenetluse eesmärkidele ning siis seob nad kokku KrMS §-ga 214.

Kriminaalmenetluse seadustikus on tsiteeritud saksa ülemkohtu liiget, kes on kirjutanud, et kriminaalmenetlus on õiguslikult korrastatud, situatiivselt muutuv ja menetlussubjektide menetlustoimingute vahendusel juhitud sündmus, mis jõuab õigusrahu loova või taastava kohtulahendini. Õigusrahu tuleb mõista seisundina mille puhul on üldsuselt mõistlik oodata rahunemist kuriteo suhtes ning õigusrahu saabumist või mittesaabumist ei ole vaja selgitada empiiriliste uuringutega.⁸⁷ Sellest tulenevalt saab järeldada, et üheks kriminaalmenetluse eesmärgiks saab olla õigusrahu taastamine. See on ka KrMS § 214 tähenduses oluline, kuivõrd menetluse andmete kaitsmata jätmisel võib keegi menetlust kahjustada ja seetõttu oluliselt vähendada õigusrahu taastamise võimalikkust.

⁸⁵ RKKKm 1-22-1949/24 p 34.

⁸⁶ Kergandberg, E. KrMSK § 1/3. - Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁸⁷ *Ibidem* § 1/3.

Eerik Kergandberg toob *Juridica* artiklis välja Saksamaa ülemkohtu liikme Henning Radtke seisukohti ning mh viitab ta sellele, et Radtke tõdes oma arutluses, et Saksamaa kriminaalmenetluse seadustikus puudub põhimõte, mis kohustaks neid iga hinna eest menetlusega tõde saavutama. Ka Kergandberg ei nõustu, et kriminaalmenetluse eesmärgiks on tõe saavutamine.⁸⁸ KrMS kommentaarides on viidatud N. Luhmanni käsitlusele, kes on leidnud, et ei ole mingit alust kohtumenetluse eesmärki siduda vaid tõe tuvastamisega. Samas nentis autor, et see ei tähenda sugugi seda, et me ei peaks nii üld- kui lihtmenetluses püüdlema maksimaalse tõe pool.⁸⁹

Ka Uno Lõhmus on tõdenud, et praegune seadus kriminaalmenetluse ülesannet ei sisuta, kuid kriminaalmenetluse koodeksi §-s 2 oli see sisustatud järgnevalt - kriminaalmenetluse eesmärgiks on kuritegude avastamine, süüdlaste väljaselgitamine ning karistamine. Samas tõdeb Lõhmus, et kriminaalmenetluse iseloom ja eesmärk on tänaseks teisenenud. Nimelt on kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu ettevalmistamisel püstitatud eesmärgiks menetluse ökonoomsus, efektiivsus ja kiirus.⁹⁰ Samuti on U. Lõhmus arutlenud, kas kriminaalmenetluse eesmärgil on üldse mingit tähtsust ning leidnud, et menetluse eesmärgi küsimus pole õiguspoliitilisest vaatevinklist sugugi teisejärguline. Ta viitab, et ka kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri sätestas üheks eesmärgiks objektiivse tõe tuvastamise ja leiab, et see ei ole peale 2004. aastat oma eesmärgina tähtsust kaotanud. Ta selgitab, et KrMS § 211 lg 2 kohustust saabki selgitada vaid objektiivse tõe kontseptsiooniga.⁹¹ Tartu Ülikooli õigusteaduskonna kriminoloogia professor Jüri Saar on leidnud, et kriminaalmenetluse kõige tähtsam eesmärk on tõe otsimine ja väljaselgitamine.⁹² Ka Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium on pidanud kriminaalmenetluse eesmärgiks objektiivse tõe tuvastamist.⁹³

Eelnevat kokkuvõttes saab öelda, et kriminaalmenetluse kui terviku eesmärk saab olla nii õigusrahu saavutamine kui ka tõe tuvastamine ning nende mõlema saavutamine on

⁸⁸ Kergandberg, E. Kriminaalmenetlus kui kullakaevandus. - *Juridica* 2016/2, lk-d 92-93.

⁸⁹ Kergandberg, KrMSK § 1/3.

⁹⁰ Lõhmus, U. Quo vadis, kriminaalmenetlus? - *Juridica* 2020/3, lk-d 200-201.

⁹¹ Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. - *Juridica* 2013/3, lk-d 201-206.

⁹² Saar, J. Eesti kriminaalmenetluse juhtum. - *Juridica* 2018/5, lk 306.

⁹³ TlnRnKo 1-16-4665/266 p 17.

kriminaalmenetluse huvides. Nende eesmärkide saavutamiseks tuleb kriminaalmenetlust ja selle andmeid kaitsta, mh ka lubamatu avalikustamise eest ajakirjanduses.

Nagu eelnevalt mainitud, siis kohtueelsel menetlusel on eesmärk seaduses fikseeritud.⁹⁴ Kriminaalmenetluse seadustiku teine jagu algab §-ga 211, mis sätestab, et kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused. KrMS § 211 lg 2 sätestab, et kohtueelses menetluses selgitavad uurimisasutus ja prokuratuur kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud. Nimetatud säte ei kohusta kohtueelset menetlejat tuvastama tõde, see on kohtumenetluses toimuv poolte tegevus, kujundamaks välja kohtuveendumust tõendamiseseme asjaolude suhtes.⁹⁵

Kriminaalmenetluse huvideks on kuritegude väljaselgitamine ja õiglane kohtupidamine. Kohtueelse menetluse eesmärgiks on selgitada välja, kui tõenäoliselt on võimalik kohtumenetluses kuriteo asjaolusid tõendada ning kriminaalmenetluse läbiviimisel peab uurimisasutusel ja prokuratuuril olema silme ees hilisem võimalik kohtumenetlus. Oluline on välja selgitada nii kahtlustatavat süüstavad kui ka õigustavad asjaolud ning üheks kriminaalmenetluse eesmärgiks on objektiivse tõe tuvastamine.⁹⁶ Riigikohus on lahendis nr 3-1-2-1-13 selgitanud, et kahtlustatavate süüdistatavate ja õigustavate asjaolude välja selgitamine toimub uurimistoimingute läbiviimise teel, mille tulemusena saadud andmed lisatakse kriminaaltoimikusse, sõltumata sellest, kas tõendit soovitakse kasutada süüdistusaktis.⁹⁷ Lisaks eelnevale on Riigikohus öelnud kohtueelse menetluse eesmärgi kohta seda, et eesmärgiks on kohtumenetluse jaoks tingimuste loomine, st kohtueelne menetlus on suunatud kahtlustatava poolt õiguserikkumise tuvastamisele.⁹⁸ Õiguskirjanduses on viidatud, et kriminaalmenetlus on üldjuhul suunatud kuritegude ja kurjategijate väljaselgitamisele, süüdistuse koostamisele, kohtus süü tõendamisele ning kurjategijate vastutusele võtmisele.⁹⁹ Autor tõdeb, et KrMS § 214 puhul on oluline nii allsüsteemi ehk kohtueelse menetluse eesmärk,

⁹⁴ Kergandberg 2016, lk 94.

⁹⁵ *Ibidem*, lk 94.

⁹⁶ Aas, KrMSK § 214/7.1, § 211/1-3.2.

⁹⁷ RKKKo 3-1-2-1-13 p 12.4.

⁹⁸ RKKKo 3-1-1-60-10 p 12.

⁹⁹ Newburn, T., Williamson, T., Wright, A. Handbook of Criminal Investigation. Willan Publishing: New York 2007, lk 95.

kui ka kriminaalmenetluse kui terviku eesmärk, kuivõrd kriminaalmenetluse andmete avaldamine meedias võib mh mõjutada ka ausat õigusemõistmist, s.t siis kohtumenetluse toimimist.

Seega kokkuvõttes on terve kriminaalmenetluse eesmärk üldisemalt õigusrahu taastamine ja ka tõe tuvastamine. Kohtueelse menetluse eesmärkideks on koguda tõendid, mh selgitada välja teo toimepanijad ja muud teoga seotud asjaolud ning luua kohtumenetluseks tingimused, samuti pidada õiglane kohtumenetlus. Seda saab tõhusalt teha, kui menetluses ei esine takistusi, mis võivad ilmned, kui ajakirjandusel oleks piiramatu vabadus menetluse andmeid jagada. Õiglane menetlus toimib ilma igasuguse otsese või kaudse mõjutamise, surve või hirmutamise ja sekkumiseta.¹⁰⁰

Järelikult on KrMS § 214 puhul kaitstavaks eesmärgiks ehk kriminaalmenetluse huvideks esiteks see, et kohtueelse menetluse käigus oleks võimalik koguda kokku kõik tõendid (nii õigustavad kui ka süüstavad), et luua kohtumenetluseks tingimused. See tähendab, et tuleb kaitsta tõendite kogumist, kogutud tõendeid ning ka menetlustoimingute läbiviimisi, sh ka planeeritud menetlustaktikat. KrMS § 214 kaitseb seda eesmärki sellega, et keelab jagada kohtueelse kriminaalmenetluse ajal menetluse andmeid ilma prokuratuuri loata. Teiseks kaitseb KrMS § 214 ka kriminaalmenetlust tervikuna, sest tõe tuvastamiseks ja õigusrahu saavutamiseks on samuti oluline, et kriminaalmenetluse saaks läbi viia ilma takistusteta, mis võivad tekkida kohtueelse menetluse andmete ebaseaduslikul avaldamisel.

2.2.2 Süütuse presumptsioon

Süütuse presumptsioon on üks ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõte¹⁰¹, mistõttu seostub ta tihedalt ka eelmises alapeatükis käsitletud kriminaalmenetluse huvide järgimisega. Süütuse presumptsioon tuleneb nii EIÕK artikkel 6 lg-st 2, kus on sätestatud, et igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud kui ka

¹⁰⁰ Robis, L. A. V. Balancing the Freedom of Expression and the Right of the Accused to the Presumption of Innocence and Fair Trial: Is Social Media a Game Changer. - Ateneo Law Journal 2015/60, No 2, lk 409.

¹⁰¹ Sepp, H., Kergandberg, E., PSK § 22/6.

põhiseaduse § 22 lg-st 1, kus on sätestatud, et kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Lisaks sellele on süütuse presumptsioon sätestatud ka KrMS §-s 7, kus lg 1 sätestab, et kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Süütuse presumptsioon nõuab, et kohtul ei tohi olla kahtlustatava/süüdistatava suhtes eelarvamust, et ta on kuriteo toime pannud, tõendamiskohustus on süüdistajal ning iga kahtlus peab olema tõlgendatud kahtlustatava/süüdistatava kasuks. EIÕK art 6 lg 2 reguleerib kriminaalmenetlust tervikuna.¹⁰² Kui keskenduda KrMS §-le 214 ja täpsemini kohtueelse menetluse andmete avaldamisele meedias, siis Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel liikmesriikidele (Rec(2003)13) teine põhimõte sätestab, et arvamusi ja informatsiooni käimasolevate kriminaalmenetluste kohta võib meedia kaudu vahendada nii, et see ei kahjusta kahtlustatava või süüdistatava õigust süütuse presumptsioonile. Kusjuures hõlmab süütuse presumptsioon kaitset nii füüsilisele isikule kui ka juriidilisele isikule.¹⁰³

Süütuse presumptsiooni puhul tekib küsimus, kas KrMS § 214 puhul on eesmärk see, et kohtunikud ei oleks andmete avaldamisega mõjutatud või ka see, et isikut meedia poolt kohtueelse menetluse ajal süüdi ei tembeldataks. Autor toob välja arvamuse õiguskirjandusest, kus on leitud, et süütuse presumptsioon ei kehti meediale, sest see ei ole õiguslikus mõttes õige. Seda seetõttu, et ajakirjanikud ei ole riigiametnikud ning neil on õigus avaldada oma arvamust isiku vastutuse kohta enne kriminaalmenetlust, selle ajal ja pärast seda. Inimest peavad kaitsma vaeleväidete eest hoopis õigus eraelu ja inimväärkuse kaitsele või erireeglid meediaseadustes.¹⁰⁴ EIK on leidnud, et kui süüstavad avaldused on teinud ajalehed ning nad ei ole kuidagi ühtegi ametiisikut sellega refereerinud, siis ei tõusetu probleem EIÕK art 6 tähenduses, vaid hoopis EIÕK art 8 tähenduses.¹⁰⁵ Lahendis *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa* ütles kohus, et süütuse

¹⁰² European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (criminal limb). – Council of Europe 2022, p-d 343, 345. - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (16.04.2023).

¹⁰³ Sepp, H., Kergandberg, E., PSK § 22/15, 20.

¹⁰⁴ Weigend, T. Assuming that the Defendant Is Not Guilty: The Presumption of Innocence in the German System of Criminal Justice. - Criminal Law and Philosophy, An International Journal for Philosophy of Crime, Criminal Law and Punishment. Springer 2014/8, No 2, lk-d 289-290.

¹⁰⁵ European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (criminal limb). – Council of Europe 2022, p 363. - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (16.04.2023).

presumptiooni saavad rikkuda nii kohus kui ka teised riigiasutused.¹⁰⁶ Samas on kriminaalmenetluse seadustiku kommentaarides nenditud, et üha enam leviva arusaama kohaselt peaks meedia süüteomenetluste kajastamisel arvestama süütuse presumptsiooniga ja seetõttu tuleb süütuse presumptsiooni kui põhiõigust meedia suhtes käsitada kaitseõigusena. Seda seetõttu, et tänapäeval saab kellegi käsitlemine kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust aset leida vaid meedia vahendusel.¹⁰⁷

Süütuse presumptsiooni on oma magistritöös käsitlenud Ege Sarri, kes on leidnud, et süütuse presumptsioonile on antud tänapäeval avaram sisu ning seega peab süütuse presumptsiooni kaitse laienema ka isikutele, keda meedia käsitleb süüdiolena enne kohtuotsust. Seejärel leidis ta, et riigil lasub kohustus luua efektiivsed kaitsemeetmed vähemalt eraõiguslike sätete näol.¹⁰⁸ Samuti on G. Resta kirjutanud, et süütuse presumptsiooni mõiste on muutumas ning tegemist ei ole enam ainult menetlusliku tagatisega vaid see sisaldab ka olulist õigust olla kaitstud eraisikute suhtes.¹⁰⁹ Lisaks on õiguskirjanduses mainitud, et kohtumenetlus ei ole õiglane, kui süüdistatava suhtes on avalikkus väga vaenulikult meeletatud, mh toetavad nad prokuratuuri poolt süüdistuse esitamist.¹¹⁰

Kokkuvõtvalt leiab autor, et süütuse presumptsiooni kaitsmine KrMS § 214 lg 3 alusel võiks tänapäeva ühiskonnas sisaldada laiemat kaitset, st nii kohtunike mõjutamist ajakirjanduse kaudu kui ka isiku “süüdi tunnistamist” meedias. Seda seetõttu, et meedia väga suure rolli ja ulatuse tõttu võib süütuse presumptsiooni rikkumine meedias olla väga laiaulatuslik ja isikuõigusi tugevalt riivav. Autor nendib, et selline seisukoht on vaieldav ning õiguskirjanduses esineb vastakaid seisukohti. Samas toetab autori arvamust PS kommentaarides kirjutatu, et juhul kui meedias avaldatud süütuse presumptsiooni rikkuv avaldus ei pärine riigivõimu esindajalt, siis ei ole riigi vastutus välistatud, kui riik ei ole võtnud meetmeid selle ennetamiseks või rikkuja vastutusele võtmiseks. Seda saab teha näiteks kehtestades sanktsiooni süüteomenetluse andmete avaldamise eest.¹¹¹ Samas nõustub autor sellega, et laialdase vaenuliku meediakajastuse osas on võimalik

¹⁰⁶ EIKo 5175/89, *Alenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 36.

¹⁰⁷ Kergandberg, KrMSK § 7/11.

¹⁰⁸ Sarri, E, lk 25.

¹⁰⁹ Resta, G, lk 41.

¹¹⁰ Robis, L. A. V, lk 409.

¹¹¹ Sepp, H., Kergandberg, E., PSK § 22/14.

legitiimse eesmärgina käsitada ka EIÕK artiklit 8 ehk isiku õigust eraelu ja maine kaitsmisele ning isik ei peaks jääma kaitseta isegi siis, kui tuleks arvestada, et ajakirjandus ei saa süütuse presumptsiooni rikkuda.

2.2.3 Andmesubjekti ja kolmandate isikute õigused

Andmesubjekti ning kolmandate isikute õigused seostuvad eelkõige eraelu puutumatus ja maine kaitsmisega. Inimesel peab olema õigus otsustada, mis on tema intiimsfäär ning kellel on luba sinna siseneda. Samuti peaks inimene omama kontrolli selle üle, milline informatsioon tema kohta, kellele, millal ja millistel tingimustel on kättesaadav.¹¹² KrMS § 214 lg 2 p 4 kaitse alla kuulub asjaolu, et kuriteoga seotud isikute huvides on ise määrata, palju nendega seotud andmeid avaldatakse.¹¹³ Kusjuures isiku õiguste ja maine kaitsmine on kõige kasutatavam legitiimne eesmärk, mida riigiasutused sõnavabaduse piiramisel kasutavad.¹¹⁴

Isikute maine ning privaatsuse kaitsmine on ühiskonnas kõrgelt hinnatud.¹¹⁵ Õigus privaatsusele ja eraelu kaitsele tuleneb EIÕK artiklist 8, samuti PS §-st 26. EÕIK art 8 mõiste “eraelu” määratlus on laialdane, hõlmates nt füüsilist, psühholoogilist ja moraalselt terviklikkust, füüsilist ja sotsiaalset identiteeti, sugu, seksuaalset määratlust ja seksuaalelu, perekonnaga seostatavat nime, etnilist identiteeti ja rassi, samuti isiklikku pilti ja mainet.¹¹⁶ Isiku maine moodustab osa isiklikust identiteedist ja psühholoogilisest terviklikkusest, mistõttu kuulub see isiku eraelu kaitse alla.¹¹⁷ Vaatamata pikale nimekirjale, ei saa siiski eraelu ammendavalt määratleda ning mõiste on laiem, kui lihtsalt õigus privaatsusele.¹¹⁸ EIÕK art 8 sätestab riigile nii positiivse kui ka negatiivse kohustuse. Positiivse kohustusena ei tohi riik sekkuda isiku eraellu ning negatiivse kohustusena

¹¹² Harro, H, lk 103.

¹¹³ Aas, KrMSK § 214/7.1.

¹¹⁴ Bychawska-Siniarska, D, lk 63.

¹¹⁵ Resta, G, lk 41.

¹¹⁶ Markov, D. The Presumption of innocence and the Media coverage of criminal cases. Center for the Study of Democracy 2021, lk-d 34, 35. - <https://arisa-project.eu/the-presumption-of-innocence-and-the-media-coverage-of-criminal-cases/> (16.04.2023).

¹¹⁷ EIKo 12556/03, *Pfeifer vs. Austria*, p 35.

¹¹⁸ Abdurrahimova, L. The Case Law of the ECHR on the Contradiction Arising from the Right to Private Life and Freedom of Expression. - *Baku State University Law Review* 2018/4, No 1, lk 69.

on riigi ülesanne kaitsta isiku õigust privaatsusele.¹¹⁹ See, et isikul on olemas tsiviilõiguslikud kaitsevahendid, et kaitsta enda eraelu ja mainet, ei vabasta riiki positiivsest kohustusest kaitsta kriminaalmenetluses isiku kohta käivaid EIÕK art 8 all kaitstavaid andmeid.¹²⁰

KrMS § 214 legitiimset eesmärki mõjutab ka isikuandmete kaitse seaduse¹²¹ § 4, mis sätestab, et isikuandmeid võib andmesubjekti nõusolekuta töödelda ajakirjanduslikul eesmärgil, eelkõige avalikustada meedias, kui selleks on avalik huvi ja see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Isikuandmete avalikustamine ei tohi ülemäära kahjustada andmesubjekti õigusi. Kokkuvõtteks leiab autor, et KrMS § 214 on mõeldud kaitsma isikute eraelu ja mainet mh selliselt, et ajakirjandus ei avalikustaks isiku kohta käivaid kohtueelse kriminaalmenetluse andmeid nii, et see kahjustab liigselt tema õigusi eraelule ja maine kaitsmisele. Tuleb arvestada, et kriminaalmenetluses võib tihti esineda väga privaatseid ja intiimseid isikuandmeid, mida tuleb kaitsta. Vaatamata sellele, et Eestis on võimalik oma õiguste kaitseks pöörduda tsiviilkohtusse, siis ka riigil on kohtueelse kriminaalmenetluse käigus kohustus kaitsta isiku õigust privaatsusele ja mainele. Seda saab riik kriminaalmenetluse andmete avaldamise korral teha KrMS § 214 lg 3 alusel.

¹¹⁹ Markov, D, lk-d 34, 35.

¹²⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 77.

¹²¹ Isikuandmete kaitse seadus - RT I, 04.01.2019, 11.

3. EIK ajakirjandusvabadusse sekkumise vajalikkuse kriteeriumite sisu KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimisotsuse tegemisel

Eelnevast peatükist tulenevalt on KrMS § 214 lg 3 ajakirjandusvabadusse sekkumiseks piisavalt selge ning selle sätte legitiimseks eesmärgiks mh kriminaalmenetluse ja kahtlustatava ning muude menetlusosaliste huvide kaitsmine. Samas ei piisa legitiimsest eesmärgist või sätte teatud kvaliteedist ajakirjaniku sõnavabadusse sekkumiseks. Näiteks maksusaladuse kaitsmist on loetud legitiimseks eesmärgiks, kuid kui saladuse kaitsmiseks ei esine mingit ülekaalukat nõuet, ei ole sekkumine vajalik.¹²² See tähendab, et sekkumine peab olema ka vajalik. Seega tuleb analüüsida EIK poolt sätestatud demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse kriteeriumit. “Vajalik” viitab selle kriteeriumi all tungivale sotsiaalsele vajadusele ning kohtutel on selle analüüsimisel teatud kaalutusruum.¹²³ Selle kriteeriumi analüüsimisel peab siseriiklik kohus vastama küsimusele, kas eesmärk oli proportsionaalne selle eesmärgi saavutamiseks kasutatud vahenditega ning põhjendused sekkumiseks peavad olema asjakohased ja piisavad.¹²⁴

Selleks, et sekkumine oleks demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja seega ka EIÕK artikliga 10 kooskõlas, peavad nii siseriiklikud kohtud kui ka EIK olema veendunud, et eksisteeris pakatav sotsiaalne vajadus, mis nõudis sõnavabaduse piiramist.¹²⁵ Kuivõrd sekkumine peab olema demokraatlikus ühiskonnas vajalik, siis see iseloomustab EIÕK art 10 kohaldamise paradoksi - nii põhimõtte kui ka selle erandid leiavad õigustuse demokraatliku ühiskonna kontseptsioonis. Just seetõttu on vaja hinnangu andmisel kõigi faktiliste asjaolude, õiguspõhimõtete ja huvide põhjalikku, läbitöötatud, järjekindlat, sõltumatut ning läbipaistvat analüüsi.¹²⁶ Liikmesriigi kohustus on kohaldada oma otsustes standardeid, mis on kooskõlas EIÕK artiklis 10 sisalduvate põhimõtetega.¹²⁷ EIK on kehtestanud õigusliku standardi, et piiripealsetel juhtumitel peab üksikisiku vabadus olema soodsalt tasakaalustatud riigi ülekaaluka huviga.¹²⁸

¹²² EIKo 29183/95, *Fressoz ja Roire vs. Prantsusmaa*, p 53.

¹²³ Rohtmets, E, lk 7.

¹²⁴ EIKo 60607/08, *Karzhev vs. Bulgaaria*, p 31.

¹²⁵ Bychawska-Siniarska, D, lk 44.

¹²⁶ Voorhoof, D. The European Convention on Human Rights: the right to freedom of expression and information restricted by duties and responsibilities in democratic society. - Human Rights 2011/7, No 2, lk 9.

¹²⁷ EIKo 22287/08, *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina*, p 40.3.

¹²⁸ Bychawska-Siniarska, D, lk 33.

EIÕK artiklist 10 tuleneva sõnavabaduse riivamiseks on EIK välja töötanud kriteeriumid, mida tuleb kontrollida, kui hinnata sekkumise vajalikkust demokraatlikus ühiskonnas. Analüüsimine, kas sekkumine oli vajalik demokraatlikus ühiskonnas on test, millega tehakse kindlaks, kas sõnavabadusse sekkumine vastas tungivale sotsiaalsele vajadusele. Tegemist on EIK poolt välja töötatud tunnustega, et sisustada ebamäärast mõistet “vajalikkus demokraatlikus ühiskonnas”.¹²⁹

Kriteeriume, mida EIK vajalikkuse testis kaalub, on mitmeid. EIK poolt praktikas välja töötatud kriteeriumid on Riigikohtu poolt üle võetud määruses nr 1-22-1949, kus punktis 53 on nimetatud kuus kriteeriumi, mida EIK kasutab kontrollimaks, kas sekkumine on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja vastab tungivale sotsiaalsele vajadusele.¹³⁰ Tegemist on nimekirjaga, mis kattub EIK poolt praktikas kasutatavate kriteeriumitega.¹³¹ Kuivõrd Riigikohtu välja toodud kriteeriumid ongi need kriteeriumid, mida EIK kontrollib juhtudel, kus ajakirjandus on rikkunud kohtueelse menetluse salajasuse kohustust ja seetõttu on nende sõnavabadust riivatud, siis võtab autor just selle nimekirja käesolevas magistritöös aluseks. Nagu kontrollpunktide arvust näha, vajab vajalikkus demokraatlikus ühiskonnas laiaulatuslikku kontrolli, sh ka KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande sõnavabadusse sekkudes.

3.1 Kriminaalmenetluse andmete saamise viis

Esimese kriteeriumina toob Riigikohus oma määruses nr 1-22-1949/24 välja selle, et tuleb kaaluda, millisel viisil jõudis vaidlusalune teave ajakirjanikuni.¹³² Samas rohkem kohus sellel kriteeriumil ei peatu ning jääb selgusetuks, kas ja kuidas võib see kriteerium mõjutada sõnavabadusse sekkumise otsustust KrMS § 214 lg 3 tähenduses. KrMS §-st 214 ei tulene kohustust kontrollida, kust pärineb avalikustatud teave.

¹²⁹ Voorhoof, D. Freedom of Expression under the European Human Rights System - From Sunday Times (No 1) v. U.K. (1979) to Hachette Filipacchi Associates (Ici Paris) v. France (2009). - Inter-American and European Human Rights Journal 2009/2, lk-d 10, 14.

¹³⁰ RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

¹³¹ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p-d 63-97; EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p-d 56-127.

¹³² RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

Inimõiguste kohtu põhimõtetest tuleneb, et EIKO artikkel 10 all on kaitstud ka info avaldamisele eelnev protsess, s.o avalikku huvi pakkuva teabe kogumine. Nimelt *Damman vs. Šveits* lahend puudutas andmete avaldamise ettevalmistavat tegevust, s.t ajakirjaniku poolt tehtavat uurimistegevust ja selle tegevuse piiranguid. Kohus leidis, et sellised piirangud võivad kujutada endast suurt ohtu ning vajavad seetõttu kohtu poolt hoolikat uurimist.¹³³ Sellega EIK kinnitas, et ajakirjanduse tegevus, mille eesmärk on koguda avalikku huvi pakkuvat teavet, on samuti kaitstud EIOK artikliga 10 ning EIK suhtub sellistesse piirangutesse tõsiselt.¹³⁴ Kontrollides, kust ajakirjanik oma andmed sai, tuleb arvestada sellega, et EIK on öelnud, et ajakirjanduslike allikate kaitse on ajakirjandusvabaduse üks põhitingimusi ning ilma sellise kaitseta võivad allikad loobuda ajakirjanduse abistamisest avalikkuse teavitamisel avalikku huvi pakkuvates küsimustes.¹³⁵ Eestis kaitseb ajakirjanduslikku allikat meediateenuste seaduse¹³⁶ § 11. Hüpotetiliselt võib seega tekkida selline olukord, kus esimest tingimust ei saagi kontrollida, sest ajakirjanik ei avalda enda allikaid. Allikakaitse ei ole siiski piiramatult õigus ning seda võib piirata näiteks õigusemõistmise huvides.¹³⁷

Lahendis *Frezzoz ja Roire vs. Prantsusmaa* mõistis siseriiklik kohus süüdi kaks ajakirjaniku, kes olid avalikustanud konfidentsiaalseid dokumente, mille nad olid saanud ametnikult temapoolse ametisaladuse rikkumise tulemusena. EIK selgitas, et ajakirjandus ei ole vabastatud kriminaalõiguse järgimisest, kuid leidis, et vahepeal esinevad alused neid karistusest vabastada (eelkõige avaliku huvi küsimus). EIK leidis, et kaasuse esemeks olevad dokumendid võisid olla teada paljudele isikutele, kuivõrd tegemist oli maksuteabega ning maksumaksjatel oli õigus ja võimalus selle teabega tutvuda. Lisaks selgitas kohus, et kuigi maksumäärade avalikustamine on keelatud, siis dokumentides esitatud teave ei olnud konfidentsiaalne ja ainult maksumäärade avalikustamise tõttu ei ole ajakirjanike süüdimõistmine kooskõlas EIKO artikliga 10.¹³⁸ Autor järeltab kirjeldatud lahendist, et kui kohtueelse menetluse andmed jõuavad ajakirjanikuni ebaseaduslikult, siis ei anna see koheselt õigustust ajakirjaniku või väljaande sõnavabadusse

¹³³ EIKO 77551/01, *Dammann vs. Šveits*, p 52.

¹³⁴ Rytter, J. E, lk 195.

¹³⁵ EIKO 17488/90, *Goodwin vs. Suurbritannia*, p 39.

¹³⁶ Meediateenuste seadus. - RT I, 15.06.2022, 3.

¹³⁷ Ots, K, lk 571.

¹³⁸ EIKO 29183/95, *Frezzoz ja Roire vs. Prantsusmaa*.

sekkuda ning ei saa jätta teisi kriteeriume analüüsimata. Kohus ei saa piirduda selgitusega, et kuna andmed koguti ebaseaduslikult, siis tuleb ajakirjaniku suhtes kohaldada sanktsioone.

Frezzos ja Roire vs. Prantsusmaa kaasust on toodud välja ka õiguskirjanduses, kus on viidatud asjaolule, et EIK toob kohtulahendis ühelt poolt välja, et ajakirjanikud ei ole vabastatud kriminaalõiguse järgimisest, isegi kui nad tegutsevad “avaliku valvekoerana”, teisalt aga näib kohus eeldavat, et mõnikord võib vajadus kaitsta ajakirjanike juurdepääsu avalikkuse teavitamisele üles kaaluda üldise kriminaalõiguse jõustamise vajaduse. See tähendab, et EIK seisukoht võib olla isegi see, et kui ajakirjanikud on tegutsenud avalikku huvi pakkuva teabe saamise eesmärgil, siis on võimalik neid teatud asjaolude ilmnemisel vabastada kriminaalõiguslikust vastutusest. Lisaks on Rytter kirjutanud, et ajakirjanduse kui “avaliku valvekoera” üks põhiolemusi on aktiivne teabe otsimine ning uuriva ajakirjanduse edukas läbiviimine eeldabki mõnikord seaduserikkumisi. Sellistel juhtudel ei tohi olla ajakirjaniku vabastamine vastutusest reegel, kuid ei tohi välistada, et teatud juhul võib avalik huvi kaaluda üles huvi jõustada ajakirjaniku tegevuse suhtes kehtivaid norme. Rytter leiab, et kui ajakirjanik sai info ebaseaduslikul teel, siis tuleks kontrollida ka seda, kas ajakirjaniku ebaseaduslik tegevus oli vajalik teabe saamiseks või oli nende andmete kogumiseks olemas mõni muu (seaduslik) meetod ning lisaks on oluline, et seaduse rikkumine salastatud andmete kogumisel ei põhjustanud kellelegi kahju.¹³⁹

Kohtuasjas *Bedat vs. Šveits* leiti, et see, kuidas ajakirjanik kohtueelse menetluse andmetele ligipääsu sai võib olla asjakohane huvide tasakaalustamisel EIÕK artikkel 10 lg 2 kontekstis. Samas ei olnud nimetatud kohtuasjas informatsiooni, et ajakirjanik oleks saanud need andmed ebaseaduslikul teel ning EIK leidis, et see ei ole oluline hindamaks, kas ajakirjanik täitis andmete avaldamisel enda ametist tulenevaid kohustusi. Oluline on hoopis see, et professionaalne ajakirjanik peab olema teadlik enda valduses oleva informatsiooni konfidentsiaalsusest.¹⁴⁰ *Y vs. Šveits* lahendis oli ajakirjanik saanud teadlikuks kohtueelse kriminaalmenetluse materjalidest tänu ühe kannatanu isale. Andmete saamine ei olnud küll ebaseaduslik, kuid EIK rõhutas, et tegemist oli elukutselise ajakirjanikuga, kes pidi teadma, et sellise teabe avalikustamine on nende riigis

¹³⁹ Rytter, J.E, lk-d 194-195, 200-201.

¹⁴⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p-d 56-57.

seadusevastane.¹⁴¹ Kohtuasjas Dupuis jt vs. Prantsusmaa leidis kohus, et ajakirjanikud pidid teadma, et nende käsutuses olevad dokumendid on pärit kohtutoimikust ning need on kaitstud kohtuliku uurimise kohustuse või ametialase usalduse kohustusega.¹⁴² Nendest lahenditest tulenevalt ei pruugi andmete saamise viis üldse oluline kriteerium olla, kuivõrd oluline on hoopis see, et ajakirjanikul on kohustus teada enda valduses oleva andmete sisu ning nende avalikustamise kohta käivaid võimalikke piiranguid või keelde. Seega saab tegelikult tuua esimese kriteeriumi juurde ka selle, et professionaalne ajakirjanik peab teadma enda valdusesse saadud andmete sisu ja avaldamise piiranguid. Isegi asjaolu, et materjalid avalikustatakse pärast seda, kui ajakirjaniku juurde pöördub menetlusosaline (nt kannatanu esindaja), kes need materjalid ajakirjanikule üle annab, ei vabasta ajakirjanikku vastutusest teada andmete avaldamise piirangutest ning seda veel eriti juhul kui andmed puudutavad alaealisi ohvreid.¹⁴³

Seega on EIK poolt ajakirjaniku poolt andmete saamise kriteerium sisustatud selgelt. Täpsemini on nende seisukoht, et seda küll tuleb teha, kuid kui ei ole informatsiooni, et andmed oleks saadud seadust rikkudes, siis ei ole sellel kriteeriumil vajalikkuse testis mingit rolli. Arvesse tuleb võtta hoopis ajakirjanduse vastutust teada, mis materjalidega on tegemist. Tuleb välja tuua, et isegi kui ajakirjanik kogus andmed ebaseaduslikult, siis ei ole koheselt trahvimine õigustatud, vaid tuleb analüüsida ka teisi kriteeriume. On võimalik, et sellisel juhul ei tohigi ajakirjandust trahvida, sest andmete suhtes esines põhjendatud ülekaalukas avalik huvi. See, kas ajakirjanik on käitunud seaduslikult või mitte, on küll kaasuse lahendamisel asjakohane, kuid mitte määrav argument selle üle otsustamisel, kas ajakirjanik on käitunud vastutustundlikult.¹⁴⁴ Analüüsida tuleb, mis eesmärgil ta seadust rikkus ning kas see eesmärk kaalub üles tema vastutusele võtmise seaduse rikkumise eest, st kas avalik huvi kogutud teabe vastu kaalus üles ajakirjaniku ebaseadusliku tegevuse. Kuigi autor ei leidnud EIK praktikast häid juhtnööre, kuidas kaaluda ebaseadusliku andmete kogumist avaliku huvi kriteeriumiga, siis autor tõi õiguskirjandusest välja, et sellistel juhtudel saab arvestada, kas andmete kogumiseks oli olemas ka mõni muu seaduslik viis ning kas kellelegi tekitati andmete ebaseadusliku kogumisega kahju. Autor leiab, et lisaks tuleb arvestada ka

¹⁴¹ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p 65.

¹⁴² EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 43.

¹⁴³ Council of Europe. Freedom to impart confidential information and its limits. - Thematic factsheet 2018, lk-d 4-5. - <https://rm.coe.int/factsheet-on-freedom-to-impart-confidential-information-and-its-limits/16808b354a> (16.04.2023).

¹⁴⁴ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 50.

legitiimse eesmärgi kahjustamisega. Käesolevast alapeatükist tuli välja ka EIK seisukoht, et ajakirjanikul lasub vastutus teada enda käsutuses oleva materjali sisu ja selle avalikustamise kohta käivaid võimalikke piiranguid.

Kokkuvõtvalt KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimise otsuse tegemiseks ei piisa sellest, et ajakirjanik on saanud info seadust rikkudes ning tuleb analüüsida ka ülejäänud kriteeriume. KrMS § 214 lg 3 puhul on võimalik olukord, kus ajakirjaniku trahvimine ei ole lubatud, kuigi ta tegutses andmete kogumisel ebaseaduslikult. Seda seetõttu, et andmete suhtes esines õigustatud ülekaalukas avalik huvi. Kui ajakirjanik sai informatsiooni ebaseaduslikul teel, kuid tegutses avalikku huvi puudutava teabe saamise eesmärgiga, siis on vaja muid väga kaalukaid põhjuseid ajakirjaniku trahvimiseks, nt rikkumine oli välditav/kahjustati liigselt kellegi huve ning legitiimse eesmärgi kaitsmise vajadus kaalub üles avaliku huvi kriteeriumi. Kui ajakirjanik ise ei ole andmete kogumisel tegutsenud ebaseaduslikult, siis ei oma üldjuhul see kriteerium tähtsust trahvimise otsustuse tegemisel ning tuleb analüüsida järgnevat kriteeriume, mh tuleb arvestada ajakirjanikule tema ametist tulenevat kohustust teada, mis andmed on tema valduses. Peale selle on võimalik olukord, kus allikakaitse põhimõtte järgi ei ole võimalik tuvastada, kellelt ajakirjanik andmed sai. Järelikult ei ole üldjuhul KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimise otsuse tegemisel väga suurt kaalu omav asjaolu, kust ajakirjanik oma andmed sai ning olulisem on analüüsida järgmiseid kriteeriume.

3.2 Hea usk, täpne faktiline alus, ajakirjanduseetika nõuete järgimine ning avaldatu stiil

Teise kriteeriumina tõi Riigikohus välja, et tuleb kontrollida, kas ajakirjanik toimus uurimissaladusega kaetud andmeid avaldades heas usus, täpsel faktilisel alusel ja esitas kooskõlas ajakirjanduseetika nõuetega usaldusväärset ning korrektset teavet. Lisaks rõhutas Riigikohus, et on oluline kontrollida ajakirjandusliku käsitluse stiili, st kas avaldatu on neutraalne ja tasakaalustatud või sensatsiooni otsiv ning kallutatud.¹⁴⁵ Ajakirjanikele kehtib üldist huvi pakkuvate küsimuste kajastamisel EIÕK artiklist 10 tulenev kaitse tingimusel, et nad tegutsevad heas usus ja täpse faktilise alusega ning pakuvad usaldusväärset ja täpset teavet kooskõlas

¹⁴⁵ RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

ajakirjanduseetikaga.¹⁴⁶ Selle kriteeriumi puhul on teisisõnu tegemist vastutustundliku ajakirjanduse mõistega.¹⁴⁷ Vastutustundliku ajakirjanduse mõiste ei piirdu vaid sisuga, mida ajakirjandus kogub ja levitab, vaid see hõlmab ka ajakirjaniku käitumise seaduslikkust.¹⁴⁸

Esiteks analüüsib autor ajakirjaniku heausksust ja täpset faktilist alust. Ajakirjaniku heausksust tuleb hinnata selle teabe pinnalt, mis olid talle artikli kirjutamise ajal kättesaadavad.¹⁴⁹ Kohtuasjas *White vs. Rootsi* väitis kaebaja, et siseriiklik kohus ei olnud taganud tema nimele ja mainele nõuetekohast kaitset. Nimelt olid kaks Rootsi ajakirjandusväljaannet avaldanud artikleid, et kaebaja on toime pannud erinevad kuriteod. EIK leidis, et tegemist ei olnud kaebaja inimõiguse rikkumisega ning selgitas mh, et ajakirjanikud käitusid heas usus. Kohus analüüsis artiklit ning leidis, et need sisaldasid informatsiooni eelkõige teise isiku poolt öeldu kohta. Lisaks olid ajakirjanikud väidete kontrollimiseks võtnud ühendust paljude erinevate isikutega, mh avaldasid nad artiklis seisukohti, mis lükkasid ümber kaebaja vastu esitatud väited. Ka kaebajale endale oli antud võimalus neid seisukohti kommenteerida. Seetõttu leidis kohus, et ajakirjanikud püüdsid oma artiklis esitada erinevatest väidetest võimalikult tasakaalustatud ülevaadet ja tegutsesid heas usus.¹⁵⁰ Ka kohtuasjas *Ólafsson vs. Island* pidas kohus oluliseks analüüsida, kuidas oli ajakirjanik üritanud artiklis esitatud seisukohtade õigsust kontrollida. Sarnaselt eelmise näitega, oli ka siin ajakirjanik suhelnud mitmete erinevate inimestega, et talle antud info usaldusväärsust kontrollida. Lisaks oli antud asjassepuutuvale isikule võimalus väiteid kommenteerida.¹⁵¹ Seega langeb ajakirjaniku hea usk ja täpne faktiline alus teatud osas kokku, sest heas usus toimetav ajakirjanik veendub, et tema esitatud andmetel on olemas faktiline alus.

Eelnevast alapunktist tuli välja EIK seisukoht, et professionaalselt ajakirjanikult saab eeldada teatud vastutust, et ta teab, mis andmeid ta on kogunud ja millised piirangud on nende avaldamisele sätestatud. Siinjuures tekib küsimus, kas käesoleva tingimuse all võiks siiski kaaluda ka subjektiivset poolt, st kas ajakirjanik andmete kogumisel ja avaldamisel teadis, et tegemist on selliste andmetega, mida ei tohi tegelikult avaldada. Autor leiab, et kui on olemas põhimõte, et

¹⁴⁶ EIKo 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GMBH vs. Austria*, p 48.

¹⁴⁷ Rohtmets, E, lk 6.

¹⁴⁸ EIKo 22287/08, *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina*, p 42.

¹⁴⁹ EIKo 54145/10, *Erla Hlynisdottir vs. Island*, p 71.

¹⁵⁰ EIKo 42435/02, *White vs. Rootsi*, p-d 5, 14, 23.

¹⁵¹ EIKo 58493/13, *Ólafsson vs. Island*, p 54.

teadlikult ebaseaduslikult kogutud ja avaldatud info korral on võimalus teatud juhtudel vastutusest pääseda, siis hooletusest või ettevaatamatusest kohtueelse kriminaalmenetluse andmete jagamise pärast trahvimine peaks olema väga erandlik ning põhjalikult kaalutletud. EIK on subjektiivset külge kontrollinud ajakirjaniku hea- või pahausksuse analüüsimisel. Lahendis *Axel Springer AG vs. Saksamaa* juhtis kohus tähelepanu sellele, et kuivõrd ajakirjaniku vastutus ei ulatunud kaugemale kui kerge hooletus, siis ei ole tõendatud, et kaebaja äriühing käitus kõnealuste artiklite avaldamisel pahauskselt. Nimelt tõi EIK välja, et meediaväljaanne uskus, et prokuratuuri väljastatud teave oli seaduslik ja nad võisid seda avaldada, mh ei pidanud nad säilitama isiku anonüümsust.¹⁵² Seega võib vastavalt sellele lahendile tuua näiteks hüpoteetilise olukorra, kus prokuratuuri või politsei pressiesindaja esitab ajakirjanikule informatsiooni kohtueelsest kriminaalmenetlusest, milleks tal tegelikult mingil põhjusel õigust ei ole ja ajakirjanik seda ei tea ning avaldab selle informatsiooni. Sellisel juhul saab väita, et ajakirjanik ei pidanud teadma, et tegemist on selliste andmetega, mida ei tohi tegelikult avaldada ning ta ei ole olnud pahausklik. Lisaks leiab autor, et heausksust võiks jaatada ka siis, kui ajakirjanik tõsimeeli arvas, et andmete avaldamine on avalikkuse huvides ning seda ka veenvalt põhjendab.

Eelnevast tulenevalt on EIK poolt sätestatud kriteerium hea- ja pahausksuse ning täpse faktilise aluse kohta nende poolt selgelt sisustatud. Autor saab välja tuua olulisemad järeldused ajakirjaniku hea- ja pahausksuse ning täpse faktilise aluse osas. Ajakirjanikul tuleb kontrollida enda infot enne, kui ta seda avaldab ning võimalusel anda asjassepuutuvatele isikutele võimaluse seda kommenteerida. Samas on ajakirjanikul endal vastutus teada, mis andmeid ta kogunud on ja millised on nende andmete avaldamise suhtes kehtivad piirangud. EIK on kontrollinud ajakirjaniku hea- või pahausksust andmete avaldamise suhtes ning seostanud selle sellega, kas ajakirjanik teadis ja pidi teadma andmete avaldamise keelust või mitte. Nimelt on EIK leidnud, et teatud juhtudel ei pruugi ajakirjanik teada, et andmeid ei tohi avaldada ning siis ei saa jaatada tema pahausksust (nt eelnevalt toodud hüpoteetiline näide, kus prokuratuuri pressiesindaja esitab ajakirjanikule informatsiooni kohtueelsest kriminaalmenetlusest, milleks tal tegelikult õigust ei ole).

KrMS § 214 ei sätesta otsesõnu, et kohtueelse kriminaalmenetluse andmed on salajased, vaid sätestab, et avalikustamiseks peab olema prokuratuuri luba. Andmeid võib avaldada ainult

¹⁵² EIKo 39954/08, *Axel Springer vs. Saksamaa*, p 107.

prokuröri suulise või kirjaliku loaga ning tema määratud ulatuses.¹⁵³ Sellest tulenevalt on kõik andmed kohtueelsest menetlusest, mille avalikustamiseks ei ole antud prokuratuuri luba, ebaseaduslikult saadud info. Seega tuleb järeldada, et kohtueelse menetluse andmete puhul peab professionaalne ajakirjanik teadma, millega on tegu ja millised on nende andmete avaldamise tingimused ning sellega on võimalik arvestada, kui hinna ajakirjaniku heausksust või pahausksust. Ajakirjaniku heausksuse jaatamiseks peab olema ta põhjendatult veendunud, et ta esitab salajasi andmeid avalikkuse huvides ja teeb seda täpsel faktilisel alusel. Samas võib esineda ka väga erandlikke olukordi, kus ajakirjanik ei pidanudki teadma, et andmete avaldamine ei ole lubatud või et andmete avaldamine ei ole avalikkuse huvides. Üldjuhul sellises olukorras ei ole heauskliku ajakirjaniku sõnavabadusse sekkumine lubatud. Heausklik ajakirjanik KrMS § 214 lg 3 tähenduses on selline, kes ei teadnud, et andmed on salajased või kes arvas tõsimeeli, et tegemist on avalikku huvi puudutava teabega, kuigi see nii ei olnud, kuid kriminaalmenetluse andmete puhul on selline olukord siiski väga erandlik. Samuti on heauskne selline ajakirjanik, kes avaldas andmeid õigustatud avaliku huvi tõttu. Heausksuse ja täpse faktilise aluse kohta on kaudselt kirjutatud ka riigikohtu määruses nr 1-22-1949/24, kus kohus tõi välja, et ajakirjanikud olid võtnud kommentaari kahelt kahtlustatavalt, kes kinnitasid info tõlevastavust (st kinnitasid, et õiguskaitseorganid on nendega ühendust võtnud).¹⁵⁴

Mis puudutab ajakirjanduseetika järgimist, siis praeguses maailmas, kus inimesed seisavad vastamisi suure hulga meediaga, muutub ajakirjanduseetika järgimine veelgi olulisemaks kui varasemalt.¹⁵⁵ EIK ei ole ajakirjandusele sätestatud eetikanorme eraldi sisustanud, kuid eetikanormide järgimine kattub tegelikult ka ajakirjaniku hea- või pahausksusega ning teabe tõlevastavuse kontrollimisega, kuivõrd need reeglid tulenevad eetikakoodeksist. Seega tuleb selle kriteeriumi sisustamiseks KrMS § 214 lg 3 tähenduses pöörduda õiguskirjanduse ja ajakirjanduseetika koodeksi juurde. Ajakirjanduseetika koodeksid on riigiti erinevad, kuid neis kõigis esineb ühiseid, universaalseid tingimusi. Nendeks on tõele, täpsusele, sõltumatusele ja õiglusele ning kahju vähendamisele pühendumine.¹⁵⁶ Õigusteadlane Sandra Coliver on toonud

¹⁵³ Aas, KrMSK § 214/6.

¹⁵⁴ RKKKm 1-22-1949/24 p 61.

¹⁵⁵ EIKo 22649/08, *OOO Regnum vs. Venemaa*, p 61.

¹⁵⁶ Hammarberg, T. Ethical journalism and human rights. Strasbourg: Council of Europe 01.03.2011, lk 18. - <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/resources/references/04%20-%20CM%20ComDH%20Ethical%20Journalism%20and%20Human%20Rights%202011.pdf> (16.04.2023).

aastal 1993 välja üksteist normi, mis on sarnased mitme riigi pressinõukogu koodeksitele. Nendeks olid ausus ja täpsus, nõue avaldada vastulaused avaldatud kriitiliste materjalide kohta, keeld võtta vastu kingitusi ja soodustusi, nõue austada eraelu puutumatus, fakti ja kommentaari lahususe nõue, nõue mitte ärgitada vihkamist rasside, rahvuste, religioonide ja sugude vahel, nõue mitte koguda informatsiooni ebaausaid võtteid kasutades, nõue inimesi mitte ohtu seada, nõue järgida üldtunnustatud siivsuse ja hea maitse kriteeriume, nõue mitte avaldada konfidentsiaalse informatsiooni allikaid ning nõue järgida süütuse presumptsiooni.¹⁵⁷ Neid pikemalt välja toomata, siis ka praegusel ajal Eestis kehtiv ajakirjanduse eetikakoodeks järgib neid samu põhimõtteid.¹⁵⁸ Mh kattuvad eetikareeglid näiteks sellega, et tuleb järgida süütuse presumptsiooni, tuleb avaldada tõele vastavat teavet ning kellelegi ei tohi teha põhjendamatu kahju. Sellest tulenevalt on ajakirjaniku kohustus järgida enda ametile sätestatud eetikareegleid ning KrMS § 214 lg 3 puhul saab nende mittejärgimist trahvimise üle otsustamisel arvestada. Autor leiab, et kui toimub õigustatult ajakirjaniku trahvimine KrMS § 214 lg 3 alusel, siis peab saama jaatada, et ajakirjanik või ajakirjandusväljaanne on mh rikkunud ajakirjandusele kehtivaid eetikanorme.

Järgnevalt analüüsib autor teabe edastamise vormi, sisu ja stiili. Nimelt EIÕK artikkel 10 ei kaitse ainult väljendatud ideede ja teabe sisu, vaid ka nende edastamise vormi. Õigus on ka liialdada või kasutada provokatsiooni.¹⁵⁹ Siia alla kuulub vaidluse esemeks oleva artikli või muu väljaande stiili ja sisu analüüs. Näiteks *Bedat vs. Šveitsi kaasuses* kirjeldati avaldatud artiklit sensatsiooni otsivaks ja lugejate ebatervet uudishimu rahuldavavaks. Artikkel kallutas lugejat tugevalt ühte suunda ning maalis kahtlustatavast negatiivse pildi. Oma seisukohtadeni jõudmisel arvestas EIK ajakirjaniku kasutatud pealkirju (“hullu juhi küsitlemine”, “hooletu juhi versioon”) ning artiklile lisatud lähivõtet kahtlustatavast. EIK leidis, et sellisel juhul ei saa teha muud järeldust, kui see, et ajakirjaniku soov oli tekitada sensatsiooni.¹⁶⁰ Kusjuures isegi juhul, kui kohtueelse kriminaalmenetluse käigus on avaldatud artikkel, mille pealkiri ja alapealkiri viitab koheselt isiku süüle, siis artiklis hilisemalt lisatud viide, et isikut peetakse kuni kohtuotsuseni süütuks, ei pruugi taastada enam artikli objektiivsust.¹⁶¹ Samas on olnud praktikas ka selline olukord, kus artiklis

¹⁵⁷ Harro, H, lk 60-61.

¹⁵⁸ Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Eesti Meediaettevõtete Liit. EALLi üldkoosolek 29.01.1998. - <https://meedialiit.ee/eetikakoodeks/> (16.04.2023).

¹⁵⁹ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, p 64.

¹⁶⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p-d 58-61.

¹⁶¹ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p 78.

kujutatud sündmust oli ajakirja müügi suurendamiseks esitatud värvikalt, kuid andmed kohtumenetluse kohta olid siiski esitatud objektiivselt ja laitmatult.¹⁶² Sellest tulenevalt on oluline kontrollida artikli stiili, mh pealkirju ning sellele lisatud pilte. Kui artikli pealkiri on lugeja tähelepanu tõmbav, sisu on väga isikut süüdistavas suunas kaldu ning artiklile on lisatud veel pilte, siis see tegelikult näitab, et eesmärk on olnud pigem sensatsiooni tekitamine kui avalikkuse teavitamine või arutelu edendamine. Seega aitab stiili analüüs vastata ka järgmises alapeatükis analüüsitava avaliku huvi kriteeriumile.

Autor püstatab siinkohal küsimuse, et kui artikkel oleks kirjutatud eelmises lõigus kirjeldatud viisist vastupidises stiilis, st kui terve sisu on kirjutatud eesmärgiga mõjutada avalikkust uskuma, et kahtlustatav ei ole süüdi, siis kas see annaks õigustuse sekkuda ajakirjaniku sõnavabadusse KrMS § 214 lg 3 alusel. Mh võiks tekkida küsimus, kas ka see on sensatsiooni otsimine ja nt avalikkuse “ebaterve uudishimu” rahuldamine. Autor leiab, et ka selline artikkel on mõeldud pigem uudishimu rahuldamisele ja sensatsiooni otsimisele, kuivõrd paratamatult tekitab sellist laadi artikkel ühiskonnas või lugejates uudishimu. Ka sel juhul on tegemist lugeja kallutamisega tugevalt ühte suunda. Nagu eelnevalt nähtub, siis isiku kajastamine ajakirjanduses selliselt, mis kallutab lugejat ei edenda avalikku arutelu. Lisaks võib selline artikkel teatud juhtudel õõnestada justiitsasutuste usaldusväarsust.

Kohtuasjas *Fatih Taş vs. Türgi pööras kohus tähelepanu nii ajakirjaniku poolt kirjutatud artiklile kui ka siseriiklikule kohtuotsusele ning leidis, et artiklit tõlgendades ei nähtu, et see õhutaks vägivalda, relvastatud vastupanu või ülestõusu või on võimeline seda tegema. Siseriiklik kohus ei olnud seda arvesse võtnud ning nende põhjendused sõnavabadusse sekkumiseks jäid puudulikuks.*¹⁶³ Järelikult on oluline pöörata rõhku vaidluses olevale väljaandele, selle stiilile ning sellele, kuidas see suhestub sekkumise legitiimse eesmärgiga, mh kas avaldatu on võimeline kaitstavale huvile kahju tekitama.

Peale eelneva võib osutada analüüsimisele vajalikuks ka see, kas tegemist on ajakirjaniku enda seisukohtadega või refereerib ta kedagi teist. Ajakirjaniku karistamine selle eest, et ta aitab kaasa

¹⁶² EIKo 25711/04, *Tuomela jt vs. Soome*, p-d 59-60.

¹⁶³ EIKo 51511/08, *Fatih Taş vs. Türgi*, p 18.

kellegi seisukohtade levitamisele, pärsib ajakirjanduse huvi rääkida kaasa avalikku huvi pakkuvates küsimustes ning seda tohib teha vaid väga kaalukatel põhjustel.¹⁶⁴ KrMS § 214 puhul tuleb arvestada muidugi seda, et isegi, kui tegemist on kellegi seisukohtade levitamisega (nt tunnistaja arvamus kriminaalasjast koos täpse informatsiooniga, mida kuulis menetlejalt), siis andmete avaldamine on ilma prokuratuuri loata keelatud.¹⁶⁵

Laimamise kaasustes on EIK toonud välja, et üheks oluliseks kriteeriumiks, mida artikli stiili juures hinnata, võiks olla ka uudise esemeks oleva isiku suhtes üles näidatud lugupidamine.¹⁶⁶ Selle kriteeriumi saaks kanda ka KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjanduse trahvimise üle otsustamise analüüsi, kui võrd kriminaalmenetluse andmete jagamine puudutab tavaliselt ka informatsiooni menetlusosalistest. Lisaks eelnevale on võimalik arvesse võtta ka avaldatud artikli või muu väljaande levitamise ulatust. Seda saab analüüsida selle järgi, kas ajaleht on üleriigiline või kohalik ning laia või piiratud tiraažiga.¹⁶⁷ Eesti mõttes võiks olla huvide kaalumisel abistav näiteks asjaolu (hüpoteetiliselt), kas andmed avaldati Paikuse Postipaunas või Postimehes. Ühes sõnavabaduse kohtuasjas võttis EIK sõnavabaduse piiramisel arvesse isegi ajakirjandusväljaande “tõsiseltvõetavust”. Samas kaks kohtunikku leidsid eriarvamusel, et kogu meedial peab olema asutustele ühesugune juurdepääs, olenemata, kas tegemist on “tõsiseltvõetava” ajakirjandusväljaandega või mitte ning sellist asja ei peaks kaaluma.¹⁶⁸ Käesoleva magistritöö autor nõustub sellega, et ajakirjandusväljaande tõsiseltvõetavust ei ole trahvimise või andmete avaldamise keelustamisel vaja kaaluda, kui võrd kõiki meediaväljaandeid ja ajakirjanikke tuleb kohelda võrdselt. Samuti oleks keeruline anda hinnangut, milline väljaanne on tõsiseltvõetav ning milline mitte.

Järelikult on artikli vormi hindamisel EIK kriteeriumid selged. Nimelt tuleb vaadelda ajakirjanduslikku teost tervikuna - st pealkirju, avaldatud sisu ning sellele lisatud pilte/videosid, kommentaare. Sensatsiooni tekitamisele ja/või uudishimu rahuldamisele viitavad kutsuvad pealkirjad, tugevalt ühte suunda kallutatud sisu ning sellele lisatud pildid, samuti lugupidamatus

¹⁶⁴ EIKo 55069/11, *Khural ja Zeynalov vs. Aserbaidžaan*, p 47.

¹⁶⁵ RKKKm 1-22-1949/24 p 38.

¹⁶⁶ EIKo 73087/17, *Balaskas vs. Kreeka*, p 56.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p 56.

¹⁶⁸ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, kohtunik Nussberger ja Kelleri eriarvamus, p-d 1-13.

artiklis kujutatud isiku suhtes. Lisaks tuleb arvestada, kas kirjutatu võib avaldada mõju legitiimsele eesmärgile (nt väga ühte suunda kallutatud tekst võib rikkuda isiku süütuse presumptsiooni). Siinjuures saab ka arvestada, millises vormis ja kus on andmed avaldatud (nt väikese lugejaskonnaga kogukonna ajaleht vs. üleriigiline päevaleht). Kolmandaks on oluline see, kas ajakirjanik refereerib kedagi või mitte, sest ajakirjanikul on õigus levitada teiste inimeste seisukohti ning aidata kaasa avaliku arutelu edendamisele.

KrMS § 214 lg 3 tähenduses tuleb vaadelda artikli sisu ning ajakirjaniku trahvimise õigustamiseks peab artikli stiil olema selline, mis on reaalselt võimeline kahjustama üht või mitut KrMS § 214 lg 3 legitiimset eesmärki. Samas tuleb arvestada, et ajakirjanikul on lubatud kasutada liialdusi või provokatsiooni ning probleemi ei tohiks tekitada olukord, kus artikkel ja selle pealkiri sisaldab väljendeid, mis tõmbavad avalikkuse tähelepanu.¹⁶⁹ Isegi teatav vaenulikkus ei välista ajakirjaniku õigust sõnavabaduse kõrgetasemelisele kaitsele.¹⁷⁰ Kui aga artikkel on tugevalt kallutatud, sellele on lisatud kutsuvad pealkirjad ja/või fotod siis on tegemist sensatsiooni otsimisega. Eelnevalt nimetatud tingimused, mida KrMS § 214 lg 3 puhul kontrollida ei ole ammendavad. Võimalik on (vajadusel) kaaluda avaldatu levitamise ulatust ja näiteks ka asjassepuutuvate isikute osas lugupidamise ülesnäitamist või muid asjaolusid, mis on konkreetse juhtumi osas vajalikud. Samas ei saa autori arvates anda hinnangut sellele, kui “tõsiseltvõetav” on artikli avaldanud väljaanne üldiselt.

Seega kogu alapeatükki kokkuvõtvalt annab EIK praktika selged juhised, mida tuleb KrMS § 214 lg 3 puhul selle kriteeriumi all analüüsida. Nimelt tuleb vaadelda milline oli ajakirjaniku poolt andmete avaldamisele eelnenud eeltöö, mis stiilis ta neid andmeid avaldas ning kuidas see võis mõjutada mõnda KrMS § 214 legitiimset eesmärki. Eetikanormide järgimist küll EIK eraldi sisustanud ei ole, kuid autor leidis, et need kattuvad ka heausksuse ja täpse faktilise aluse põhimõtetega. Samas on võimalik arvestada ka muude eetikakoodeksitest tulenevate nõuete rikkumistega. Seega, kui ajakirjanik oli pahatahtlik ja väljaanne suunatud sensatsiooni tekitamisele, mh avaldatu oli võimeline mõjutama mõnda legitiimset eesmärki, siis on õigustatud teha trahvimise määrus. Sellisel juhul tuleb siiski ka näidata, millist legitiimset eesmärki see

¹⁶⁹ EIKo 5126/05, *Yordanova ja Toshev vs. Bulgaaria*, p 52.

¹⁷⁰ EIKo 73087/17, *Balaskas vs. Kreeka*, p 42.

artikkel mõjutas ja kas see oli reaalselt võimeline seda tegema. Samas, kui ajakirjanik oli heauskne, avaldas sisu neutraalselt ning avaldatu ei ohustanud kuidagi legitiimset eesmärki, siis ei ole lubatud KrMS § 214 lg 3 alusel ajakirjanikku trahvida. Kogu alapeatüki kokkuvõtteks toob autor välja EIK seisukoha, et ajakirjanikele kehtib EIÕK artikkel 10 kaitse tingimusel, et nad tegutsevad heauskselt ja täpsel faktilisel alusel ning esitavad usaldusväärset teavet vastavalt ajakirjanduseetikale.¹⁷¹ Sellest tulenevalt ei ole võimalik neid tingimusi järgivat ajakirjanikku trahvida.

3.3 Panus avaliku huvi puudutavasse arutellu

Kolmas kriteerium, mille riigikohus välja tõi, oli küsimus, milline oli uurimissaladust kajastava ajakirjandusliku käsitluse panus avalikku huvi puudutavasse arutellu. Ajakirjanduslik käsitlus peab puudutama juhtumit, mille vastu on avalikkusel õigustatud huvi ning kas käsitluse sisu peab pakkuma avaliku arutelu seisukohast olulist teavet. Riigikohus nentis, et sõnavabaduse piiramine on suurema tõenäosusega õigustatud siis, kui uurimissaladuse avaldamine on suunatud üksnes sensatsiooni tekitamisele või siis, kui avaldatud teave on eksitav.¹⁷² On näha, et antud kriteerium on tihedalt seotud eelneva kriteeriumiga, kus tuli analüüsida artikli sisu ja stiili.

EIK seisukoht on see, et avalikkusel peab olema võimalus saada informatsiooni justiitsasutuste tegevuse ja toimimise kohta ning seetõttu peab ajakirjandusel olema võimalus neist teemadest kirjutada. Nad on rõhutanud, et demokraatlikus ühiskonnas tuleb olla väga ettevaatlik, kui kaaluda ajakirjaniku karistamist, kes on kasutanud uurimissaladuse või ametisaladuse all kaitstavat teavet ning andnud oma panuse avaliku arutelu edendamisele ja täitnud enda rolli “avalikkuse valvekoerana”.¹⁷³ See, kas avaldatu puudutab ühiskonnale huvi pakkuvat teemat või mitte sõltub aga teema ja väljaande laiemast hinnangust.¹⁷⁴ Kohtuasjas *Balaskas vs. Kreeka* on EIK siseriiklikule kohtule ette heitnud, et nad ei olnud uurinud kirjutatud artiklit tervikuna ega kaalutlenud selle panust avaliku huvi edendavale arutelule. Riigisisese kohtul tuleb põhjalikult

¹⁷¹ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 50.

¹⁷² RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

¹⁷³ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p-d 42, 46.

¹⁷⁴ EIKo 46443/09, *Björk Eisdottir vs. Island*, p 67.

tuleb hinnata artikli sisu ja artiklit tervikuna.¹⁷⁵ Seega ei saa avaliku huvi kriteeriumist sõnavabaduse kaasuste puhul kuidagi mööda vaadata.

EIK on välja toonud, et avalik huvi on olemas, kui informatsioon mõjutab avalikkust sellisel määral, et avalikkus võib nende vastu õiguspäraselt huvi tunda. Näiteks teemad, mis köidavad avalikkuse tähelepanu või puudutavad seda olulisel määral, eriti kui need mõjutavad kodanike või kogukonna elu. Avalik huvi puudutab küsimusi, mis võivad tekitada vaidlusi, mis puudutavad olulist sotsiaalset küsimust või mis hõlmavad probleemi, millest avalikkus on huvitatud.¹⁷⁶ Näiteks on EIK pidanud teabe edastamist vältimatuks, kui väidetava kuriteo toimepanemises on kahtlustatavaks kõrgel ametikohal olev kohtunik.¹⁷⁷ Samuti on EIK jaatanud avalikku huvi olukorras, kus tuntud ärimees tegutses väidetavalt ebaseaduslikult spordihalli rahastamisel või siseministeeriumi endised töötajad olid väidetavalt toime pannud kuriteod riigiettevõtte vara omastamisel.¹⁷⁸ Mõlema puhul on avalikkusel õiguspäraselt huvi seda infot saada, kuivõrd tegemist on silmapaistvate isikutega, mh kohtunike vastu peab ühiskonnal olema eriline usaldus ning riigiettevõtte vara väärkasutus puudutab olulist probleemi. Aga ka sellistel juhtudel ei tohi unustada, et andmete avaldamisel peab toimima heauskselt, täpsel faktilisel alusel, kooskõlas ajakirjanduseetikaga ning avaldamise stiil ja vorm ei tohi olla pelgalt sensatsiooni otsiv.

Ajakirjandusvabadus ei laiene teemade avaldamisele, mis teenivad kõigest lugejaskonna uudishimu rahuldamist ega edenda avalikku arutelu.¹⁷⁹ Avalikkusel on õigustatud huvi kriminaalmenetluste ja kohtusüsteemi toimimist puudutava teabe saamisele, samas kohtueelse kriminaalmenetluse materjalide avaldamisel peab see kaasa aitama avaliku arutelu edendamisele. Seejuures tuleb vaadata, kas avaldatud sisu keskendub rohkem arutelule edendamisele või konkreetse lugejaskonna uudishimu rahuldamisele. Teisel juhul on EIK pidanud seda lausa avalikkuse ebaterveks uudishimuks. Kohtuasjas *Bedat vs. Šveits* ei suutnud ajakirjanik tõestada, kuidas kahtlustatava naise ja arsti ütluste ning eeluurimiskohtunikule saadetud kirjade avalikustamine aitas kaasa avalikule arutelule ning kohus leidis, et tegemist oli pelgalt lugejate

¹⁷⁵ EIKo 73087/17, *Balaskas vs. Kreeka*, p 46.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p 44.

¹⁷⁷ EIKo 6569/04, *Noel Arrigo ja Patrick Vella vs. Malta*, p 2.

¹⁷⁸ Rohtmets, E, lk 9.

¹⁷⁹ Voorhoof 2011, lk 19.

ebatervisliku uudishimu rahuldamisega. Kohus nentis, et artikli teema, st Lausanne'i silla tragöödia kriminaalmenetlusest, puudutas küll avalikku huvi, sest see tekitas elanikkonnas palju emotsioone ja õigusasutused olid ka ise pidanud vajalikuks teatud asjaolusid menetlusest avalikkusega jagama, kuid viitasid, et küsimus oli just selles, kas spetsiifiliselt uurimissaladusega kaetud andmete jagamine edendas kuidagi avalikku arutelu või mitte.¹⁸⁰ Siit on näha, et isegi, kui artikli teema puudutab avalikku huvi, siis tuleb kriminaalmenetluse andmete jagamisel teha vahet artikli teemal ja avaldatud salajastel materjalidel ning hinnata just selle kaudu avalikku huvi.

Samas kohtunik Yudkviska kritiseeris *Bedat vs. Šveitsi* kohtulahendi eriosas lahendi lõpptulemust. Tema jaoks puudutas kriminaalasi väikese linna jaoks väga mastaapset intsidenti, kus linnaelanike soov teada saada, mis juhtus ning miks nad olid jäetud kaitseta, oli EIK poolt tõlgendatud kui "ebatervislik uudishimu". Kohtunik leidis, et kodanike soov oli jälgida kriminaalmenetluse kulgu, et toimepandud kuritegu ei jääks karistusega, mitte uudishimu tõttu. Kohtuniku jaoks jäi ebaselgeks, miks ei olnud EIK jaoks tegemist kollektiivse traumaga, mis oleks õigustanud linnaelanike kursis hoidmist kriminaalmenetluse käiguga. Kohtunik leidis, et tegemist on kahetsusväärse lahendiga, mis on vastuolus EIK kauaaegse positsiooniga, et ajakirjandus on tõhusa kohtusüsteemi teenija ning ajakirjanike sõnavabadusse sekkumiseks on vähe võimalusi.¹⁸¹ Autor küll mõistab eriarvamuse esitanud kohtuniku seisukohta, kuid leiab, et antud juhul avaldatud andmed kohtueelsest menetlusest ei edendanud kuidagi avalikku arutelu ning selline üksikasjalik kriminaalmenetluse andmete avaldamine ei kinnitanud avalikkusele, et kuritegu ei jää karistusega. Lisaks ei ole tegemist vastuoluga EIK varasema positsiooniga. Autor toob näite kaasusest *Von Hannover vs. Saksamaa*, mis küll puudutas avaliku elu tegelase eraelu kaitsmist meedia eest, kuid tuletas meelde olulisi põhimõtteid. Nimelt tuleb tõlgendada sõnavabadust kitsamalt olukordades, kus avaldatud informatsioon rahuldab ainult avalikkuse uudishimu ning ei aita kuidagi kaasa avaliku arutelu edendamisele.¹⁸² Käesoleval juhul läks ajakirjandus andmete avaldamisega liiale ning avaldas detailselt konfidentsiaalseid kriminaalmenetluse andmeid. Autor toob õiguskirjandusest välja, et kuigi ajakirjandus ja tema roll kriminaalmenetluses on avalikustada informatsiooni avalikku huvi puudutavatest menetlustest ja kaitsta õiglast õigusemõistmist, siis

¹⁸⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p-d 62-67.

¹⁸¹ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, kohtunik Yudkviska eriarvamus.

¹⁸² EIKo 40660/08, 60641/08, *Von Hannover vs. Saksamaa*, p 110.

üha enam kasutatakse kriminaalmenetlust ära meediale äriliselt tulutoova “mänguväljakuna”, mis kasutab ära avalikkuse näiliselt rahuldamatut isu kõige sensatsioonilise järele.¹⁸³

Eelnevast tulenevalt ei saa avalikku huvi jaatada olukorras, kus avalikkus on huvitatud vaid teise isiku eraelu üksikasjadest. Näiteks on selline olukord siis, kui avaldatud andmed võimaldavad liigitada avalikkusele tundmatuid isikuid vastavalt nende majanduslikule seisundile.¹⁸⁴ EIK kohtunikud Nussberger ja Keller on pidanud avaliku uudishimu rahuldamiseks ka näiteks kaadreid intervjueeritavast vangist.¹⁸⁵ Olukord, kus ajakirjanik on avaldanud uurimissaladusega kaitstud andmeid, viidates süüdistatava süüle, kirjeldades üksikasjalikult toimepandud tegusid ning isikutevahelisi suhteid pärast kriminaaluurimise alustamist, ei ole vajalik avalikkuse huvides, vaid sellise artikliga on soovitud tekitada sensatsiooni ja rahuldada avalikkuse uudishimu. Üksikasjalik teave toimepandud tegude ning politseile esitatud avaldusest ei edenda mingil määral avalikku arutelu õigusemõistmise toimimise üle. Huvi rahuldada avalikkuse uudishimu ei kaalu üle konfidentsiaalse teabe levitamise seadustamist.¹⁸⁶ Isegi kui avaldatakse teemasid, mis käsitlevad avalikku muret (nt lastevastast vägivalda) ning mis võivad edendada arutelu selle üle, kuidas selliseid kuritegusid ennetada, siis tuleb väga tähelepanelik olla mida võib ajakirjanduses käsitleda ning milline osa andmetest siiski avalikku arutelu kuidagi ei edenda.¹⁸⁷ Lisaks on oluline, et kui ajakirjanik leiab, et teema puudutab avalikku huvi (nt seetõttu, et väidetavalt on toimepandud raske kuritegu ja uurimist alustatud ei ole), siis ta peab seda teemat ka oma artiklis käsitlema.¹⁸⁸

Kui minna edasi avaliku huvi hindamise küsimusega, siis kohtuasjas Dupuis jt vs. Prantsusmaa olid kaks ajakirjanikku kirjutanud raamatu, kus käsitlesid kriminaalmenetlusest pärinevat informatsiooni (sh kriminaalmenetluse all olevat isikut), millele oli vaba juurdepääs ainult isikutel, kes olid seotud kohtuliku uurimise saladuse või ametialase usalduse kohustusega. Prantsusmaa kohus mõistis ajakirjanikud süüdi uurimissaladuse ja ametisaladuse hoidmise rikkumise eest. Asja lahendamise sõlmpunktiks sai küsimus, kas avalik huvi kaalus üles ajakirjanikele kahtlaste

¹⁸³ Resta, G, lk-d 63-64.

¹⁸⁴ EIKo 931/13, *Satakunnan Markkinapörssi OY ja Satamedia OY vs. Soome*, p-d 171, 177.

¹⁸⁵ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, kohtunik Nussberger ja Kelleri eriarvamus p-d 1-13.

¹⁸⁶ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p-d 67-68, 73.

¹⁸⁷ EIKo 33497/07, *Krone Verlag GMBH & ko KG ja Korne Multimedia GMBH & ko KG vs. Austria*, p 57.

¹⁸⁸ EIKo 45130/06, *Ruokanen jt vs. Soome*, p 46.

dokumentide saamise tõttu tekkinud kohustuse ja vastutuse. Kohus pööras tähelepanu sellele, et raamatu avaldamise ajaks oli ühiskonnale teada, et selline kriminaalmenetlus on käimas, meediakajastus oli olnud laialdane ning raamatus nimetatud isik mõisteti süüdi alles üheksa aastat pärast raamatu ilmumist. Peale selle juhtis kohus tähelepanu, et asjaga on seotud mitmed avaliku elu tegelased ja poliitikud, teema puudutas juhtumit, kus oli paljusid inimesi pealtkuulatud ning see tegevus oli organiseeritud riigi kõrgeimas instantsis.¹⁸⁹ Ka *Stoll vs. Šveitsi kohtulahendis* leidis EIK, et vaidluse esemeks olevad artiklid puudutasid avalikku huvi, sest seda teemat kajastati laialdaselt Šveitsi meedias ning see on avalikkuse arvamust sügavalt lõhestanud.¹⁹⁰ Seega saab avalikule huvile hinnangut anda ka selle järgi, kui palju on samal teemal varasemalt olnud ühiskonnas arutelusid ning meediakajastust, kas see teema on avalikkuse jaoks uudne või on nad sellega juba kursis ning samuti võib arvestada seda, et kui teema on juba avalikkusele teada, siis milline on olnud varasemalt selle mõju avalikkusele ja avalikule arutelule. Kui teema on juba varasemalt tekitanud palju arutelusid, siis saab avalikku huvi jaatada. Kui informatsioon on juba varasemalt avalikkusele teada, siis ei ole võimalik ajakirjaniku sõnavabadusse sekkuda.

Autor toob õiguskirjandusest välja, et kontinentaalse õigussüsteemiga riikides (nt nagu Austrias, Šveitsis ja Saksamaal) on peamine seisukoht see, et kahtlustatava identiteet ei ole avalikku huvi pakkuv küsimus. Üldpõhimõte on, et kahtlustatava nime ja fotot ei ole lubatud vabalt jagada enne kohtuotsust.¹⁹¹ Hoolimata sellest, tuleb avaliku huvi hindamisel arvesse võtta väljaandes kujutatud isiku tuntust.¹⁹² Kohtuasjas *Axel Springer AG vs. Saksamaa* leiti, et siseriiklikult tuntud teleseriaali näitleja (kes kehastas seriaalis politseiülema rolli) on avaliku elu tegelane ja see suurendab avalikkuse huvi saada teavet tema vahistamise ja tema vastu algatatud kriminaalmenetluse kohta. EIK nentis, et isiku tuntust saab hinnata eelkõige siseriiklik kohus, seda eriti siis kui tegemist on isikuga, kes on peamiselt tuntud riiklikul tasandil. Samas tõi kohus ise välja asjaolud, keda isik seriaalis kehastas, mitu osa sellel seriaalil oli ning mitmes osas kehastas isik peaosatäitjat ning järeldas, et tegemist oli isikuga, kellel oli seriaalis suur roll. Peale selle oli tal oma fänniklubi ning kui ta oleks süüteo toimepannud avalikult, siis see oleks võinud suunata ka tema fänne narkootikumide tarvitama. EIK rõhutas, et avalikkus tundis teda just tema rolli, st politseiülema,

¹⁸⁹ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*.

¹⁹⁰ EIKo 69698/01, *Stoll vs. Šveits*, p-d 117-121.

¹⁹¹ Resta, G, lk 55.

¹⁹² EIKo 55069/11, *Khural ja Zeynalov vs. Aserbaidžaan*, p 55.

tõttu ning see asjaolu suurendab avalikku huvi tema vahistamise kohta. Kokkuvõtvalt leidis EIK, et isik oli avaliku elu tegelaseks kvalifitseerumiseks piisavalt tuntud ning seega suurenes ka avalik huvi saada teavet tema vastu algatatud kriminaalmenetluse ja vahistamise kohta. Samas siseriiklik kohus leidis, et avaliku elu tegelane pani toime kuriteo, millest tundmatu isiku korral ei oleks avalikkust teavitatud. EIK küll nõustus sellega, kuid viitas asjaolule, et kahtlustatav arreteeriti avalikult Müncheni õllefestivali telgis. Siseriiklik kohus põhjendas selle faktiga avaliku huvi olemasolu, kuid leidis, et avalik huvi ei laienenud süüteo kirjeldamisele ja kvalifitseerimisele.¹⁹³ Sellest lahendist tulenevalt võib avalik huvi tekkida ka juhul, kui kriminaalmenetlus puudutab mõnda avaliku elu tegelast, kuid selle jaoks peab isik ületama teatud tuntuse piiri. Selle piiri ületamiseks tuleb kohtul analüüsida temaga seotud üksikasju. Samas ei tähenda avaliku elu tegelaseks olemine koheselt õigust temast laialdaselt informatsiooni jagada, vaid peab vaatama juhtunud sündmuse üksikasju, nagu käesoleval juhul oli asjaolu, et isik arreteeriti avalikus kohas. Kusjuures avaliku huvi ulatus saab menetluse käigus muutuda arvestades erinevaid tegureid, nt isiku tuntust, juhtumi asjaolusid ja menetluse edasisi arenguid.¹⁹⁴ Ei saa unustada, et ka avaliku elu tegelaste puhul kehtib reegel, et avaldatu peab olema avalikkuse huvides, mitte lihtsalt avalikkuse uudishimu rahuldamisele suunatud.¹⁹⁵

Avaliku elu tegelase juurde saab tuua näite, et kui Eesti mõistes laialdaselt tuntud laulja paneb toime näiteks lapse ülalpidamise kohustuse rikkumine, siis see ei puuduta avalikku huvi, kuid kui ta paneks enda kontserdil toime oma bändiliikme tahtliku tervise kahjustamise, siis see jällegi puudutaks avalikku huvi. Aga kui avalikkusele tundmatu isik tema kontserdil suitsunurgas alkoholijoobes kellegagi tülli läheb ja seda isikut lööb, siis suure tõenäosusega avalikkust sellest ei teavitataks ning menetlusandmete ebaseaduslikul jagamisel oleks raske ka jaatada avaliku huvi olemasolu.

Samas võib esineda ka selliseid isikuid, kes on saanud tahtmatult avaliku elu tegelaseks, nt lennuõnnetuse ajal ametis olnud lennujuht.¹⁹⁶ EIK on leidnud, et avalikku huvi ei saa jaatada, kui

¹⁹³ EIKo 39954/08, *Axel Springer vs. Saksamaa*, p-d 97-100.

¹⁹⁴ Rohtmets, E, lk 10.

¹⁹⁵ Taylor, L. Balancing the Right to a Private Life and Freedom of Expression: Is Pre-Publication Notification the Way Forward. *Journal of Media Law* 2017/9, No 1, lk 77.

¹⁹⁶ Adibe, J. *Free Speech V Reputation: Public Interest Defence in American and English Law of Defamation*. London: Adonis & Abbey Publishers Ltd 2010, lk-d 32-33.

avaldatakse infot isikust, kes on toime pannud kuriteo, kuid enne kuriteo toimepanemist oli ta avalikkusele tundmatu ning kuritegu pandi toime näiteks kurjategija perekonnas. Sarnaselt sellele, et varasemalt avalikkusele tundmata kahtlustatavast ei saa kuriteo toimepanemisega avaliku elu tegelane, on nii ka kannatanutega. Kannatanud ei astu avalikkuse ette sellega, et neist on saanud sellise kuriteo ohvrid, mis pälvi meedias palju tähelepanu. Kui kurjategija ja kannatanu ei ole avaliku elu tegelased, siis ei ole nende isikute tundmine avalikkusele juhtumi üksikasjade mõistmiseks vajalik.¹⁹⁷ On oluline eristada avaliku elu tegelasi ja isikuid, kelle suhtes on küll avalik huvi, kuid nad ei ole avaliku elu tegelased.¹⁹⁸

Seega nagu varasemalt toodud näide, siis ei saa avalikku huvi jaatada tavainimese puhul, kes on toime pannud kuriteo. Samas leiab autor, et see võib sõltuda ka toimepandud kuriteo iseloomust. Näiteks tavainimese poolt kellegi tervise kahjustamine ei pruugi tõesti avaliku huvi alla kuuluda, kuid kui ta ründab näiteks kõrget riigiametniku, siis on avalik huvi olemas. Seda autori seisukohta on jaatatud ka õiguskirjanduses, nii Eestis kui välismaal. Nimelt on leitud, et kuritegude vastu on avalik huvi põhjendatud, sest tegu on raskeima ühiskonna reeglite rikkumisega. Sellegipoolest tuleb igakordselt kaaluda, mis kuriteoga on tegemist ja mis elusfääris on tegu toime pandud.¹⁹⁹ Prokuratuuri kodulehelt leiab, et avalikku huvi võivad pakkuda teemad, milleks on olulised kriminaalmenetlused prioriteetses valdkonnades ja avalikus kohas toime pandud rasked kuriteod.²⁰⁰ Väliskirjanduses on öeldud, et kohtueelses kriminaalmenetluses võib avalik huvi tekkida olukordades, kus võimalik kuritegu mõjutab laiemat elanikkonda, näiteks võimu kuritarvitamine või raske kuritegu.²⁰¹

Kuigi avalikkusele eelnevalt tundmatu kahtlustav ei ole avaliku elu tegelane, siis võib olla juhtumeid, kus temaga seotud toimingud siiski puudutavad avalikku huvi. EIK on jaatanud, et kui

¹⁹⁷ EIKo 33497/07, *Krone Verlag GMBH & ko KG ja Korne Multimedia GMBH & ko KG vs. Austria*, p-d 56-57.

¹⁹⁸ Adibe, J, lk 37.

¹⁹⁹ Aas, KrMSK § 214/7.3.

²⁰⁰ Prokuratuur. Prokuratuuri põhimõtted ajakirjandusega suhtlemisel. - <https://www.prokuratuur.ee/et/pressile/prokuratuuri-pohimotted-ajakirjandusega-suhtlemisel> (16.04.2023).

²⁰¹ Morrison, D.E, Svennevig, M. The Public Interest, the Media and Privacy. - A report for British Broadcasting Corporation, Broadcasting Standards Commission, Independent Committee for the Supervision of Standards of, Telephone Information Services, Independent Television Commission, Institute for Public Policy Research, The Radio Authority 2002, lk 1. - <http://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/research/privacy.pdf> (16.04.2023).

kuritegu pandi toime laste suhtes ning väidetav seksuaalkurjategija vabastati eelmenetluse käigus, siis just kurjategija vabastamine puudutab avalikku huvi. Vaatamata sellele peab analüüsima seda, kui palju puudutas ajakirjanik oma väljaandes avalikku huvi puuduvat küsimust ning kui suur osa oli artiklis mõeldud sensatsiooni tekitamisele.²⁰² Seega võib juhtuda, et kui avaldatakse andmeid, mis puudutavad avalikkusele tundmatu isiku kohta käivat kriminaalmenetlust, siis erandlikel juhtudel saab avalikku huvi jaatada. Samas ei ole selge see piir, milliste asjaolude esinemisel siis andmete avaldamine on lubatud ja millal mitte.

Autor toob veel lahendist Dupuis jt vs. Prantsusmaa välja, et ei piisa ainult avaliku huvi hindamisest, vaid tuleb anda hinnang, kas saladuse kaitsmise eesmärk andis sekkumise asjakohase ja piisava põhjenduse. Mh peab näitama, kas andmete avaldamine tekitas kellelegi või millelegi kahju. Kohus toonitas, et tuleb olla väga ettevaatlik ajakirjanike sõnavabadusse sekkumisel, kes jagasid andmeid, mis olid avalikkuse huvides.²⁰³ St, et tuleb anda hinnang ka järgnevates alapeatükkides kajastavatele kriteeriumitele.

Seega tuleb EIK põhimõtete järgi esmalt eristada artikli teemat ja avaldatud menetluse andmeid ning just nendele andmetele anda avaliku huvi osas hinnang. Selleks tuleb analüüsida nii artikli sisu kui ka selle eesmärki, samuti artiklis kujutatud isiku tuntust ning temaga seotud asjaolusid. Kusjuures isiku tuntust hinnates tuleb arvesse võtta erinevaid asjaolusid (nt fännide arv, kajastatus meedias, tema roll ühiskonnas, kuidas tegu võis mõjutada fänne), aga tuleb meeles pidada, et avaliku huvi olemasolu võib menetluse käigus erinevate asjaolude tõttu muutuda. Antud kriteerium on seotud vastutustundliku ajakirjanduse kriteeriumiga, sest tuleb analüüsida avaldatu sisu ning anda sellele hinnang. Kui sisu on tugevalt kallutatud või käsitleb üksikasjalikult privaatset teavet ehk sensatsiooniline ja ainult uudishimu rahuldav, siis ei saa avalikku huvi jaatada. Kui isik ei ole tuntud, siis on vaja erandlikke asjaolusid selleks, et jaatada avaliku huvi olemasolu ja avaliku arutelu edendamist (sõltub nt kuriteo olemusest, toimepanemise kohast). Samas isegi, kui isik on tuntud, siis ei pruugi see automaatselt tähendada, et eksisteerib õigustatud avalik huvi saamaks teada tema kohta käivatest kriminaalasjadest ja nende sisust, sest see oleneb ka väidetavalt toimepandud kuriteost ja temaga seotud muudest üksikasjadest (kas ületab tuntuse

²⁰² EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p 71.

²⁰³ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 44.

määra, võimalikud tema suhtes avalikus kohas tehtud menelustoiimingud). Lisaks tuleb arvestada, kas andmed puudutavad mingit ühiskonnas eksisteerivat vaidlust/probleemi, mõjutavad kuidagi kogukonna elu, palju on sellest teemast varasemalt räägitud. Kui andmed on varasemalt ühiskonnale teada, ei ole õigustatud ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumine. EIK praktikast jääb ebaselgeks kindel piir, millal tuleb jaatada avalikku huvi ning millal mitte. Autor leiab, et avaliku huvi puhul ei saagi sätestada kindlat piiritlemise metoodikat, kuivõrd avalikku huvi tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi ning nagu EIK praktikast tuleneb, võivad selle olemasolu mõjutada väga paljud asjaolud. Samas nähtub, et EIK on andnud häid juhtnõure, mida ja kuidas hinnangu andmisel arvesse võtta. Isegi kui avalikku huvi jaatada, on võimalik teatud asjaolude tõttu sõnavabadusse sekkuda, kuid sellisel juhul peab olema otsuse tegemisel väga ettevaatlik ja selleks peavad esinema kaalukad põhjused.

KrMS § 214 lg 3 puhul tuleb kohtul anda avalikule huvile hinnang juba kaasuse lahendamise esimeses pooles, sest see tuleneb KrMS § 214 lg-st 2.²⁰⁴ See aga lihtsustab hilisemat EIK tingimuste analüüsimist, sest avaliku huvi jaatamisel tuleb siin selgeks teha, kas see huvi kaalus üles KrMS § 214 legitiimse eesmärgi. Avalikku huvi võivad pakkuda teemad, kus kriminaalmenetluses tehakse otsustusi, mis võivad avalikkusele pahameelt või nõrdimust valmistada (näiteks raske kurjategija vabastamine vahi alt), samuti teemad, mis puudutavad avaliku elu tegelasi (poliitikud, ametnikud, ärimehed) või teemad, mis on avalikkuse jaoks olulised (nt kahtlustuse esitamine Eesti suurima panga juhtkonnale²⁰⁵). Riigikohus tõi näiteks välja, et avalik huvi on rahapesujuhtumi suhtes suurimas kommertspangas, sest see võib mõjutada Eesti mainet, käivitada avaliku debati rahapesu-vastaste meetmete täiustamise vajalikkuse üle ja mõjutada inimeste finantsotsuseid.²⁰⁶ Samas tuleb ka nende teemade kohta andmete avaldamisel olla ettevaatlik, sest piir avaliku huvi ja avaliku uudishimu vahel on väike ning seda võivad mõjutada mitmed erinevad asjaolud.

Autor leiab, et KrMS § 214 puhul üksikasjalik ja suuremahuline kriminaalmenetluses kogutud tõendite ja muude teabetalletuste avaldamine ei ole avalikkuse huvides, see vaid rahuldab

²⁰⁴ RKKKm 1-22-1949/24 p-d 36, 42.

²⁰⁵ *Ibidem*, p 54.

²⁰⁶ RKKKm 1-22-1949/24 p 55.

uudishimu, sest ei edenda kuidagi avalikku arutelu. Autori seisukohta toetavad varasemalt analüüsitud EIK lahendid (nt EIKo 22998/13, Y vs. Šveits ja EIKo 56925/08, Bedat vs. Šveits). Isegi kui teema üldiselt puudutab avalikku huvi, siis kriminaalmenetluse andmete detailne avaldamine seda ei tee, vaid siis on tegemist juba uudishimu rahuldamisega. Samas ei pea avaliku huvi kriteeriumi alla hindama, kui suuremahuline oli sajalaste menetlusandmete jagamine, vaid hinnang tuleb anda, kas see teave oli ühiskonna huvides. Seega kui andmeid on avaldatud sensatsioonilises stiilis ja/või analüüsist nähtub, et tegemist on avalikkuse uudishimu rahuldamisega, siis tuleb ära näidata see, kas trahvimine on legitiimse eesmärgi kaitsmiseks ka vajalik, st ei saa jätta järgnevaid kriteeriume analüüsimata, vastasel juhul oleks trahvimine inimõiguste kohtu praktikaga vastuolus. Kui tegemist oli avaliku huvi puudutava teabega, siis ei ole trahvimine välistatud, küll aga tuleb olla veel ettevaatlikum ja põhjalikum selle vajalikkuse põhjendamisel. Tuleb anda hinnang, kas andmete avaldamine kellelegi või millelegi kahju tegi ehk kas sekkumine on legitiimse eesmärgi kaitsmiseks vajalik.

3.4 Mõju kriminaalmenetlusele ja süütuse presumptsioonile

Teisest peatükist tuli välja, mida me täpsemalt kriminaalmenetluse ja süütuse presumptsiooni puhul kaitseme. Käesolevas alapeatükis analüüsib autor seda, millal saavutab nende eesmärkide kahjustamine ajakirjanduse poolt piisava intensiivsuse, et oleks õigustatud nende sõnavabadusse sekkumine. Autor analüüsib, kuidas on EIK nende kriteeriumite kahjustamist sisustanud.

Esiteks käsitleb autor kriteeriumi, mis puudutab mõju kriminaalmenetlusele. Autor toob välja EIK lahendid, kus on analüüsitud konkreetselt andmete avaldamise mõju kriminaalmenetlusele. Kohtuasja Bedat vs. Šveits esemeks oli see, et ajakirjanik avaldas artikli, kus kasutas kohtueelse kriminaalmenetluse materjale. Kohtueelse kriminaalmenetluse käigus oli vahistatud mees, kes sõitis otsa jalakäijatele ning seetõttu sai surma kolm ja vigastada kaheksa inimest. Kohtueelse kriminaalmenetluse materjalide avaldamine on Šveitsis seadusega keelatud, kuid teema vastu oli suur avalik huvi. EIK leidis, et on oluline kaitsta kriminaaluurimise salajasust, et mitte riskida kriminaalmenetlusele kahju tekitamisega, mida võib teha näiteks kokkumäng, tõendite moonutamine või hävitamine. Peale selle on vaja kaitsta justiitsüsteemi sees arvamuse kujunemist

ja otsuste tegemist. Selles asjas pidas EIK kriminaalmenetluse huve kahjustavaks artiklit, kus avaldati kriminaalmenetluse andmeid ning kahtlustatavast kujundati lugejale väga negatiivne pilt. EIK nentis, et EIÕK artikkel 10 ja artikkel 6 väärivad küll võrdset austust, kuid kordas, et kohtuliku uurimise saladuse eriline kaitse on õiguspärane, võttes arvesse seda, mis on kaalul kriminaalmenetluses (nii õigusemõistmine kui ka isikute süütuse presumptsioon). Kohus tõi välja, et asjassepuutuv artikkel küll ei öelnud otse, et kahtlustatav on süüdi, kuid siiski maalis isikust negatiivse pildi ja tõstis esile tema isikupärast tulenevaid teatud negatiivseid asjaolusid. Sel põhjusel leidis kohus, et sellises stiilis artikli avaldamisega kriminaalmenetluse ajal, põhjustab ühel või teisel viisil ohtu kriminaalmenetlusele. Spetsiifilisemalt tõi EIK välja, et see võis mõjutada uurimiskohtuniku tööd, kahtlustatava kaitsjate otsuseid, kahju hüvitamist taotlenud osapoolte seisukohti või kohtu objektiivsust. Peale selle leidis EIK, et riik ei pea esitama *ex-post* tõendeid, et seda tüüpi avaldamine mõjutas tegelikult menetluse läbiviimist ning sekkumist õigustab juba see, et riigis on vastu võetud seadus, mis keelab kohtueelse kriminaalmenetluse andmete avaldamise.²⁰⁷ Sarnaselt eelnevale lahendile sisustas EIK ohtu kriminaalmenetluse huvidele süütuse presumptsiooni rikkumise kaudu lahendis *Y vs. Šveits*. Ka seal ütles EIK, et riigilt ei saa eeldada tagantjärele tõendamist, et kriminaalmenetluse andmete avaldamisel oli tegelik mõju käimasolevale kriminaalmenetlusele.²⁰⁸ Samuti on peetud kriminaalmenetlust kahjustavaks olukorda, kus artikkel võis mõjutada rahvakohtunikke.²⁰⁹

Eelnevatest lahenditest tulenevalt on selge, et kriminaalmenetluse huvid ja süütuse presumptsioon on omavahel seotud ning kriminaalmenetluse huvide kahjustamise oht võib tuleneda süütuse presumptsiooni rikkumisest. Samuti saab nimetatud kohtuasjadest välja tuua selle, et see kriteerium on tihedalt seotud artikli stiiliga. Nimelt kui kohtueelse menetluse andmed avaldatakse stiilis, mis kallutab lugejat tugevalt ühte suunda, siis on võimalik öelda, et see tekitab ohu mh ka kriminaalmenetlusele. Teiseks on üks olulisemaid tähelepanekuid nimetatud kaasustest seisukoht, et kui tegemist on juba sellise artikliga, mis põhjustab ohu kriminaalmenetlusele, siis riik ei pea pärast selle ohu tegelikku realiseerumist tõendama. Nendest lahenditest järeldub, et tegemist ei pea

²⁰⁷ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*.

²⁰⁸ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p 76.

²⁰⁹ EIKo 53886/00, *Tourancheu et July vs. Prantsusmaa*, p 75.

olema reaalse ohuga, vaid piisab abstraktsest ohust. Lisaks on oluline rõhutada, et EIK on andnud kriminaalmenetluse salajasusele erilise kaitse, nagu nad tõid välja lahendis *Bedat vs. Šveits*.

Kohtuasjas *Bedat vs. Šveits* eriarvamuse esitanud kohtunik Lopez Guerra leidis, et artikli stiili hindamine on tähtsusetu, kui otsustatakse, kas avaldatu puudutab avalikku huvi. Artikli sisu hindas ta seoses sellega, kas see võis tekitada kriminaalmenetlusele kahju ja leidis, et artiklit hinnates ei ole võimalik mõista, kuidas võis see tulevase kohtukoosseisu hinnangut mõjutada, mh oli kohtuotsuse tegemise aeg artikli avaldamise hetkel väga kaugel (antud juhul tegi kohus otsuse kaks aastat pärast artikli avaldamist). Kohtunik tõi välja ka selle, et kohtus töötavad professionaalid ning on ebatõenäoline, et nad lasevad end mõjutada ühest artiklist.²¹⁰ Samas ei pidanud EIK võimalikuks ainult kohtunike mõjutamist, vaid ka muid asjaolusid (nt kaitsjate strategia mõjutamine, uurimiskohtuniku töö, kahju hüvitamise asjaolude mõjutamine). Eriarvamuse esitas ka kohtunik Yudkivska, kes leidis, et võimalik tuvastamata kriminaalmenetluse kahjustamine ei saa õigustada ajakirjaniku süüdimõistmist.²¹¹

Kokkuvõtvalt on EIK praktikas kriteerium kohtueelse menetluse kahjustamise kohta, seotud artikli stiili ja süütuse presumptsiooni rikkumisega. Kui kohtueelse menetluse andmed avaldatakse stiilis, mis kallutab lugejat tugevalt ühte suunda ehk rikub süütuse presumptsiooni, siis see tekitab ohu kriminaalmenetlusele. Oht kahju tekkimiseks võib EIK praktika järgi tuleneda äärmiselt negatiivsest ja süütuse presumptsiooni rikkuvast artiklist, mis võib mõjutada uurimiskohtuniku tööd, kahtlustatava kaitsjate otsuseid, kahju hüvitamist taotlenud osapoolte seisukohti või kohtu objektiivsust. Sellise artikli puhul ei ole riigil kohustust hilisemalt kahju tekitamist tõendada ning sekkumist õigustab see, et riigis on vastu võetud kohtueelse menetluse salajasust sätestav norm. Magistritöö autor ei leidnud kaasuseid, kus andmete avaldamine oleks toonud kaasa tõendatud kahju kriminaalmenetlusele (nt läbiotsimise ebaõnnestumine, vara arestimine, tunnistajate ütluste mõjutamine). Seega ei ole EIK praktikas laialdaselt ja selgelt sisustatud kriteeriumit, mis käsitleb kahju tekkimist kriminaalmenetlusele.

²¹⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, kohtunik Lopez Guerra eriarvamus.

²¹¹ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, kohtunik Yudkivska eriarvamus.

Riigikohus tõi kriminaalmenetluse mõjutamise osas välja, et oluline on see, kuidas mõjutas avaldatud info käimasolevat menetlust, kas ja kuidas võis avaldatu vähendada isiku võimalust õiglasele kohtulikule arutamisele või kahjustada avalikkuse usaldust kohtute rolli vastu õigusemõistmisel.²¹² Vaatamata EIK seisukohale, et kahju tekkimist tõendama ei pea ning piisab sellest, et piirang oli seaduses sätestatud ja riik leidis, et oht oli olemas, nõustub autor eriarvamuse esitanud kohtunike seisukohtadega ja seda just KrMS § 214 lg 3 valguses. Esiteks leiab autor, et kui vaadata EIK poolt kehtestatud kontrollskeemi, siis ei saa seal piirduda seaduses sätestatuga, vaid peab kontrollima ka sätte legitiimset eesmärki ja selle legitiimse eesmärgi kaitsmise vajalikkust demokraatlikus ühiskonnas konkreetses olukorras, sh avaldatud artikli mõju menetlusele või asjassepuutuvatele isikutele. Teiseks leiab autor, et kui siduda see EIK kriteerium KrMS §-ga 214, siis nähtub, et meil on juba seaduses kirjas, et kohtueelse menetluse andmeid ei tohi avaldada, kui see ülemäära kahjustab kriminaalmenetluse huve. Seetõttu ei saa KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimist põhjendada EIK seisukohaga, et keeld oli seaduses olemas ja samuti oli olemas hüpoteetiline oht menetlusele. Autor leiab, et KrMS § 214 lg 2 p 2 sõnastus, st see, et kohtueelse menetluse andmete avaldamine on lubatud kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära ei kahjusta punktides 1-4 sätestatud eesmäärke, juba eeldab põhjalikumat põhistamist ning konkreetse ohu või kahju tekkimise kindlaksmääramist. Ka Riigikohus ütles, et trahvimisel ei saa piirduda tõdemusega, et KrMS § 214 lg 2 p-des 1-4 nimetatud ohtu või kahju saabumist tulevikus ei saa välistada. Riigikohus selgitas, et kohtule peab näitama, kuidas võis väljaanne kriminaalmenetlust mõjutada, sh tegemist ei tohi olla spekulatsiooniga ning argumentatsioon peab olema veenev. Kahju tekkimine peab põhinema täpselt piiritletud faktidel ja olema juhtumit arvestades usutav, kusjuures lubatav on tugineda ka kriminalistikalisele ja kriminaalmenetluslikule kogemusele. Riigikohus tõi näiteks, et tõsist ohtu menetlusele kujutab näiteks menetlusdokumentide ulatuslik sõnasõnaline avaldamine.²¹³ Seega saab pidada kriminaalmenetlust kahjustavaks olukorraks ka seda, kui ajakirjandus avaldab suures mahus kriminaalmenetluse andmeid ilma kallutava stiiliga.

Eelneva juurde saab tuua ka näite sellest, et Eestis on KarS § 316-1 alusel karistatav kohtueelse menetluse andmete või kuriteo ärahooldmiseks või tõkestamiseks toimuva jälitusmenetluse

²¹² RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

²¹³ RKKKm 1-22-1949/24 p-d 45-59.

andmete ebaseadusliku avaldamine isiku poolt, kellele need andmed said teatavaks seoses töö- või ametiülesannete täitmisega, kui sellega on tehtud võimatuks või oluliselt raskendatud kuriteona karistatava teo olemasolu või selle puudumise või muude tõendamiseseme asjaolude tuvastamine või jälitustoimingu eesmärgi saavutamine jälitusmenetluses. Kriminaalmenetluse kahjustamine kuriteokoosseisu puhul on küll kõrgem (menetlustrahvi puhul on määravaks kriteeriumiks “ülemäära”), kuid kuriteokoosseisu täitmiseks peab tegemist olema olukorraga, kus kriminaalmenetluse läbiviimine on tehtud lausa võimatuks või seda oluliselt raskendatud. Autor toob siinjuures välja asjaolu, et kuriteokoosseisu puhul on see, kas ja mil määral kohtueelse menetluse andmete avaldamine on raskendanud või nurjanud tõendamiseseme asjaolude tuvastamist jälitusmenetluse eesmärgi saavutamist, tõendamist vajav faktiküsimus. Vajalik on näidata kas ja millisel viisil menetlusraskused kuriteo uurimisel ilmnesisid ja milles seisnes nende olulisus.²¹⁴ Seega leiab autor, et ka menetlustrahvi puhul peaks olema see oht või kahju tekkimine olema põhjendatud ja tõendatud.

Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-80-16 p-s 12 selgitanud, et kohtueelse menetluse andmete avalikuks saamine võib kahjustada kriminaalmenetlust näiteks seeläbi, et kahtlustatav asub tõendeid varjama või hävitama, muudab saadud teabest tulenevalt enda ütlusi, asub mõjutama teisi isikulisi tõendiallikaid, peidab või võõrandab konfiskeerimise vältimiseks talle kuuluvat vara vmt.²¹⁵ PS kommentaarides on peetud menetlust kahjustavaks nt kahtlustatavast ja sündmuskohast piltide jagamist meedias, mis võib lisaks süütuse presumptsiooni riivele muuta sisuliselt võimatuks ka mitmesuguste menetlustoimingute läbiviimise.²¹⁶ Sellistel juhtudel tuleb põhjendada, miks piltide avaldamine muutis võimatuks mõne menetlustoimingu läbiviimise või miks tekkis oht kriminaalmenetlusele. Seda ohtu on võimalik põhjendada näiteks sellega, et kui kriminaalmenetluses oli vaja läbi viia KrMS § 81 alusel äratundmiseks esitamine, siis meedias isikust fotode avaldamine tõenäoliselt rikub ära uurimistoimingu eesmärgipärase läbiviimise. Samuti saab tuua näiteks hüpoteetilise olukorra, kus kahtlustatavat (kes on korduv kurjategija ja on eelnevalt menetlusest kõrvale hoidunud) veel menetlusest teavitatud ei ole ning seetõttu võib

²¹⁴ Laos, S. KarSK § 316-1/3.4; 3.4.3. - Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.

²¹⁵ RKKKm 3-1-1-80-16 p 12.

²¹⁶ Sepp, H., Kergandberg, E., PSK § 22/14.

meedias avaldatu seada ohtu selle, et isik põgeneb riigist. Samuti kui avaldatakse infot näiteks planeeritavast vara arestimisest, siis võib vara omanik selle jõuda ära peita või maha müüa.

Selle mõiste sisustamisel on abiks ka Riigikohtu määrus nr 1-22-1949/24 p 46, kus on toodud näiteks, et kui kohtueelse menetluse andmete avaldamise tõttu saab kahtlustatav teada kriminaalmenetlusest või kavandatavast üllatusmomenti eeldavast menetlustoimingust (nt läbiotsimisest), raskendab see oluliselt kuriteo avastamist ja kahjustab tõsiselt kriminaalmenetluse huve.²¹⁷ See näitab, et kahju tekkimist võib tõendada see, kui jagati andmeid planeeritavatest menetlustoimingutest, millest taktikalistel põhjustel ei ole kahtlustatavat teavitatud (nt kinnipidamine, läbiotsimine) ja sellega rikutakse ära plaanipärane menetlustoimingu läbiviimine.

Kokkuvõtvalt leiab autor kriminaalmenetluse mõjutamise printsiibi juures, et Eestis tuleb KrMS § 214 lg 3 puhul seda rakendada rangemalt ning nõuda ka kahju tekkimise tõendamist või ohu kindlakstegemist ja selgitamist, miks on tõenäoline, et nimetatud oht realiseerub, mh ei tohi olla oht kindlaksmääramata. Sellest tulenevalt annab Eesti võrreldes EIK praktikaga suurema kaitse sõnavabadusele.

Järgnevalt analüüsib autor sisulisemalt süütuse presumptsiooni kahjustamist ajakirjanduse poolt. Nagu teisest peatükist tulenes, siis on isikul õigus eeldada, et teda peetakse süütuks kuni hetkeni, mil tema süü on tõendatud, st kuni jõustub kohtuotsus.²¹⁸ Kohtueelse kriminaalmenetluse andmete avaldamisel on tõenäoline, et kriminaalmenetlus ei ole veel lõpule jõudnud ning asi kohtusse saadetud. See tähendab, et isikut, kelle suhtes kriminaalmenetlust toimetatakse, ei ole kohtu poolt süüdi või õigeks mõistetud. Autor järeldas teises peatükis, et kahtlustatavat peaks kaitsma nii kohtunike mõjutamise eest kui ka laiaulatusliku negatiivse ja süüstava meediakampania eest.

EIK lahendis Paulikas vs. Leedu oli kaebajaks politseiametnik, kes tegi jooobeseisundis liiklusavarii, tappes sellega mitu last ning põgenes sündmuskohalt. Süüdimõistetud politseiametnik pöördus inimõiguste kohtu poole, sest leidis, et tema suhtes tehtud kohtuotsuseid ja talle mõistetud karistust mõjutasid kriminaaluurimise käigus toimunud vihane

²¹⁷ RKKKm 1-22-1949/24 p 46.

²¹⁸ EIKo 25711/04, *Tuomela jt vs. Soome*, p 51.

meediakampania ja poliitikute avaldused. Mh leidis ta, et meedia oli teda tembeldanud “laste tapjaks” enne kui ta suhtes jõustus kohtuotsus, samuti, et tunnistajate ütlusi oli meedias avaldatud ning tema kasuks tunnistanud tunnistajaid naeruvääristati avalikult. EIK tõi välja, et teatud olukordades võib vihane meediakampania mõjutada õiglast kohtumenetlust ning sellel juhul on olulised nii EIÕK art 6 lg 1 (kohtute erapooletus) ja ka EIÕK art 6 lg 2 (süütuse presumpatsioon). Kohus tõi välja, et sellistel juhtudel ei ole oluline kahtlustatava/süüdistatava subjektiivne arvamus, et kohtutele on tekkinud tema suhtes eelarvamus, vaid tema kartused peavad olema objektiivselt põhjendatud. EIK rõhutas, et õiglast kohtuistungit saab pidada ka pärast laiaulatuslikku negatiivset meediakajastust ning iga kommentaar meedias ei pruugi kahjustada isiku õigust õiglasele kohtumenetlusele. Kohus tõi välja oma varasemalt välja töötatud tegurid, mille alusel saab tuvastada, kas oht õiglasele kohtupidamisele on meediakajastusest tulenevalt olemas. Nendeks on ajavahemik, mis on möödunud meediakajastuse ja kohtuprotsessi alguse vahel, kas kajastatu oli avaldatud ametnike poolt ning kas väljaanded mõjutasid kohtunikke ja kahjustasid seega menetluse tulemust. Kohus siiski nentis, et meedias kajastatud väljendid “lastetapja” ning “mees, kes põhjustas kohutava õnnetuse”, võisid mõjutada avalikkuse ettekujutust tema süüst, samas tegid kohtuotsuse elukutselised kohtunikud ning puudusid tõendid, mis näitaksid, et kohtunikud olid tõepoolest kuidagi mõjutatud. Kohus rõhutas, et kohtunikud on oma ametialase ettevalmistuse ja kogemuse tõttu meedia poolt vähem mõjutatavad.²¹⁹ Sellest kohtuotsusest saab tuua välja ka olulisi tegureid, mida kontrollida KrMS § 214 lg 3 puhul trahvimise otsust tehes süütuse presumptsiooni rikkumise osas. Kuigi sellisel juhul trahvides on kriminaalasi alles prokuratuuris või politseis ning asja arutavat kohtunikke ei ole määratud, siis on võimalik hinnata seda, kui kaugel on kriminaaluurimine. Saab arvesse võtta, kas menetlus on alles algusjärgus või on prokuratuur valmis süüdistusakti varsti kohtusse saatma. Samuti tuleb alati arvesse võtta, et kohtunikud on professionaalid ning meediakajastus ei mõjuta tõenäoliselt nende tulevikus tehtavaid otsuseid, eriti kui menetlusele kindlat kohtunikke määratud ei ole.

Kohtuasjas Dupuis jt vs. Prantsusmaa olid kaebajateks kaks ajakirjaniku, kes olid kirjutanud raamatu, kus olid kasutanud salajasi kriminaalmenetluse materjale ning seetõttu said nad ka kriminaalkaristuse. EIK poole pöördudes väitsid nad mh seda, et nende kirjutatud raamat ei rikkunud kuidagi raamatus kajastatud isiku, kelle suhtes oli kriminaalmenetlus käimas, süütuse

²¹⁹ EIKo 57435/09, *Paulikas vs. Leedu*.

presumptsiooni. EIK heitiski siseriiklikule kohtule ette just seda, et nad ei suutnud näidata, kuidas võis konfidentsiaalse teabe avaldamine avaldada negatiivset mõju kahtlustatava süütuse presumptsioonile või tema hilisemale süüdimõistmisele ja karistusele.²²⁰ See näitab, et kui sekkuda ajakirjaniku sõnavabadusse just süütuse presumptsiooni rikkumise põhjendusega, tuleb ka kindlalt ära näidata, kuidas isiku süütuse presumptsiooni rikuti ning ei piisa ainult subjektiivsest arvamusest.

Eelnevalt on magistritöös välja toodud, et EIK on leidnud, et kui süüstavad avaldused on teinud ajalehed ning nad ei ole kuidagi ühtegi ametiisikut sellega refereerinud, siis ei tõusetu probleem EIÕK art 6 tähenduses, vaid hoopis EIÕK art 8 tähenduses.²²¹ Tegelikult on EIK teinud olulise järelduse kohtuasjas *Karadaq vs. Türgi*, et süütuse presumptsiooni rikkumiseks on meedias kuriteosündmuse detailsete faktide kajastamine ilma valitsuse selgituseta, kuidas need faktid mediaväljaandele teatavaks said.²²² Seega on võimalik järeldada, et süütuse presumptsiooni võib rikkuda ka lihtsalt kuriteosündmuse detailsete faktide kajastamisega ajakirjanduses.

Samuti on EIK käsitlenud süütuse presumptsiooni lahendis *Ruokanen jt vs. Soome*, kus ajakirjanduses ilmus lugu tüdruku vägistamisest peol, kus tähistati kohaliku pesapallimeeskonna võitu Soome meistrivõistlustel. Pärast artikli ilmumist ajakirjanduses alustas politsei kriminaalmenetluse, kuid kurjategijate tuvastamatuse tõttu menetlus lõpetati. Hiljem sekkuti artikli avaldanud ajakirjanike sõnavabadusse, sest pesapallimeeskonna liikmed olid saanud mittevaralist kahju. EIK hindas, et kirjutatud artiklis oli väidetavat kuritegu kajastatud lühidalt, ülevaatlilikult ning objektiivselt ja tegemist ei olnud sensatsiooni otsiva artikliga. Samas oli tegemist olukorraga, kus artiklis esitati toimunud vägistamist kui fakti, vaatamata sellele, et sellel hetkel kriminaalmenetlust ei olnud alustatudki. Seega leidis EIK, et avaldatu rikkus pesapallimeeskonna liikmete süütuse presumptsiooni ja laimas neid.²²³ Ka see lahend näitab, et EIK praktika järgi on võimalik süütuse presumptsiooni rikkumine pelgalt ajakirjanduse poolt. Lisaks tuleneb siit, et isegi objektiivselt kirjutatud artikkel on võimeline rikkuma süütuse presumptsiooni.

²²⁰ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p-d 21, 44.

²²¹ European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (criminal limb). – Council of Europe 2022, p 363. - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (16.04.2023).

²²² Kergandberg, KrMSK § 7/11.

²²³ EIKo 45130/06, *Ruokanen jt vs. Soome*.

Lahendis *Tourancheu et July vs. Prantsusmaa* analüüsis kohus olukorda, kus ajakirjandus oli avalikustanud kohtueelse kriminaalmenetluse materjale käimasolevast kriminaalmenetlusest, mis puudutas ühe noore tüdruku mõrva asjaolusid. Ajakirjanik oli küsitlenud ühte kahtlustatavat ning terve artikkel viitas sellele, et ajakirjanikuga suhelnud kahtlustatav on süütu ning süüdi on vanglas viibiv alaealine kahtlustatav. EIK leidis, et selline artikkel võis mõjutada rahvakohtunikke, kes seda artiklit loevad. Antud artikkel kahjustas artiklis mainitud isikute süütuse presumptsiooni, õigust eraelu ja maine kaitsesele ning samuti kohtunike autoriteeti ja erapooletust.²²⁴ Sellest tulenevalt on süütuse presumptsioon ja isiku õigus eraelu ja maine kaitsmisele tihedalt seotud kriteeriumid.

Eelnevast tulenevalt on võimalik EIK järeldustega jõuda sinnani, et süütuse presumptsiooni on võimalik rikkuda negatiivse meediakampaaniaga, kui see võib mõjutada õiglast kohtumenetlust (ehk mõjutada kohtunikku/menetluse tulemust) või kui andmete avaldamisega maalitakse pilt, et isik on süüdi. Kohtuniku mõjutamise jaatamiseks peab mõjutamine olema tõendatud ning ei piisa ainult isiku subjektiivsest arvamusest. Seda olukorda on EIK sisustanud selgelt. Autor leiab, et sellised olukorrad on pigem erandlikud, kuivõrd ka EIK ise on rõhutanud, et kohtunikud on professionaalid ning üldjuhul ei ole võimalik neid avaldustega meedias mõjutada. Teisel juhul, s.o negatiivse meediakampaania puhul, peab kriminaalmenetluse andmete avaldamine kujundama isikust pildi, et ta on süüdi ning teatud juhtudel on võimalik see isegi siis, kui artikkel on kirjutatud objektiivselt. Autor nendib, et sellistel puhkudel on võimalik kasutada ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumiseks ka isiku õigust privaatsusele ja maine kaitsmisele.

Süütuse presumptsiooni on käsitletud ka Eesti kohtupraktikas ja õiguskirjanduses. Autor toob välja, et süütuse presumptsiooni küsimust kohtueelse menetluse andmete avaldamisel on käsitletud Riigikohus lahendis nr 3-1-1-74-11. Tegemist ei olnud küll andmete ebaseadusliku avaldamisega, kuid kohtulahend annab häid mõtteid just süütuse presumptsiooni kriteeriumi osas. Nimelt oli tegemist kaasusega, kus isik tunnistati Harju Maakohtu poolt süüdi KarS § 141 lg 2 p 1, 6 alusel kvalifitseeritava kuriteo järgi. Riigikohtusse jõudis kaasus mh seetõttu, et süüdistatava kaitsja leidis, et kriminaalmenetlust on toimetatud süütuse presumptsiooni rikkudes. Nimelt oli

²²⁴ EIKo 53886/00, *Tourancheu et July vs. Prantsusmaa*.

pärast isiku kinnipidamist meedias avaldatud temast pilt, et otsida võimalikke kannatanuid. Riigikohus tõi välja, et asjaolu, et ajakirjanduses on avaldatud käimasolevat kriminaalmenetlust kajastavaid materjale, ei tähenda automaatselt süütuse presumptsiooni rikkumist. Kohus leidis, et juhusliku ning ebatäieliku informatsiooni alusel kujunenud arvamused isiku süü kohta on erapoolikud ning ebaobjektiivsed. Selliste arvamuste jagamine peegeldab üksnes väljaandjate arusaamu õiguskultuurist. Kohus rõhutas, et selliste arvamused ilmumist massimeedias ei saa siduda kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumisega ning tõi välja, et kohtu käsutuses, erinevalt ajakirjanduses sõnavõtjatest, on kriminaalasja uurimise käigus kogutud tõendid, mida nad hindavad seaduse ja oma siseveendumuse kohaselt.²²⁵ Riigikohus kordas selles lahendis enda varasemat seisukohta lahendist nr 3-1-1-70-97, kus mh ütles, et kohus hindab tõendeid vaid seaduse ja oma siseveendumuse kohaselt, mis põhineb asjaolude igakülgsel, täielikul ja objektiivsel läbivaatamisel. Lisaks toonitas kohus, et selle nõude täitmata jätmine on kriminaalmenetluse seaduse oluline rikkumine.²²⁶ Samuti puudutas Riigikohus süütuse presumptsiooni ja kohtute mõjutamise temaatikat lahendis nr 3-1-1-14-14. Nad kordasid, et juhusliku ning ebatäieliku informatsiooni alusel kujunenud arvamused isiku süü kohta, on paratamatult erapoolikud ning ebaobjektiivsed ning selliste arvamused ilmumist massimeedias ei saa siduda kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumisega. Peale selle ei kinnitanud antud asjas miski, et kohtute käitumine kriminaalasja menetlemisel oli ebaobjektiivne, süüdistatavatele kahjulikus suunas kallutatud ning mõjutatud ajakirjanduses esitatud väidetest süüdistatavate süü kohta.²²⁷ Seega on ka Riigikohus rõhutanud just seda, et kohtunikud teevad otsuseid vastavalt seadusele ning ajakirjanduses avaldatud ebaobjektiivsed seisukohad ei ole ega tohigi olla kohtuotsuste tegemise aluseks. Samuti saab tuletada nende seisukohtadest, et selleks, et jaatada kohtu mõjutamist, peab eksisteerima tõsine kahtlus ning sellele peavad viitama erinevad asjaolud. Need seisukohad ühtivad EIK omadega, kes on korduvalt toonitanud, et kohtunikud on professionaalid.

Mis puudutab negatiivset ja süüstavat meediakampaniat ning sellega süütuse presumptsiooni rikkumist, siis PS kommenteeritud väljaandes on toodud mitu head näidet olukordadest, mis

²²⁵ RKKKo 3-1-1-74-11 p-d 1, 2.2, 4.2, 8.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-70-97 p I.

²²⁷ RKKKo 3-1-1-14-14 p 1035.

võivad näidata süütuse presumptsiooni tõsist riivet ajakirjanduse poolt. Sellisteks näideteks on olukorrad, kus menetluse alustamisest tehakse meediasündmus; kus kriminaalmenetluse kajastamisel tuuakse päevavalgele kahtlustatava minevik; kus paralleelselt kulgeva süüteomenetlusega käivitatakse ka mitmesugused ajakirjanduslikud uuringud võimaliku eesmärgiga välja selgitada kahtlustatava teisi võimalikke vastuolulisi käitumisi; kahtlustatavast ja sündmuskohast detailsete fotode avaldamine.²²⁸

Järelikult KrMS § 214 lg 3 puhul tuleb trahvimismääruse tegemiseks tõendada, et õigusemõistjaid tõepoolest mõjutati ja see rikkus isiku õigust õiglasele kohtumenetlusele. Samas ei ole autoril siia juurde tuua ühtegi hüpoteetilist näidet, kuivõrd KrMS § 214 lg 3 alusel saab trahvida isikut kohtueelse menetluse ajal ning asja arutavat kohtukoosseisu pole selleks hetkeks veel määratud. Seetõttu leiab autor, et kohtunike mõjutamise kriteeriumi kasutamine trahvimise alusena on Eestis problemaatiline. Samuti võib tekkida ka olukord, kus laialdane meediakajastus on suunatud isiku süütuse presumptsiooni rikkumisele, kuid seda ei tee meedias ametnikud, vaid ajakirjandus ise. Ka sel juhul peaks olema võimalik ajakirjaniku trahvimine KrMS § 214 lg 3 alusel. Selliseid olukordi oli hästi kirjeldatud eelnevalt välja toodud PS kommentaarides. Autor leiab siiski, et sellisel juhul võiks tuua juurde ka argumendid isiku eraelu ja maine kaitsmise kohta. Samas, kui isik leiab, et tema süütuse presumptsiooni on rikutud ajakirjanduses sellega, et teda on lihtsalt teiste silmis süüdlaseks kuulutatud, siis on võimalik ka eraõiguslike kaitsevahendite kasutamine.²²⁹ Tsiviilõiguslike vahendite olemasolu aga ei vabasta riiki isikut kaitsmast.

3.5 Eraelu puutumatus ja kaitse

Teisest peatükist tulenes, mida kriminaalmenetluses isiku eraelu all täpsemalt kaitstakse, mh tulenes sealt, et riigil on nii negatiivne kui ka positiivne kohustus selliseid andmeid kaitsta. Käesolevas alapeatükis tuleb analüüsida seda, millal on andmete avaldamisega rikutud kahtlustatava või süüdistatava eraelu puutumatus või kahjustatud tema mainet ning kas on alust rääkida riigi positiivsest kohustusest astuda samme selle isiku EIÕK art 8 järgsete õiguste

²²⁸ Sepp, H., Kergandberg, E., PSK § 22/14.

²²⁹ Resta, G, lk-d 59-60.

kaitseks.²³⁰ Asjaolu, et isiku suhtes on alustatud kriminaalmenetlus, ei saa jätta teda ilma EIÕK artiklist 8 tulenevast kaitsest.²³¹ EIÕK art 8 kohaldamiseks peab rünnak isiku eraelu vastu saavutama teatud tõsiduse.²³² Selle eelduse all ei piisa sellest, et siseriiklik kohus tunnustab, et tegemist on isiku au ja väärikut riivava artikliga ning seda seisukohta ei põhjenda. Tuleb kindlaks teha, kas avaldatu saab reaalselt kahjustada isiku au või väärikut.²³³ Isikut ei ole vaja kaitsta, kui sarnane informatsioon on juba varem avalikuks saanud, sest siis on huvi isiku identiteedi kaitsmiseks vähenenud ja kahju juba varasemalt tekkinud.²³⁴

Mis puutub salajaste kriminaalmenetluse andmete avaldamisse, siis uurimissaladuse rikkumisel ei kehti ametiasutustele ainult negatiivne kohustus mitte avaldada EIÕK artikliga 8 kaitstud teavet, vaid neil lasub ka kohustus neid andmeid kaitsta. Sh sisaldab kriminaalmenetlus andmeid, mis vajavad EIÕK art 8 tähenduses kõrgemat kaitset, nt meditsiinidokumendid.²³⁵ Sõnavabaduse kaasuste puhul on selle kriteeriumi all tegemist kahe põhiõiguse (isiku õigus eraelule ning isiku sõnavabadus) kaalumise ja see tähendab, et on väga oluline veenvalt tõendada, miks on vaja seada üks õigus teisest kõrgemale.²³⁶ Siinkohal tuleb välja tuua, et isiku õigus eraelu kaitsele ning isiku õigus sõnavabadusele ei ole absoluutsed, samas nad ei ole ka hierarhilises järjekorras.²³⁷ On laialt levinud seisukoht, et artiklid 8 ja 10 konkureerivad üksteisega, kuigi on jaatatud ka nende vastastikust sõltuvust.²³⁸ Õigus eraelu kaitsele ja õigus sõnavabadusele on omavahel keerulises suhtes, mistõttu saab neid analüüsida mitmest vaatenurgast ja mitmel tasandil. Mõlemad on võõrandamatud inimõigused, mis toetuvad ja sõltuvad teineteisest.²³⁹ EIK ei ole pannud sõnavabadusele kuidagi kõrgemat kaalu, kui eraelu kaitsele. Kohus on märkinud, et tegemist on põhimõtteliselt samaväärsete õigustega. Tegelikult nõuab praktika seda, et nende kahe õiguse kaalumisel, tuleb langetada otsus ühe õiguse kasuks, mis tähendab, et eelistatakse kas õigust sõnavabadusele või õigust privaatsusele. Kusjuures võib nende kahe õiguse kaalumise määravaks

²³⁰ RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

²³¹ EIKo 25711/04, *Tuomela jt vs. Soome*, p 55.

²³² EIKo 55069/11, *Khural ja Zeynalov vs. Aserbaidžaan*, p 39.

²³³ EIKo 24014/07, *Skudayeva vs. Venemaa*, p 38.

²³⁴ EIKo 6875/05, *Saygili ja Karataş vs. Türgi*, p 39.

²³⁵ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 76.

²³⁶ EIKo 39954/08, *Axel Springer AG vs. Saksamaa*, p-d 56, 65, 77.

²³⁷ EIKo 40660/08 ja 60641/08, *Von Hannover vs. Saksamaa*, p 11.

²³⁸ Moosavian, R. Deconstructing Public Interest in the Article 8 vs Article 10 Balancing Exercise. - *Journal of Media Law* 2014/6, No 2, lk 240.

²³⁹ Abdurrahimova, L, lk 67.

teguriks pidada avalikku huvi, sest kui avaldatu teenib avalikke huve, siis kaalub artikkel 10 üles artiklist 8 tuleneva õiguse. Kui avaldatu on suunatud ainult uudishimu rahuldamisele, siis kaalub artikkel 8 üles artiklist 10 tuleneva õiguse.²⁴⁰ Seda on öelnud ka EIK, kui nentis, et kahe huvi tasakaalustamisel on oluliseks kriteeriumiks panus avalikku arutellu.²⁴¹ See, et kriteerium on seotud olulisel määral avaliku huvi kriteeriumiga, tähendab, et ka sellel ei saa olla kindlat piiritlemise meetodikat, millal kaalub üks huvi üles teise, kuid praktikast ja õiguskirjandusest leiab selle otsuse tegemiseks häid pidepunkte.

Austrias, väljaandes Profile (Verlagsgruppe News GmbH), avaldati 05.04.2004 artikkel läbiotsimise kohta usukoolis, sest politseil oli kahtlus, et keegi oli usukoolis internetist allalaadinud lapspornot. Artiklis märgiti, et kuulujuttude kohaselt leiti läbiotsimisel fotosid võimu kuritarvitamisega seotud homoseksuaalsetest tegevustest. Artikli juures oli foto usukooli direktorist ja temaga tehtud intervjuust, milles ta eitas enda seotust nimetatud juhtumiga. Samas ühe ajakirjaniku valduses olid foto, mis tõestasid vastupidist ning ta avaldas selle väljaandes Profile. Kirjutatud artiklis väitis ta, et direktoril olid seksuaalsuhted usukooli õpilastega, kuid miski ei kinnita, et need olid soovimatud. Samas artiklis mainiti, et usukoolis olid mõned isikud allalaadinud pornograafiat ja lapspornot. Artikli juuresoleval fotol oli näha direktor, kes hoidis enda vasakut kätt ümber ühe usukooli õpilase ja paremat kätt tema jalgevahel. Jagatud pilti kasutati ka hilisemates artiklites. Direktor pöördus oma õiguste kaitseks kohtusse ning meediaväljaandel ja ajakirjanikul keelati seda pilti edaspidi avaldada.²⁴²

EIK nõustus, et tegemist oli avaliku huvi puudutava temaga, kuivõrd asjassepuutuv kirik mõistis homoseksuaalsust kui pattu ning seega oli avalikkusel õigus teada saada, kas kirikut juhtivad isikud järgivad ka ise oma kiriku sätestatud standardeid. Samas leidis kohus, et tegemist ei olnud avaliku elu tegelasega ning leidis, et avaldatud foto on intiimne olukord isiku eraelust ja kui ta ei oleks olnud sellise kiriku juhtiv töötaja, siis ei oleks see teema leidnud mingit kajastust. Kohus leidis, et fotode edasise jagamise keelamine oli õigustatud, arvestades, et isiku õigus eraelu kaitsel kaalus üles avalikkuse huvi pildi edasise avaldamise suhtes, märkides, et artiklite jagamisele

²⁴⁰ Moosavian, R, lk-d 241-243.

²⁴¹ EIKo 59631/09, *Verlagsgruppe news GMBH ja Bobi vs. Austria*, p 75.

²⁴² *Ibidem*, p-d 6-36.

mingeid piiranguid ei pandud. EIK leidis, et väljendusvabadus küll hõlmab fotode avaldamist, kuid sealjuures on inimeste õiguste ja maine kaitsmine erilise tähendusega, sest fotod võivad sisaldada väga isiklikku või intiimset teavet.²⁴³ Siit võib kohe välja tuua selle, et nagu avaliku huvi peatükis mainitud, siis tuleb teha vahet artikli teemal ja avaldatud pildil(töö kontekstis siis kriminaalmenetluse andmetel) ning anda just avaldatud andmetele hinnang.

Eelnevas otsuses tuletas kohus meelde nende poolt varasemalt välja töötatud kriteeriumid, mida tuleb kohaldada sõnavabaduse sekkumise vajaduse uurimisel teiste maine või õiguste kaitsmise huvides. Nendeks kriteeriumiteks on: 1. Panus avalikku huvi pakkuvasse arutellusse; 2. Kui tuntud on asjassepuutuv isik ja mis teemal on artikkel; 3. Teabe saamise meetod ja selle tõepärasus; 4. Avaldamise sisu, vorm ja tagajärjed; 5. Määratud sekkumise raskusaste.²⁴⁴ Lisaks on teatud juhtudel vaja hinnata ka asjassepuutuva isiku varasemat käitumist. See nimekiri ei ole ammendav ning peale nende on EIK veel nimetanud näiteks teabe allikat, ajakirjaniku samme teabe tõelevastavuse kontrollimiseks ja asja kiireloomulisust. Samas saab neid lisakriteeriume paigutada ka eespool nimetatud kriteeriumide alla.²⁴⁵

Kuivõrd eelnevalt nimetatud kriteeriumid(1-5) ja ka mainitud lisakriteeriumid kattuvad kohati magistritöös analüüsitavate kriteeriumidega (avalik huvi, teabe saamise meetod ja tõepärasus, sisu ja vorm ning sekkumise raskusaste), siis saab välja tuua, et lisaks on oluline kontrollida asjassepuutuva isiku tuntuks, tekkinud kahju ning eraellu sekkumise ulatust. Samas on õiguskirjanduses leitud, et peamise argumendina kaasuste lahendamisel, kasutatakse siiski avaliku huvi küsimust.²⁴⁶ Seega on eraellu puutumatus ja maine kaitse kriteerium tugevalt seotud nii avaliku huvi kriteeriumiga kui ka avaldatu sisu ja vormiga.

Nagu eelnevalt mainitud ja ka välja toodud kriteeriumitest tulenevalt, tuleb isiku eraellu ja maine kaitsmisel arvestada, kas tegemist on avaliku elu tegelasega või mitte. Avaliku elu tegelased peavad arvestama, et kuigi neil on õigus enda eraelule, siis peavad nad taluma asjaolu, et

²⁴³ EIKo 59631/09, *Verlagsgruppe news GMBH ja Bobi vs. Austria*, p-d 75-82.

²⁴⁴ *Ibidem*, p 72.

²⁴⁵ Rohtmets, E, lk-d 8-9.

²⁴⁶ Gulde, J. An assessment of the European Court of Human Rights' balancing of the rights to privacy and freedom of expression. - *Is It Satisfactory*. - *Edinburgh Student Law Review* 2013/2, No 1, lk 36.

avalikkusel võib olla õigustatud huvi saada meedialt nende kohta privaatset teavet.²⁴⁷ Ühe kriteeriumina, mida EIK on hinnanud avaliku elu tegelase analüüsimisel, saab välja tuua selle, et tuleb hinnata isiku varasemat käitumist meediaga, mh kui palju ta on meediale ise enda eraelust rääkinud. Kui isik on ise aktiivselt tähelepanu otsinud, siis väheneb tema õiguspärane ootus eraelu tõhusale kaitsele. Samas ei jäta varasem ajakirjandusega koostöö tegemine isikut täielikult kaitsest ilma.²⁴⁸ Samas ka tuntud isikute eraellu sekkumine on piiratud, nt Põhjamaades on järgitud nende puhul printsiipi, et avaliku elu tegelaste eraelu saab ajakirjanduse huviojektiks siis, kui see mõjutab tema ühiskondlikku tegevust.²⁴⁹ Tegelikult on kõigil isikutel, avaliku elu tegelased või mitte, õigustatud loota, et nende eraelu on kaitstud.²⁵⁰

Selleks, et jaatada isiku tuntuks või tema avaliku elu tegelase profiili, peab temalt eeldama küllaltki kõrget avaliku aktiivsuse läve.²⁵¹ Kuigi algselt EIK nimetas avaliku elu tegelasteks ainult isikuid, kes täidavad ametlikke ülesandeid, siis ajaga on see muutunud ning käesoleval ajal on kohati selle kohaldamisala raske ennustada. Avaliku elu tegelase doktriin hõlmab näiteks ärimehi, ajakirjanikke, juriste, tuntud akadeemikuid ja ka teisi isikuid, kellel on ühiskonnas positsioon või on sisenenud avalikule areenile.²⁵² Nendeks võivad olla ka riigiametnikud või muud avalike asjadega laialdaselt seotud olevad isikud, samas ka sellised inimesed, kes on avalikkuse ette tulnud teatud vaidluste pärast, eesmärgiga mõjutada nende küsimuste lahendamist.²⁵³ See, et kasutusele on võetud erinevad n-ö avaliku elu tegelaste kategooriad, tähendab, et see võib puudutada laiemat hulka inimesi. Küll aga on nende kategooriate toimimine ebakindel, kuivõrd EIK teeb tavaliselt oma otsustes lihtsalt järelduse ning ei osuta, kuidas ja milliste kriteeriumide alusel selleni jõuda. Peale selle on tänapäeva traditsiooniline meedia ja ka sotsiaalmeedia täis lugusid isikutest, kes on pealtnäha kuulsad ning selline mööduv kuulsuse ulatus raskendab veelgi avaliku elu tegelase eristamist tavalisest isikust.²⁵⁴ See näitab, et avaliku elu tegelaste ring võib olla lai ning kohtute

²⁴⁷ Adibe, J, lk-d 32-33.

²⁴⁸ EIKo 39954/08, *Axel Springer vs. Saksamaa*, p-d 92, 101.

²⁴⁹ Harro, H, lk 111.

²⁵⁰ European Court of Human Rights. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. - Council of Europe 2022, p 177. - https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf (16.04.2023).

²⁵¹ Adibe, J, lk-d 32-33.

²⁵² Hughes, K. The Public Figure Doctrine and the Right to Privacy. - Cambridge Law Journal 2019/78, lk 3. - <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/289399> (16.04.2023).

²⁵³ Adibe, J, lk-d 32-33.

²⁵⁴ Hughes, K, lk-d 5-6.

ülesanne on anda hinnang sellele, kas isik kuulub sellesse ringi. Nagu ka avaliku huvi alapeatükist välja tuli, tuleb sellele hinnangut andes toetuda erinevatele isikuga seotud üksikasjadele.

See, et isikut kahtlustatakse väga raskes kuriteos, ei õigusta tema kohtlemist samamoodi, nagu avaliku elu tegelast, kes vabatahtlikult ennast meedias kajastada laseb. Näiteks kohtuasjas *Bedat vs. Šveits* oli kahtlustatav vanglas ja seetõttu haavatavas seisundis. Kaasuses ei viidanud midagi asjaolule, et teda teavitati artikli avaldamisest ja selle väga negatiivsest sisust. Lisaks sellele kannatas isik tõenäoliselt vaimsete häirete all, mis omakorda tõstis tema haavatavat seisundit. Seega leidis EIK, et riiki ei saa süüdistada selles, et nad täitsid oma positiivset kohustust, mitte ei oodanud, kui isik ise tsiviilkohtusse läheb ja alustasid ajakirjaniku suhtes menetlust mh EIÕK art 8 rikkumise tõttu.²⁵⁵ Nähtuvalt sellest kaasusest tuleb kriminaalmenetluse andmete puhul analüüsida selles artiklis kujutatud isikut, mh tema kohta käivaid asjaolusid (nt haavatavus tulenevalt mentaalsest seisundist, vanglas olemisest) ning kuidas teda seal kujutati. Kui artikkel avaldab üksikasjalikku teavet isiku kohta, siis ei pea riik ootama, et asjassepuutuv isik pöörduks tsiviilkohtusse ning peab asuma ise oma positiivset kohustust täitma.

Õiguskirjanduses on EIK praktikast analüüsides kokkuvõtvalt välja toodud, et ametlikke ülesandeid täitvad isikud saavad kõige vähem kaitset ning muud avaliku elu tegelased saavad vähem kaitset kui tavainimesed, kuid rohkem kaitset, kui ametlikke ülesandeid täitvad isikud. Samuti on viidatud sellisele õiguste kitsendamisele, kui probleemile, mh seetõttu, et kui EIK soovib kahte põhiõigust tasakaalustada, siis ühe põhiõiguse kohaldamise kitsendamine ei ole lubatud. Peale selle vajab diskrimineerimise vältimiseks kellegi õiguste kitsendamine kaalukaid argumente.²⁵⁶ Halliki-Harro Loit on oma *Juridica* artiklis öelnud, et meedial on karistamiseks mõjukas vahend, mida õigussüsteemil ei ole. Selleks on avalik häbistamine.²⁵⁷ On selge, et kui isikut on avalikult kujutatud kui kahtlustatavat, siis võib see mõjutada tema väärikust. Kusjuures USA praktika on, et kahtlustatava identiteet on avalikku mure puudutav asjaolu ning nemad lahendavad avaliku huvi ja anonüümseks jäämise vahelise konflikti sellega, et avalik huvi seatakse viimasest kõrgemale. Samas kontinentaalses õigussüsteemis arvestatakse kahtlustatava õigusega jääda anonüümseks

²⁵⁵ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 78.

²⁵⁶ Hughes, K, lk-d 7, 12-13.

²⁵⁷ Harro-Loit, H. Karistus ja karistamine (uudis)meedias. - *Juridica* 2022/9-10, lk 751.

ning üritatakse asi lahendada kahe õiguse omavahelise tasakaalustamisega. Tasakaalustamisel võetakse arvesse kuriteo olemust, kahtlustatava staatust ühiskonnas ja kogutud tõendite väärtust. Kahtlustatava kohta andmete jagamist meedias võib sellistes riikides lugeda seaduslikuks, kui avalikkusel on selle teabe kohta konkreetne huvi. Nimelt võib selline olukord esineda, kui tegemist on raske kuriteoga, kahtlustatav on avaliku elu tegelane ja kahtlustatava identiteet on juba varasemalt avalikkuse ette toodud. Nähtub, et sellistes riikides antakse anonüümseks jäämise huvile lai kaitse.²⁵⁸

Lisaks eelnevale toob autor välja, et selle kriteeriumi all ei tule arvestada ainult kahtlustatava õigusega eraelu kaitsele. Nimelt kohtueelse kriminaalmenetluse andmete avaldamisel ei pruugi EIÕK artikkel 8 sätestatud kaitset vajada ainult kahtlustatav või süüdistatav. Teave võib puuduta ka teisi menetlusosalisi, nt kannatanuid. Veelgi enam, kuriteoohver vajab tema haavatava seisundi tõttu erilist kaitset ja seda eriti siis, kui tegemist on alaealise ohvriga, kelle vastu on toime pandud kehaline väärkohtlemine.²⁵⁹ Näiteks on EIK pidanud olukorda, kus avaldati ulatuslikult ja üksikasjalikult teavet ohvrite suhtes toime pandud seksuaalse kuritarvitamise kohta, tsiteerides mh kriminaaltoimikus olevaid dokumente, selliseks, mis vajab kõrgetasemelist kaitset vastavalt EIÕK artiklile 8.²⁶⁰ On selge, et ulatuslik andmete jagamine (ka kahtlustatava puhul), isegi juhul kui esineb avalik huvi, on intensiivne EIÕK artikkel 8 rikkumine ning vajab kaitsmist.

Alaealiste kaitseks on ettenähtud erinevad suunised ja soovitused (nt Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 28. juuni 1985.a soovitus ohvri seisundi kohta kriminaalõiguse ja -protsessi raamistikus, 31. oktoobri 2001. a soovitus laste kaitse kohta seksuaalse ärakasutamise vastu ning 10. juuli 2003. a soovitus meedia vahendusel informatsiooni andmisest kriminaalmenetluse kohta.²⁶¹). Seksuaalkuritegude puhul on isegi võimalik, et kohtumenetlus kuulutatakse kinniseks ja ka sealt ei pääse avalikkus teabele ligi. EIK on rõhutanud, et teave, mis puudutab alaealiste ohvrite vastu suunatud seksuaalkuritegusid, vajab kõrgetasemelist kaitset EIÕK artikkel 8 tähenduses. Andmete avaldamisel ei pruugi aidata isegi ohvrite nimede mittekajastamine, kui muude asjaolude tõttu on

²⁵⁸ Resta, G, lk-d 54-55, 57.

²⁵⁹ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p-d 83-93.

²⁶⁰ Council of Europe. Freedom to impart confidential information and its limits. - Thematic factsheet 2018, lk 4-5. - <https://rm.coe.int/factsheet-on-freedom-to-impart-confidential-information-and-its-limits/16808b354a> (16.04.2023).

²⁶¹ Lõhmus, U. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 143-144.

võimalik neid tuvastada. Isegi asjaolu, et ajakirjanikule annab teabe alaealise kannatanu isa, ei vabasta ajakirjanikku oma kohustustest ning lapsohvrite identiteeti peab kaitsma. Peale selle lisas EIK, et teemad, mis puudutavad isiku seksuaalelu ning majanduslikku sõltuvust kellestki, on rangelt privaatsed ja kaitstud EIÕK artikliga 8.²⁶²

Alaealise ohvri puhul on EIK-s olnud kaasus, kus 10-aastase ohvri identiteet ja pildid paljastati ajakirjanduses, mh avaldati tema eesnimi, tema kasuema ja isa täisnimed ning nendevahelised perekondlikud suhted. EIK toonitas, et kuriteo ohvri isik vajab kaitset, veelgi enam oli selles kaasuses tegemist alaealise ohvriga, kelle vastu oli toime pandud seksuaalkuritegusid. Selliseid ohvreid kaitseb mh laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitlev Euroopa Nõukogu konventsiooni artikkel 31. Kusjuures kohus toonitas, et isegi kui lapse ema oli varasemalt ajakirjandusega koostööd teinud, siis see ei saa olla õigustuseks sellele, et võtta isikult kaitse tema isikut paljastavate fotode avaldamise eest ajakirjanduses.²⁶³ Samas ei ole kaitstud ainult seksuaalkuritegude ohvrid, vaid meedia peab olema äärmiselt ettevaatlik kõigi alaealisi puudutavate teemadega. Rahvusvaheliste standardite kohaselt peaks riik keelama ajakirjandusel igasuguse teabe levitamise, mille abil on võimalik alaealise isikut tuvastada.²⁶⁴

Järelikult tuleb selle kriteeriumi all kaaluda nii EIÕK artiklit 8 kui 10. Otsustavaks küsimuseks on avaliku huvi kriteerium, kuid selleni jõudmisel tuleb arvestada mitmete asjaoludega, mh ka andmete avaldamise ulatusega. Avaliku huvi kriteeriumi analüüsimisel sai selgeks, et kindlat ja selget piiritlemise meetodikat selle tuvastamiseks ei ole ning olukorda tuleb vaadata igal üksikjuhtumil eraldi. Kuivõrd avaliku huvi kriteerium on tihedalt seotud eraelu ja maine kaitsmise kriteeriumiga, siis ka siin ei ole täpselt määratletud, millal täpselt muutub andmete avaldamine liiga riivavaks. Seda tuleb analüüsida erinevate pidepunktide alusel - kas isik oli tuntud või mitte, millised andmed avalikustati, kuidas edendas see ühiskondliku arutelu, kas isik on haavatavas seisundis. Isikut pole vaja kaitsta, kui sellel teemal on andmeid juba varem avalikkusega jagatud. EIK praktikas, kui teema suhtes oli avalik huvi, siis sõnavabadusse sekkumine ei ole lubatud, kui ei toimunud väga intensiivset eraelu ja maine kahjustamist. Samas kui avalikku huvi ei olnud ja

²⁶² EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p-d 83-93.

²⁶³ EIKo 33497/07, *Krone Verlag GMBH & ko KG ja Korne Multimedia GMBH & ko KG vs. Austria*, p-d 57-59.

²⁶⁴ Kvrivishvili, T. Protecting a Minor's Privacy from Media Coverage of the Crime. - *Journal of Law (TSU)* 2021/1, lk 9.

eraellu sekkumine toimus piisavalt intensiivselt, saab jaatada sõnavabadusse sekkumise õigustatust. Kui avaldatu on suunatud ainult avaliku uudishimu rahuldamisele (eraelu üksikasjade avaldamine, mis ei edenda ühiskondliku arutelu), siis saab seda pidada intensiivseks sekkumiseks ning sõnavabadusse sekkumine on õigustatud. Selle kriteeriumi analüüsil on selge, et eristada tuleb avalikkusele tuntud inimesi ning tundmatuid isikuid, kuigi õiguskirjanduses on leitud, et selline eristamine on probleemne ning vajab väga mõjuvaid põhjendusi. Kriminaalmenetluste puhul ei tohi kohelda varasemalt avalikkusele tundmatut isikut, kui avaliku elu tegelast. Lisaks tuleb arvestada riigi positiivse kohustusega kaitsta EIÕK art 8 alla kuuluvaid andmeid ning alaealiste ja kuriteoohvrite eraelu kaitse kõrge tasemega.

Riigikohus analüüsis oma määruses nr 1-22-1949/24 eraelu kaitsmise vajalikkust ning leidis, et füüsilistest isikutest kahtlustatavate nimede mainimine riivab nende õigust eraelu puutumatusel ja maine kaitsele, kuid juhtumi asjaolusid arvestades ei olnud see riive ülemäärane. Nimelt pani nende ametiseisund teatava kohustuse taluda keskmisest suuremal määral enda tööalasele tegevusele langevat avalikkuse tähelepanu.²⁶⁵ Samuti on Riigikohus käsitlenud asjaolusid, mis võimaldavad pidada isikut avaliku elu tegelaseks. Nad on leidnud, et see sõltub isiku tegevuse iseloomust ja avalikkuse ees kajastamise laadist ning isikut ei saa lugeda avaliku elu tegelaseks abstraktselt, vaid arvestada tuleb konkreetset juhtumit.²⁶⁶

Seega on KrMS § 214 lg 3 puhul trahvimine kooskõlas EIK kriteeriumidega, kui kohus on tuvastanud, et eraelu kaitsmine kaalus üles avalikkuse teavitamise huvi ning riive oli tõsine. Kriminaalmenetluse andmete puhul võiks selline olukord olla näiteks siis, kui avaldatakse väga spetsiifiliseid andmeid menetlusest, mis puudutavad kahtlustatava/kannatanu/tunnistaja isiklikke andmeid ning mis on suunatud uudishimu rahuldamisele. Samuti võib olla selline olukord ka siis, kui avaldatakse andmeid isikust, kes oma mentaalse seisundi tõttu on haavatavam, kui terve isik. Avaliku elu tegelaste puhul võib riive olla küll tugevam, kuid ei tohi unustada, et ka neil on õigus eraelu kaitsele. Lisaks tuleb arvestada alaealiste ja kuriteoohvrite kõrge kaitsetasemega ning neid puudutavate andmete avaldamisel saab üldjuhul jaatada intensiivset riivet nende eraelule.

²⁶⁵ RKKKm 1-22-1949/24 p 61.

²⁶⁶ RKTko 2-21-5449 p 14.

3.6 Rahatrahvi proportsionaalsus

Viimaseks tõi Riigikohus välja küsimuse, kas määratav karistus on proportsionaalne abinõu avaldamiskeelu rikkumisele reageerimiseks. Riigikohus toonitas, et kohus peab olema veendunud, et karistus ei kujuta endast tsensuuri, mille eesmärk on heidutada ajakirjandust kriitikat avaldamast.²⁶⁷ EIK järjepidev seisukoht on olnud, et sõnavabadusse sekkumine võib avaldada selle vabaduse kasutamisele negatiivset mõju ning selle mõju vältimiseks ei piisa sellest, et isikut trahvitakse mõõduka trahviga.²⁶⁸ Seega ei tohi määratud sanktsioon mõjutada ajakirjandust mitte osalema avalikku huvipakkuvate teemade raporteerimisel.²⁶⁹ Sanktsioon ei tohi takistada ajakirjandusel täita oma rolli “avaliku valvekoerana”.²⁷⁰ Kõige hoolikamat kontrolli peab tegema olukorras, kus ametiasutuste poolt kehtestatud sanktsioonid võivad heidutada ajakirjandust osalema aruteludes, mis puudutavad õigustatud avalikku huvi.²⁷¹

EIK on pidanud tsensuuriks olukorda, kus lühiajaliselt peatati tervete perioodiliste väljaannete avaldamine ja levitamine. EIK märkis, et tegemist on siseriiklikele kohtutele antud kitsa kaalutusruumi ületamisega ning nad piirasid põhjendamatult ajakirjanduse väljendusvabadust, arvestamata ajakirjanduse tähtsat rolli ühiskonnas. Kohus leidis, et sekkumiseks oli olemas ka leebemaid variante, nt konkreetsete artiklite avaldamise piirangud.²⁷² Samuti on EIK rõhutanud, et ajakirjanduskuriteo toimepanemise eest vanglakaristuse määramine on EIÕK artikliga 10 kooskõlas ainult erijuhtudel (nt vihakõne või vägivallale õhutamise korral).²⁷³

Selleks, et sekkumist saaks pidada demokraatlikus ühiskonnas vajalikuks ning proportsionaalseks, ei tohi esineda sama eesmärgi saavutamiseks muid meetmeid, mis on sõnavabadust vähem riivavam.²⁷⁴ Oluline on, et sekkumine on vastav tungivale sotsiaalsele vajadusele, see on

²⁶⁷ RKKKm 1-22-1949/24 p 53.

²⁶⁸ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 48.

²⁶⁹ EIKo 55069/11, *Khural ja Zeynalov vs. Aserbaidžaan*, p 49.

²⁷⁰ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 79.

²⁷¹ EIKo 5126/05, *Yordanova ja Toshev vs. Bulgaaria*, p 46.

²⁷² EIKo 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 ja 54637/07, *Ürper jt vs. Türgi*, p-d 43-44.

²⁷³ EIKo 45130/06, *Ruokanen jt vs. Soome*, p 50.

²⁷⁴ EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*, p 61.

proportsionaalne taotletava eesmärgiga ning põhjendused sekkumiseks on asjakohased ja piisavad.²⁷⁵ Nimelt proportsionaalsuse kontrollis tuleb kohtul selgeks teha, kas kavandataval sekkumisel on asjakohane ja piisav õigustus, st kas sekkumine on vajalik. Ka tagantjärele määratud sanktsioonid peavad vastama proportsionaalsuse testile, kuivõrd vastasel juhul on risk “jahutavale mõjule”. EIK on teinud isegi otsuseid, kus nad on leidnud, et sekkumine vastas tungivale sotsiaalsele vajadusele, kuid sekkumise iseloom oli liiga karm (nt liiga kõrge kahjumäär, liiga pikk vangistus) ning seega rikuti EIÕK artiklit 10.²⁷⁶ Samas on leitud ka seda, et karmid sanktsioonid olid proportsionaalsed arvestades juhtumis kaalul olevaid konkureerivaid huve (sütütuse presumptsioon, maine kaitsmine).²⁷⁷ Seega, kui KrMS § 214 lg 3 puhul teha trahvimisotsus, siis ei ole teistest kriteeriumidest vähemolulisem rahatrahvi suuruse analüüs, kuivõrd ainuüksi selle kriteeriumi analüüsimata jätmine või kaalutlusviga toob kaasa EIÕK artikkel 10 rikkumise. Sarnasele järeldusele on jõutud ka õiguskirjanduses - sanktsioonide olemus ja raskus võib olla põhjuseks, miks EIK käsitleb sekkumist konventsiooni artikli 10 rikkumisena. Samas on olnud ka juhtumeid, kus leebe sanktsiooni määramine tõi kaasa EIÕK artikli 10 rikkumise.²⁷⁸

Kui ajakirjanikelt mõistetakse välja rahasumma, siis on EIK hinnanud seda, kas ja kuidas nad põhjendasid sellise summa määramist.²⁷⁹ Kaaludes sekkumise ulatust, siis tuleb siseriiklikul kohtul võtta arvesse oma otsuse mõju meediale üldiselt.²⁸⁰ Kohtuasjas *Y vs. Šveits* oli siseriiklik kohus ajakirjanikule kohtueelse menetluse andmete avaldamise eest trahvisumma määramisel kaalunud nii ajakirjaniku varasemat karistatust, tema majanduslikku seisundit ning seda, kuidas suhestus trahvisumma tema keskmise palgaga. EIK leidis, et sellisel trahvil ei ole ajakirjanduse toimimise jaoks jahutavat toimet, sest ajakirjanikku karistati kriminaaluurimise saladuse rikkumise ja isikute eraelu riivamise eest ning see kaitses õigusemõistmise toimimist ja eraelu kaitsmise austamist.²⁸¹ Sarnaselt eelnevaga, on põhjalikult kaalutletud summa proportsionaalsust kahju hüvitamise osas, kus kohustati üht väljaannet tasuma kahju hüvitiseks 8000 eurot ning teist väljaannet 12 000 eurot. Selles kaasuses võttis kohus arvesse, et kuigi määratud summad olid märkimisväärselt suured, siis

²⁷⁵ EIKo 60115/00, *Amihalachioaie vs. Moldova*, p 30.

²⁷⁶ Voorhoof 2009, lk-d 43-44.

²⁷⁷ EIKo 45130/06, *Ruokanen jt vs. Soome*, p 50.

²⁷⁸ Voorhoof 2009, lk 44.

²⁷⁹ EIKo 20755/08, *Azadliq ja Zayidov vs. Aserbaidžaan*, p 49.

²⁸⁰ EIKo 5126/05, *Yordanova ja Toshev vs. Bulgaaria*, p 55.

²⁸¹ EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*, p-d 94-97.

olid nad kaasuse asjaolusid arvestades proportsionaalsed. Nimelt võttis kohus arvesse avaldatud artiklite pikkust, nende sisu, seal olevate detailide üksikasjalikkust ning nende mõju alaealisele kannatanule, kes pärast artiklite avaldamist määrati psühholoogiliste probleemide tõttu haiglasse ning meediaväljaannete väga laia levikut.²⁸²

Samas on peetud ajakirjanike trahvimist summas 762,25 eurot ja kohustust maksta kahjutasu summas 7622,55 (kohustus tasuda kuulus kahele ajakirjanikule ühiselt) juhtunut arvestades ebaproportsionaalseks ning lisaks kardeti selle mõju meediale üldiselt.²⁸³ Samuti on peetud ebaproportsionaalseks trahvi suurust, mille tulemusena pidi ajaleht enda töö lõpetama²⁸⁴ või trahvi määramist ja samal ajal ka ajalehe ajutist sulgemist seitsmeks päevaks.²⁸⁵

Järelikult on inimõiguste kohtu põhimõtte rahatrahvi proportsionaalsuse hindamisel see, et tuleb arvestada nii toimepandud rikkumist ja selle ulatust kui ka trahvitava isiku kohta käivaid iseloomustavaid andmeid, nt majanduslikku seisundit ja keskmist palka. Trahv ei tohi põhjustada ajakirjanikule või meediaväljaandele seda, et nad peavad tegevuse üldse lõpetama või nad ei soovi enam sellistel teemadel üldse kirjutada. Tegemist on hästi sisustatud kriteeriumiga, kuivõrd on selge, mida tuleb trahvimisel arvesse võtta.

Saab öelda, et KrMS-st tulenev sekkumine ajakirjandusvabadusse on võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega juba iseloomult vähem riivavam, kuivõrd tegemist ei ole kuriteoga. KrMS § 214 puhul on tegemist kõigest menetlusliku trahvimisega.²⁸⁶ Samas see ei tähenda, et trahvimisotsustust ning trahvi summa määramist ei tuleks põhjalikult kaaluda, sest tegemist on siiski ajakirjanduse sõnavabadusse sekkumisega. Läbi tuleb viia tavaline proportsionaalsuse test, kus tuleb hinnata, kas sekkumine on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas.²⁸⁷ KrMS § 138-1 sätestab tingimused rahatrahvi määramiseks ning maksimaalne rahatrahvi suurus on 3200 eurot, kui käesolevas seadustikus ei ole ette nähtud teisiti. KrMS § 138-1 lg 1 ütleb mh, et trahvi määramisel tuleb arvestada isiku varalist seisundit ja muid asjaolusid.

²⁸² EIKo 33497/07, *Krone Verlag GMBH & ko KG ja Korne Multimedia GMBH & ko KG vs. Austria*, p 60.

²⁸³ EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*, p 48.

²⁸⁴ EIKo 42864/05, *Timpul info-magazin ja Anghel vs. Moldova*, p 39.

²⁸⁵ EIKo 6875/05, *Saygili ja Karataş vs. Türgi*, p 44.

²⁸⁶ EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*, p 23.

²⁸⁷ RKPJKo 3-4-1-20-12 p 39.

KOKKUVÕTE

Väljendusvabadus, mis sisaldab endas ajakirjandusvabadust, on kvalifitseeritud piiriklausliga säte ning kohtueelses kriminaalmenetluses piirab neid KrMS § 214, mis sätestab keelu avaldada kriminaalmenetluse andmeid ilma prokuratuuri loata. Seda küll ainult ajani, mil prokuratuur saadab süüdistusakti kohtusse. Seega on tegemist üsna lühikese perioodiga, mil andmete avaldamine on seotud prokuratuuri loaga. Lubamatu avaldamise korral on kohtul õigus avaldajat trahvida, kuid seda tehes peab arvestama EIK poolt sätestatud kriteeriumitega. Magistritöö eesmärk oli määratleda, milline on Riigikohtu poolt välja toodud EIK kriteeriumite sisu ning kas ja millal on nende kriteeriumite järgi ajakirjaniku või ajakirjandusväljaande trahvimine kohtueelse menetluse andmete ebaseadusliku avaldamise eest EIK praktika alusel lubatav. Kokkuvõttes sai magistritöö eesmärk täidetud ja seda järgnevatel põhjustel.

Magistritöö esimesest peatükist nähtub, et ajakirjanduse roll kohtueelses kriminaalmenetluses on meelelahutuslik, teavitav, kontrolliv, ennetav ja abistav. Peale selle on ajakirjandusel demokraatlikus ühiskonnas oluline roll olla “avalik valvekoer”, mis tähendab, et neil on avalikku võimu kontrolliv funktsioon. Sellest tulenevalt on vaja nende sõnavabadusse sekkudes veenvaid põhjuseid, mh on EIK andnud neile tavaisikust laiema kaitse. Ajakirjanduse tähtsa rolli tõttu ei piisa KrMS § 214 lg 3 trahvimise otsuse tegemisel ainult sellest, et ajakirjandus on kohtueelse menetluse andmeid avaldanud ning kohtud peavad kontrollima sekkumist põhjalikult vastavalt EIK sätestatud kriteeriumidele.

Magistritöö teises peatükis leidis autor, et KrMS § 214 (lg 3) vastab EIK sõnavabadusse sekkumise kontrollskeemi esimesele poolele, st trahvimisega toimub sekkumine sõnavabadusse, trahvimise aluseks olev säte vastab õigusselguse põhimõttele ning mh on tal kolm olulist legitiimset eesmärki, mis on üksteisega seotud. Autor tõi välja kolm omavahel seotud olevat legitiimset eesmärki - kriminaalmenetluse huvid, süütuse presumptsioon ja isiku eraelu ning maine kaitsmine. Tegemist on eesmärkidega, mida EIK on kasutanud konkreetselt kriminaalmenetluse andmete avaldamise tõttu ajakirjandusvabadusse sekkumise kaasustes ning neid omavahel sidunud. Autor leidis õiguskirjanduse analüüsil, et KrMS § 214 kaitseb seda, et kriminaalmenetlus saavutaks oma eesmärgid, milleks on õigusrahu saavutamine, tõe tuvastamine, tõendite kogumine,

kohtumenetluseks tingimuste loomine ja õiglase kohtumenetluse pidamine. Lisaks kaitseb säte seda, et andmete lubamatu avaldamine ei mõjutaks õigusemõistjaid ning ajakirjandus ei tunnistaks andmete avaldamisega isikut avalikkuse ees süüdi. Autor tõdes, et viimasena mainitud legitiimne eesmärk on õiguskirjandusest tulenevalt vaieldav. Kolmandaks legitiimseks eesmärgiks oli see, et isikuandmeid ei jagataks meedias nii, et see kahjustaks liigselt EIÕK artiklist 8 tulenevaid õigusi. Oluline järelendus oli, et riigil on kohustus neid andmeid kaitsta isegi juhul, kui isikul on oma õiguste kaitseks ka tsiviilõiguslikud vahendid.

Kolmandas peatükis leidis autor, et Riigikohtu poolt üle võetud EIK kriteeriumid on EIK praktikas teatud osas selgelt sisustatud ning teatud osas mitte. Esmalt toob autor välja selgelt sisustatud kriteeriumid, milleks olid andmete saamise viis, ajakirjaniku heausksus, täpne faktiline alus, artikli vorm ja stiil, süütuse presumptsioon ja rahatrahvi proportsionaalsus. Andmete saamise viis on oluline ainult juhul, kui andmed saadi ebaseaduslikult, kuid sellegipoolest peab kontrollima ka teisi kriteeriume. Ajakirjaniku heausksus on seotud täpse faktilise aluse, tema poolt tehtava tööga enne artikli avaldamist, eetikanormide järgimisega ning subjektiivse küljega. Pahauskne on ajakirjanik, kes teadis andmete avaldamise keelust, kuid avaldas neid ikka ning avalik huvi puudus. Heauskne ajakirjanik on selline, kes ei teadnud andmete avaldamise keelust. Samas tuleb professionaalselt ajakirjanikult eeldada, et ta teab andmete avaldamise võimalikest piirangutest ning seetõttu on väga erandlikud olukorrad, kus ajakirjandus ei pidanudki teadma andmete avaldamise keelust. Artikli vormi ja stiili puhul on oluline, et sensatsioonilisele ja/või uudishimu rahuldavale artiklile viitab artikkel, mis on kallutatud artiklile on lisatud kutsuvad pealkirjad ja juurde lisatud fotod. Lisaks sellele peab artikkel olema suuteline reaalset kahju tekitama. Peale selle on arvesse võetud ka väljaande leviku ulatust ning isiku suhtes ilmutatud lugupidamist. EIK on arvesse võtnud ka ajalehe tõsiseltvõetavust, kuid autor nõustus eriarvamuse esitanud kohtunikega, kes leidsid, et sellist tingimust ei peaks kaaluma ning kõik meediaväljaanded on võrdsed.

Süütuse presumptsiooni puhul on EIK praktika järgi võimalik trahvida nii kohtunike mõjutamise kui ka laiaulatusliku süüstava meediakampaania puhul. Mõlemal juhul on vaja ära näidata, kuidas süütuse presumptsiooni rikuti ning ei piisa isiku subjektiivsest arvamusest. Kohtunike mõjutamise olukord on väga erandlik, kuivõrd kohtunikud on professionaalid. Ka Riigikohus on väljendanud

inimõiguste kohtuga sarnaseid mõtteid sellest, et kohtunikud on professionaalid ning hindavad tõendeid vaid seaduse ja oma siseveendumuse kohaselt. Kohtunike mõjutamine on väga erandlik ning KrMS § 214 lg 3 puhul ei leidnud autor ühtegi näidet, milline võiks see olukord olla. Kuivõrd KrMS § 214 lg 3 alusel trahvimine on võimalik ainult kohtueelses menetluses, siis on autori arvates selle konkreetse kriteeriumi reaalne rakendamine Eestis problemaatiline. Lisaks eelnevale tuleb isikut kaitsta olukorras, kus ta ajakirjanduse poolt süüdi tunnistatakse. Selline olukord on siis, kui ajakirjandus mõjutab avalikkust uskuma, et isik on süüdi. Ka objektiivselt kirjutatud artikkel, kus isikut käsitletakse kurjategijana, on süütuse presumptsiooni rikkuv. Autor selgitas, et olukordades, kus süütuse presumptsiooni rikub ajakirjandus, saab arvesse võtta ka EIÕK artiklit 8.

Rahatrahvi proportsionaalsuse osas selgus, et teha tuleb proportsionaalsuse test ning arvesse tuleb võtta trahvitavat isikut (eelkõige tema majanduslikku seisundit), toimepandud tegu (rikkumise ulatus) ning seda, et trahv ei heidutaks ajakirjandust kriminaalmenetlusi kajastamast. Oluline on konkreetse trahvisumma määramist põhjendada. Lubatav ei ole määrata summat, mis toob ajakirjanikule või ajakirjandusväljaandele kaasa tegevuse lõpetamise. Autor leidis, et KrMS-st tulenev sekkumine ajakirjandusvabadusse on võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega juba iseloomult vähem riivavam, kuivõrd tegemist on menetlustrahvi mitte karistusõigusliku sanktsiooniga. Samas ei tähenda see seda, et trahvisumma määramist ei peaks analüüsima või põhjendama.

Vähem selgemalt olid sisustatud kriteeriumid eetikanormide järgimisest, avalikust huvist, kriminaalmenetluse kahjustamisest ning isiku eraelu ja maine kahjustamisest. Autor leidis, et kohtupraktika vähesuse tõttu oli kõige probleemsem kriminaalmenetluse huvide kahjustamine. Eetikanormide osas viitas autor, et need on seotud heausksuse ja täpse faktilise alusega ning sisustatavad ka eetikanormide koodeksiga. Avaliku huvi ning isiku eraelu ja maine kahjustamise kriteeriumeid on EIK käsitleanud palju, kuid tulenevalt nende kriteeriumite tihedast seotusest konkreetse olukorra asjaoludega, ei ole olemas kindlat vastust küsimustele, millal on olemas avalik huvi või millal tuleb üht teisele eelistada.

Avaliku huvi puhul ei ole EIK andnud täpset vastust sellele, millal saab avalikku huvi jaatada ja millal mitte. Autor mõönab, et see on arusaadav, kuivõrd avaliku huvi kriteeriumit tuleb hinnata

konkreetses juhtumil pinnalt ning selle hindamisel on olulised paljud erinevad asjaolud. Peale selle võib avaliku huvi ulatus menetluse käigus olenevalt asjaoludest muutuda. Seetõttu leidis autor, et avaliku huvi osas valitseb teatud ebaselgus. Küll aga tuleneb vastuseni jõudmiseks EIK praktikast toetavaid pidepunkte. Oluline tähelepanek oli, et eristada tuleb artikli üldist teemat ja avaldatud menetluse andmeid, sest isegi kui artikli teema puudutab avalikku huvi, siis avaldatud andmed seda teha ei pruugi. Näiteks suuremahuline kriminaalmenetluse andmete avaldamine ei ole avalikkuse huvides, vaid rahuldab avalikkuse uudishimu. Avalikule huvile hinnangut andes tuleb arvestada milline on artikli stiil, keda on artiklis kujutatud, teema varasemat kajastatust ja sündmusega seotud muid asjaolusid. Avalik huvi võib olla nende teemade vastu, mis puudutavad mingit ühiskondlikku probleemi või isikuid, kelle vastu peaks olema avalikkusel suurem usaldus, samuti avaliku elu tegelasi või rasket kuritegu. Riigikohus on jaatanud avalikku huvi nt kahtlustuse esitamise suhtes Eesti suurima panga juhtkonnale. Samas teemade nimekiri, mis võib puudutada avalikku huvi ei ole ammendav ning ei saa ka väita, et alati on selliste teemade puhul avalik huvi olemas. Näiteks kuriteo ohvrid ei astu avalikkuse ette sellega, et nad on kannatanud ning nende kohta andmete jagamine ei ole avalikkuse huvides.

Isiku maine ja eraelu kaitsmise puhul on trahvimine õigustatud, kui isiku eraelu ja maine riivamine on olnud tõsine, näiteks ulatuslik andmete avaldamine või väga privaatsete andmete avaldamine. Selle vastuseni jõudmiseks tuleb kahte põhiõigust omavahel kaaluda ning tuleb arvestada, et eristada tuleb artikli üldist teemat ning isikust avaldatud andmeid. Arvesse võib võtta ka isiku haavatavat seisundit, milleks on nt vangistuses olek, vaimsed probleemid jms. Autor leidis, et selle kriteeriumi osas on teatud ebaselgus, kuivõrd antud kriteerium sõltub väga paljudest erinevatest asjaoludest ning hinnang tuleb anda igale juhtumile eraldi. Seetõttu ei tulene EIK lahenditest selget vastust, millal kaalub avalik huvi üles andmete avaldamise ja vastupidi, kuid praktikast saab välja tuua abistavaid pidepunkte. Eraelu ja maine kaitsmise puhul tuleb arvestada sellega, et tavalist kuriteo toimepanijat ei tohi kohelda nagu avaliku elu tegelast ning kahtlustatava identiteet on kaitse all. Selle jagamist võivad õigustada vaid teatud erandlikud asjaolud, milleks võib olla nt raske kuritegu. Täpset vastust ei ole, milliste raskete kuritegude puhul on kahtlustatava identiteedi avaldamine lubatud ja milliste puhul mitte. Peale kahtlustatava on oluline arvestada ka teiste menetlusosalistega, eriti kuriteo ohvrite ja alaealiste õiguste kaitsega, kellele peab olema tagatud eriline eraelu ja maine kaitse. Ka avaliku elu tegelase puhul oleneb avalik huvi eelkõige

toimepandud kuriteost ning lisaks võivad seda mõjutada muud asjaolud, milleks on nt avalikus kohas kinnipidamine. EIK seisukoht on, et avaliku elu tegelaste talumismäär peab olema suurem kui tavaisikutel. Samas tulenes õiguskirjandusest, et on probleemne, kas avaliku elu tegelase õiguste kitsendamine on üldse lubatav. Lisaks nähtus õiguskirjandusest, et EIK praktikas valitseb ebaselgus, kuidas hinnata, kas isik on avaliku elu tegelane või mitte. Autor sellega nõustub ning lisab, et samuti on ebaselge millal avaliku elu tegelasel on andmete avaldamise suhtes talumiskohustus ja millal mitte. Riigikohus on öelnud, et avaliku elu tegelase hindamine sõltub isiku tegevuse iseloomust ja avalikkuse ees kajastamise laadist.

Kriminaalmenetluse huvide kahjustamise kriteeriumi osas valitseb suures osas ebaselgus, kuivõrd praktikad on vähe. Kriminaalmenetluse huvide kahjustamisel on EIK selgelt öelnud, et negatiivne ja kallutatud artikkel, kus avaldati kriminaalmenetluse andmeid on oht kriminaalmenetlusele ja riik selle tekkimist tõendama ei pea ning sekkumist õigustab juba andmete jagamise keelu sätestamine seaduses. Seega on EIK sisustanud kriminaalmenetluse kahjustamise ohtu süütuse presumptsiooni rikkumise kaudu. Lisaks leidis EIK, et ühte kindlat ohtu menetlusele määratlema ei pea. Selliste seisukohtadega ei olnud nõus kõik kohtunikud ning eriarvamuses leiti, et tuvastamata oht kriminaalmenetlusele ei õigusta ajakirjandusvabadusse sekkumist. EIK praktikast jääb ebaselgeks millistel juhtudel andmeid avaldades ilma süütuse presumptsiooni rikkumata on sekkumine õigustatud. Näiteid, kus oht tekkis mõnel muul põhjusel autor EIK praktikast ei leidnud ning seega on kriteerium suures osas sisustamata. Riigikohus on selgitanud, et KrMS § 214 lg 3 alusel trahvides peab oht või kahju tekkimine olema põhjendatud, tegemist ei saa olla abstraktse ohuga. Autor nõustus Riigikohtu seisukohaga ja viitas, et juba KrMS § 214 sõnastus nõuab põhjalikumalt põhistamist. Riigikohtu seisukohtade järgi võib kriminaalmenetlust kahjustada ka lihtsalt ulatuslik menetluse andmete jagamine või sellise informatsiooni avaldamine, mis võib ära rikkuda teatud menetlustoimingute eesmärgipärase läbiviimise.

Käesoleva magistritööga sai selgemaks, milles täpsemalt Riigikohtu poolt üle võetud EIK sõnavabadusse sekkumise kriteeriumid seisnevad ning kas ja millal on nende alusel lubatav trahvida ajakirjaniku või ajakirjandusväljaannet kohtueelse menetluse andmete avaldamise eest KrMS § 214 lg 3 alusel, kuid autor leidis, et teatud kriteeriumide osas on siiski EIK praktikas ebaselgus.

SUMMARY

Section 214(1) of the Code of Criminal Procedure establishes the prohibition to publish materials of pre-trial criminal proceedings without the permission of the prosecutor's office. Section 214(3) of the Code of Criminal Procedure states, that if the publication ban is violated, the preliminary investigation judge may, at the request of the prosecutor's office, fine the person, who published the materials without a permission. The Supreme Court of Estonia has pointed out that in order to make that decision, both the conditions of the Code of Criminal Procedure and the criteria established by the ECHR (European Court of Human Rights) must be analyzed. In its ruling no 1-22-1949/24, the Supreme Court has pointed out six basic criteria that the ECHR uses in cases of interference with freedom of speech. The research problem of this master thesis is that there is no understanding of how to interpret the content of the previously mentioned criteria and whether and when it is justified by ECHR case law to fine a journalist or press for publishing materials from pre-trial criminal proceedings on the basis of Section 214(3) of the Criminal Procedure Code.

This is a theoretical master's thesis. In the first chapter, the author uses the data collection method. In the second and third chapters, the author uses both the data collection method and the analytical method, which means that the author brings out the case law and legal literature of the ECHR and analyzes them in order to find answers to the research questions. Author analyzed the ECHR case law, Estonian case law and legal literature in Estonian and in English.

The master thesis revealed that the role of the press in pre-trial criminal proceedings is supervising, preventive, informative, entertaining and also helpful. It showed that the press has an important role in society as a "public watchdog" and therefore convincing reasons are needed when interfering with their freedom of expression. That is why, in the case of Section 214(3) of the Criminal Procedure Code, only the fact that the press has illicitly published the materials of the pre-trial criminal proceedings is not sufficient justification for a fine. The author has pointed out that the courts have the responsibility not to forget about the freedom of speech and to analyze the interference according to the criteria set by the ECHR. It is clear that the ECHR has given wider protection to the press because of their important role in society.

The author also found that 214(3) of the Criminal Procedure Code is in accordance with the principle of legal clarity and there is no need for changes in the law. The author found that 214(3) of the Criminal Procedure Code is clear and understandable to the public. The rule is predictable, and the fact that it has rarely been used in Estonia does not affect predictability. In addition, the author pointed out that the Supreme Court has helped with interpreting this legal provision. 214(3) of the Criminal Procedure Code protects that the criminal procedure can fulfill its goals. The goal is to achieve legal peace, find the truth, collect the evidence and create the necessary conditions for court proceedings. It is also important to protect that the publication of pre-trial criminal proceedings materials do not influence judges and that the press would not find the person guilty in front of the public. The third legitimate goal was the protection of the person's private life and reputation, which showed that the purpose of § 214 of the Criminal Code is to prevent personal data from being shared in the media in a way it excessively damages the rights of the data subject. An important conclusion was that the state has a positive obligation to protect this data, even if the person has civil remedies to protect his/hers rights.

The author found that all the ECHR criteria were not thoroughly defined. The author found that the following criteria were clearly defined - the method of obtaining the data, the good faith of the journalist, the exact factual basis, the form and style of the article, presumption of innocence and the proportionality of the fine. The method of obtaining the data is relevant only if the data was obtained illegally. However, even in this case, the public interest may outweigh the method of obtaining the data. A journalist who acts in good faith verifies the information he/she presents to the public, i.e. presents information on an accurate factual basis and a professional journalist must be aware of the possible limitations of publishing data (e.g. restrictions on criminal procedure materials). In exceptional cases, it is possible to confirm the journalist's good faith in a situation where he/she did not have to know about the publication ban. In terms of the style of the article, an important conclusion was that sensational is an article that is biased and also has inviting headlines and illustrating photos.

In the case of the presumption of innocence, the ECHR had two examples - influencing judges and a large-scale incrimination via media campaign. Influencing judges is a very exceptional case and in the case of Section 214(3) of the Criminal Code, the author did not find any examples of what

this situation could be. The author found that the person should also be protected from the large-scale negative media campaign where the person is found guilty in front of the public. In such a case, for example, the media has widely published the suspect's background in the media, started to conduct investigations about him, made the start of the procedure a major event. The author indicated that Article 8 of the European Convention on Human Rights could also be taken into account in such cases.

Regarding the proportionality of the fine, it became clear that the court has to take into account the fined person (especially his economic status), the committed act (how extensive was the violation of investigative secrecy) and that the fine should not deter the press from covering criminal proceedings. It became clear that the procedural fine in Estonia is already less intense than in other countries, as in other countries it is generally a criminal penalty.

The criteria of compliance with ethical standards, public interest, damage to criminal proceedings and damage to a person's private life and reputation were less clearly defined. The ECHR has defined the public interest criteria, but a certain vagueness remained in the air for the author. This is only because public interest must be analyzed on a case-by-case basis, and many different circumstances may become important when doing it. It is not possible to give one definite answer to the question, whether there is public interest or not, but the practice of the ECHR provides good points of reference. First, the general topic of the article and the pre-trial materials must be distinguished, and the evaluation must be given to the published pre-trial materials. When assessing the public interest, one must take into account the style of the article, the person represented there, the previous coverage of the topic. Public interest can be in topics that concern some social problem, as well as those that concern a person in whom the public should have more trust (e.g. an official who has accepted a bribe). Public interest may also be in topics that concern public figures or serious crime. This list is not definitive and even in these cases, the public interest may also be affected by other circumstances. Therefore, there is also some vagueness in this criterion.

The criterion of damage to the interests of criminal proceedings is largely undefined. In terms of harming the interests of criminal proceedings, the ECHR has clearly stated that a negative and

biased article, in which the materials of pre-trial criminal proceedings were published, is a threat to criminal proceedings and the state does not have to prove its occurrence. It shows that ECHR has linked the risk of criminal proceedings to the violation of the presumption of innocence. Unfortunately, the author did not find any examples of other possible violations. The author found that damage or the threat of damage to the interests of criminal proceedings must be more justified in Estonia. Even if there is a very negative article written about the suspect (with the pre-trial materials), in Estonia the exact threat must be defined and it must be legitimate. If the publication of the data caused a threat or caused damage to the interests of the criminal proceedings, it should be indicated which procedural action the threat or damage was caused. For example, if information about a planned search was published, it is logical to say that the element of surprise for the suspect is ruined and the purposeful execution of the planned search has been violated.

In the case of protecting a person's reputation and privacy, fines are justified if the violation of a person's privacy and reputation has been serious. This may be the case when journalists share large amount of data or very private and intimate data, for example medical records. When it comes to protecting privacy and reputation, it must be taken into account that the perpetrator of a common crime cannot be treated like a public figure and the state has a positive obligation to protect his private data. Of course, other participants in the proceedings must also be taken into account, especially the protection of the rights of victims of crime and minors. The suspect's identity is generally protected, unless sharing is justified by certain circumstances (e.g. public figure, crime in the public sphere, serious crime). The obligation to protect a person's private life exists in cases where very private data originating from pre-trial criminal proceedings (photos, letters, personal data, etc.) are published. When there is a public interest, it must be shown why protecting a person's privacy is more important. The vulnerable state of the person can be taken into account, such as imprisonment, mental problems, etc. It is unclear when it can be said that there is extensive data sharing and whether it affects the sharing of private data as well. A distinction must be made between public figures and ordinary people, because public figures have a higher limit of tolerance. The author brought out a point of view from the legal literature, that such a distinction between persons is problematic and it is unclear when to consider a person a public figure. In the case of a public figure, the public interest depends primarily on the crime committed (failure to pay child support vs hitting someone at a concert) and it can also be affected by other circumstances, e.g.

arrest in a public place. It is clear that the interpretation is very different in each case and ECHR cannot give one clear answer to the question of when does protecting a person's private life outweigh the public interest and vice versa.

With this master's thesis, it became clearer what the criteria for interference with freedom of expression consist of and whether and when it is justified to fine a journalist or a press for publishing data of pre-trial proceedings on the basis of Section 214(3) of the Criminal Code of Criminal Procedure. In summary, the author found that fining on the basis of § 214(3) of the Criminal Code is generally allowed based on the principles of the ECHR, if a.) there was no public interest and the publication caused danger/damage to the interests of criminal proceedings or damage to the presumption of innocence/a person's private life and reputation; b.) there was a public interest, but significant threat or damage was caused to the interests of the criminal proceedings or significant damage was caused to the presumption of innocence/a person's private life and reputation; c.) there was a public interest, the journalist collected information illegally and thereby caused damage to someone, in addition caused damage or danger to the criminal proceedings or damage to other interest mentioned in this master's thesis. Fining a journalist who is acting in good faith is usually prohibited.

Kasutatud kirjandus

1. Abdurrahimova, L. The Case Law of the ECHR on the Contradiction Arising from the Right to Private Life and Freedom of Expression. - Baku State University Law Review 2018/4, No 1.
2. Adibe, J. Free Speech V Reputation: Public Interest Defence in American and English Law of Defamation. London: Adonis & Abbey Publishers Ltd 2010.
3. Allas, E. Süütuse presumptsioon ja meedia. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013.
4. Baumbach, T. Are Journalists to be Punished for Doing their Job? - Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice 2016/1, No 4.
5. Bergson, B. Saladuse hoidmise kohustuslikkus Eesti kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2022.
6. Bychawska-Siniarska, D. Protecting the right to freedom of expression under the European Convention on Human Rights. - A handbook for legal practitioners. Council of Europe 2017. - <https://rm.coe.int/handbook-freedom-of-expression-eng/1680732814> (16.04.2023).
7. Carli, V. The Media, Crime Prevention and Urban Safety: A Brief Discussion on Media Influence and Areas for Further Exploration. Montreal: International Centre for the prevention of crime 2008. - <https://cipc-icpc.org/en/reports/the-media-crime-prevention-and-urban-safety/> (16.04.2023).
8. Centre for Law and Democracy International Media Support. Briefing note series, Freedom of Expression. Kopenhaagen: CLD, Halifax ja IMS 2014. - <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2015/02/foe-briefingnotes-ims-cld.pdf> (16.04.2023).
9. Council of Europe. Freedom to impart confidential information and its limits. - Thematic factsheet 2018. - <https://rm.coe.int/factsheet-on-freedom-to-impart-confidential-information-and-its-limits/16808b354a> (16.04.2023).
10. Eesti Meediaettevõtete Liit ja Eesti Rahvusringhääling. Meedialiidu ja ERR-i avalik pöördumine. - ERR 05.05.2022. - <https://www.err.ee/1608587458/meedialiidu-ja-err-i-avalik-poordumine> (16.04.2023).

11. Ernits, M. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - Juridica 2007/3.
12. European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (criminal limb). – Council of Europe 2022. - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (16.04.2023).
13. European Court of Human Rights. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. - Council of Europe 2022. - https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf (16.04.2023).
14. European Court of Human Rights. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of expression. - Council of Europe 2022. - https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf (16.04.2023).
15. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. Vl. Tallinn: Juura 2020.
16. Flauss, J-F. The European Court of Human Rights and the Freedom of Expression. - Indiana Law Journal, 2009/84, No 3.
17. Greer, C. Sex crime and the media, sex offending and the press in a divided society. New York: Routledge 2011.
18. Gulde, J. An assessment of the European Court of Human Rights' balancing of the rights to privacy and freedom of expression. - Is It Satisfactory. - Edinburgh Student Law Review 2013/2, No 1.
19. Hammarberg, T. Ethical journalism and human rights. Strasbourg: Council of Europe 01.03.2011. - <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/resources/references/04%20-%20CM%20ComDH%20Ethical%20Journalism%20and%20Human%20Rights%202011.pdf> (16.04.2023).
20. Harro, H. Ajakirjandusvabadusest kommunikatsioonivabaduse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 1996.
21. Harro-Loit, H. Karistus ja karistamine (uudis)meedias - Juridica 2022/9-10.
22. Herman, J. R. Freedom of the Press: Under Threat? - University of New South Wales Law Journal 2005/28, No 3.
23. Hughes, K. The Public Figure Doctrine and the Right to Privacy. - Cambridge Law Journal 2019/78. - <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/289399> (16.04.2023).

24. Jürgen, I. Imbi Jürgen: vaba ajakirjanikuta pole vaba sõna. - ERR 05.05.2022. - <https://www.err.ee/1608588553/imbi-jurgen-vaba-ajakirjanikuta-pole-vaba-sona> (16.04.2023).
25. Kergandberg, E, Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik, Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
26. Kergandberg, E. Kriminaalmenetlus kui kullakaevandus. - Juridica 2016/2.
27. Kvrivishvili, T. Protecting a Minor's Privacy from Media Coverage of the Crime. - Journal of Law (TSU) 2021/1.
28. Laffranque, J. Euroopa Inimõiguste Kohus kui Euroopa inimõiguste konventsiooni kohaldaja ja tõlgendaja. - Inimõigused. Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei 2022. - https://www.inimõigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantselei%202022.pdf (16.04.2023).
29. Laffranque, J. Põhiseadus läbi inimõigustealase Euroopa kohtupraktika prisma. - Juridica 2021/1.
30. Lõhmus, U. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012.
31. Lõhmus, U. Quo vadis, kriminaalmenetlus? - Juridica 2020/3.
32. Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. - Juridica 2013/3.
33. Markov, D. The Presumption of innocence and the Media coverage of criminal cases. Center for the Study of Democracy 2021. - <https://arisa-project.eu/the-presumption-of-innocence-and-the-media-coverage-of-criminal-cases/> (16.04.2023).
34. Maruste, R. Sõnavabadus ja selle piirid. Euroopa inimõiguste konventsioon, selle järelevalveorganite praktika ning Eesti õigus. - Juridica 2001/1.
35. Moosavian, R. Deconstructing Public Interest in the Article 8 vs Article 10 Balancing Exercise. - Journal of Media Law 2014/6, No 2.
36. Morrison, D.E, Svennevig, M. The Public Interest, the Media and Privacy. - A report for British Broadcasting Corporation, Broadcasting Standards Commission, Independent Committee for the Supervision of Standards of, Telephone Information Services, Independent Television Commission, Institute for Public Policy Research, The Radio Authority 2002. - <http://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/research/privacy.pdf> (16.04.2023).

37. Mäger, K. Sõna- ja kogunemisvabadus. - Inimõigused. Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei 2022. - https://www.inimoiigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantselei%202022.pdf (16.04.2023).
38. Newburn, T., Williamson, T., Wright, A. Handbook of Criminal Investigation. Willan Publishing: New York 2007.
39. Ots, K. Ajakirjandusvabadus ja allikakaitse. - Juridica 2005/8.
40. Pajumaa, T. Andmete avaldamine vääртеomenetluses. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012. - [Sisekaitseakadeemia](#) (16.04.2023).
41. Pappel, P. Politsei otsib narkokuriteos kahtlustatavat. - Õhtuleht 23.11.2015. - <https://www.ohhtuleht.ee/705096/politsei-otsib-narkokuriteos-kahtlustatavat> (16.04.2023).
42. Politsei otsib seksuaalkuriteos kahtlustatava mehe võimalikke kannatanuid. - Postimees 24.05.2022. - <https://www.delfi.ee/artikkel/120010124/foto-politsei-otsib-seksuaalkuriteos-kahtlustatava-mehe-voimalikke-kannatanuid> (16.04.2023).
43. Postimehe loetumad krimilood aastal 2022. - Postimees 22.12.2022. - <https://www.postimees.ee/7676531/top2022-postimehe-loetumad-krimilood-aastal-2022> (16.04.2023).
44. Prokuratuur. Prokuratuuri põhimõtted ajakirjandusega suhtlemisel. - <https://www.prokuratuur.ee/et/pressile/prokuratuuri-pohimotted-ajakirjandusega-suhtlemisel> (16.04.2023).
45. Rahvusvahelised ajakirjandusvabaduse organisatsioonid: ajakirjanike trahvimine on lubamatu sekkumine sõnavabadusse. - Delfi 06.05.2022. - <https://www.delfi.ee/artikkel/120004157/rahvusvahelised-ajakirjandusvabaduse-organisatsioonid-ajakirjanike-trahvimine-on-lubamatu-sekkumine-sonavabadusse?fbclid=IwAR0NrJP8Sd3yq-8IZw8NC2NQLpr-8NlcLkyy8BV3GNiCZdHFstcgmULqLnk> (16.04.2023).
46. Resta. G. Trying cases in the media: a comparative overview. - Law and Contemporary Problems 2008/71, No 4.
47. Robis, L. A. V. Balancing the Freedom of Expression and the Right of the Accused to the Presumption of Innocence and Fair Trial: Is Social Media a Game Changer. - Ateneo Law Journal 2015/60, No 2.

48. Rohtmets, E. Ajakirjandusvabaduse ja eraelu puutumatuse tasakaal Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2014. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2014/ajakirjandusvabadus_analuus_m2rts2014.pdf (16.04.2023).
49. Rytter, J.E. Which Freedom of the Press - The Press Conceived as an Open Forum or a Privileged Watchdog. - *Scandinavian Studies in Law* 2010/55.
50. Saar, J. Eesti kriminaalmenetluse juhtum. - *Juridica* 2018/5.
51. Sarri, E. Tasakaal ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismvajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2015.
52. Sootak, J, Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.
53. Suurmägi, M. Politsei otsib pussitamises kahtlustatavat Helarit. - *Sakala Postimees* 15.12.2022. - <https://sakala.postimees.ee/7671207/politsei-otsib-pussitamises-kahtlustatavat-helarit> (16.04.2023).
54. Taylor, L. Balancing the Right to a Private Life and Freedom of Expression: Is Pre-Publication Notification the Way Forward. *Journal of Media Law* 2017/9, No 1.
55. Tiilikka, P. Access to information as human right in the case law of the European Court of Human Rights. - *Journal of Media Law* 2013/5, No 1.
56. Weigend, T. Assuming that the Defendant Is Not Guilty: The Presumption of Innocence in the German System of Criminal Justice. - *Criminal Law and Philosophy, An International Journal for Philosophy of Crime, Criminal Law and Punishment*. Springer 2014/8, No 2.
57. Voorhoof, D. Freedom of Expression under the European Human Rights System - From *Sunday Times (No 1) v. U.K. (1979)* to *Hachette Filipacchi Associes (Ici Paris) v. France (2009)*. - *Inter-American and European Human Rights Journal* 2009/2.
58. Voorhoof, D. The European Convention on Human Rights: the right to freedom of expression and information restricted by duties and responsibilities in democratic society. - *Human Rights* 2011/7, No 2.

Kasutatud kohtupraktika

1. EIKo 5175/89, *Alenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.
2. EIKo 17488/90, *Goodwin vs. Suurbritannia*.

3. EIKo 29183/95, *Fressoz ja Roire vs. Prantsusmaa*.
4. EIKo 60115/00, *Amihalachioaie vs. Moldova*.
5. EIKo 53886/00, *Tourancheu et July vs. Prantsusmaa*.
6. EIKo 69698/01, *Stoll vs. Šveits*.
7. EIKo 77551/01, *Dammann vs. Šveits*.
8. EIKo 42435/02, *White vs. Rootsi*.
9. EIKo 1914/02, *Dupuis jt vs. Prantsusmaa*.
10. EIKo 12556/03, *Pfeifer vs. Austria*.
11. EIKo 25711/04, *Tuomela jt vs. Soome*.
12. EIKo 6569/04, *Noel Arrigo ja Patrick Vella vs. Malta*.
13. EIKo 6875/05, *Saygili ja Karataş vs. Türgi*.
14. EIKo 5126/05, *Yordanova ja Toshev vs. Bulgaaria*.
15. EIKo 34124/06, *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG vs. Šveits*.
16. EIKo 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GMBH vs. Austria*.
17. EIKo 45130/06, *Ruokanen jt vs. Soome*.
18. EIKo 33497/07, *Krone Verlag GMBH & ko KG ja Korne Multimedia GMBH & ko KG vs. Austria*.
19. EIKo 24014/07, *Skudayeva vs. Venemaa*.
20. EIKo 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 ja 54637/07, *Ürper jt vs. Türgi*.
21. EIKo 56925/08, *Bedat vs. Šveits*.
22. EIKo 39954/08, *Axel Springer AG vs. Saksamaa*.
23. EIKo 60607/08, *Karzhev vs. Bulgaaria*.
24. EIKo 22287/08, *Anatoliy Yeremenko vs. Ukraina*.
25. EIKo 22649/08, *OOO Regnum vs. Venemaa*.
26. EIKo 40660/08, 60641/08, *Von Hannover vs. Saksamaa*.
27. EIKo 20755/08, *Azadliq ja Zayidov vs. Aserbaidžaan*.
28. EIKo 51511/08, *Fatih Taş vs. Türgi*.
29. EIKo 59631/09, *Verlagsgruppe news GMBH ja Bobi vs. Austria*.
30. EIKo 57435/09, *Paulikas vs. Leedu*.
31. EIKo 46443/09, *Björk Eisdottir vs. Island*.

32. EIKo 54145/10, *Erla Hlynsdottir vs. Island*.
33. EIKo 55069/11, *Khural ja Zeynalov vs. Aserbaidžaan*.
34. EIKo 26448/12, *Jon Gaunt vs. Suurbritannia*.
35. EIKo 58493/13, *Ólafsson vs. Island*.
36. EIKo 22998/13, *Y vs. Šveits*.
37. EIKo 931/13, *Satakunnan Markkinapörssi OY ja Satamedia OY vs. Soome*.
38. EIKo 57574/14, *Milosavljević vs. Serbia*.
39. EIKo 39378/15, *Standard Verlagsgesellschaft mbh vs. Austria*.
40. EIKo 73087/17, *Balaskas vs. Kreeka*.
41. EIKo 83/1996/702/894, *Worm vs. Austria*.
42. RKKKo 3-1-1-70-97.
43. RKKKo 3-1-1-60-10.
44. RKKKo 3-1-1-74-11.
45. RKKKo 3-1-2-1-13.
46. RKKKo 3-1-1-14-14.
47. RKKKm 3-1-1-80-16.
48. RKKKm 1-22-1949.
49. RKTko 2-21-5449.
50. RKPJKo 3-4-1-20-12.
51. TlnRnKo 1-16-4665/266.
52. TlnRnKm 1-22-1949 (koopia autori valduses).

Kasutatud õigusaktid

1. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT I 15.05.2015, 2.
2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. - 2012/C 326/02. - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=ET> (16.04.2023).
3. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54.
4. Isikuandmete kaitse seadus - RT I, 04.01.2019, 11.
5. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. - RT II 1994, 10, 11.
6. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 06.01.2016, 19.

7. Meediateenuste seadus. - RT I, 15.06.2022, 3.
8. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. 10.12.1948. –
<https://www.humanrightsestonia.ee/hartadpaktid-deklaratsioonid-kohtud-jne/inimoiguste-ulddeklaratsioon/> (16.04.2023).

Muud allikad

1. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Eesti Meediaettevõtete Liit. EALLi üldkoosolek 29.01.1998. <https://meedialiit.ee/eetikakoodeks/> (16.04.2023).